

1987/88:10

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

Tisdagen den 20 oktober
Kl. 14.00

*Anmälan om nya stats-
råd*

*Meddelande om val av
chefsjustitieombuds-
man*

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

2 § Anmälan om nya statsråd

Upplästes följande från statsministern inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Jag har i dag på hans egen begäran entledigat statsrådet och chefen för justitiedepartementet Sten Wickbom med verkan fr. o. m. denna dag.

Jag har med verkan fr. o. m. samma dag förordnat statsrådet och chefen för arbetsmarknadsdepartementet Anna-Greta Leijon att vara chef för justitie- och arbetsmarknadsdepartementen.

Jag har vidare med verkan fr. o. m. den 20 oktober 1987 entledigat statsrådet Leijon såsom chef för arbetsmarknadsdepartementet och förordnat Ingela Thalén att vara statsråd och chef för arbetsmarknadsdepartementet.

Stockholm den 19 oktober 1987

Ingvar Carlsson

Skrivelsen lades till handlingarna.

3 § Meddelande om val av chefsjustitieombudsman

Anf. 1 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att val av chefsjustitieombudsman kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

*Sammanträdet månda-
gen den 26 oktober*

*Debatt om omständig-
heterna kring Stig
Berglings flykt*

4 § Sammanträdet måndagen den 26 oktober

Anf. 2 ANDRE VICE TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen blir kammarens sammanträde måndagen den 26 oktober ett bordläggningsplenium som tar sin början kl. 10.00.

5 § Debatt om omständigheterna kring Stig Berglings flykt

Anf. 3 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! För två veckor sedan hände det som över huvud taget inte skall få hända i ett samhälle som det svenska.

Här fanns en person som bedrivit grovt spioneri mot vårt land, som orsakat Sverige utomordentligt stora skador, som under många år varit vår mest bevakade fånge, som helt nyligen fått avslag av regeringen på en ansökan om nåd och som alltjämt betraktas som en säkerhetsrisk.

Denne person lämnas obevakad i en lägenhet i en Stockholmsförort under många timmar, han kan avvika utan svårigheter, och sedan tar det ytterligare tio timmar efter det att flykten upptäcks innan rikslarm går ut.

Hur kunde något sådant över huvud taget få ske, har nog varenda svensk frågat sig.

Det var också skälet till att regeringen omedelbart uppdrog åt justitiekanslern att klargöra alla omständigheter kring Stig Berglings permission, ansvarsförhållandena i samband med bevakningen och de åtgärder som vidtogs omedelbart efter försvinnandet.

Justitiekanslern presenterade i går sin redovisning och sina slutsatser. JK:s rapport finns tillgänglig i sin helhet och har refererats utförligt i massmedia. Jag skall därför här bara översiktligt rekapitulera händelseförloppet.

Stig Bergling häktades i mars 1979. Han dömdes i december samma år för grovt spioneri och grov obehörig befattning med hemlig uppgift. Straffet blev livstids fängelse. Bergling hade bl. a. till företrädare för främmande makt utlämnat hemliga uppgifter och handlingar som han erhållit under anställningar vid säkerhetspolisen och vid försvarsstabens säkerhetsavdelning. Till dessa hemliga uppgifter hörde t. ex. informationer om svenska försvarsanläggningar och svensk krigsplanläggning.

Efter domen underkastades Stig Bergling mycket sträng isolering, av hänsyn till rikets säkerhet. Den dåvarande regeringen beslutade i januari 1980 om särskilda restriktioner för denne fånge. Brev till och från Bergling fick granskas av säkerhetspolisen och kvarhållas. Besök och telefonsamtal kunde förbjudas om de var till men för rikets säkerhet.

Regeringsbeslutet om dessa restriktioner var giltigt ännu när Bergling avvek. Det hade fattas med stöd av kriminalvårdslagen. Den lagen ger möjlighet att fastställa särskilda regler när det gäller just besök, telefonsamtal och brev i ett fall som detta. Däremot ges inte möjlighet för regeringen att meddela några särskilda regler om permissioner. Där ligger besluten helt hos myndigheten och kan överklagas till kammarrätten och i sista hand till regeringsrätten, alltså inte till regeringen.

I juli 1985 avtog regeringen en ansökan om nåd från Bergling. Ett halvår senare avtog också hans begäran om upphävande av de särskilda restriktionerna.

I mars i år ansökte Bergling på nytt om nåd och om att de särskilda restriktionerna skulle hävas. Nådeansökan avtog av regeringen den 27 augusti. Det skulle då enligt överbefälhavarens yttrande dröja ytterligare en tid innan de viktigaste åtgärderna för att minska skadeverkningarna av Berglings spioneri var avslutade. Enligt ÖB fanns det också en påtaglig risk för att Bergling fortfarande hade kunskaper som, om de kom främmande makt till del, skulle medföra men för rikets säkerhet.

Sedan början av 1985 har Stig Bergling beviljats sammanlagt 15 bevakade eller beledsagade permissioner. Den beledsagade permission som inleddes på morgonen den 5 oktober var den första efter regeringens avslag på nådeansökan i augusti. Någon gång mellan kl. 22.00 den 5 oktober och kl. 12.30 den 6 oktober avvek Bergling tillsammans med sin hustru från hustruns bostad i Spånga. Några entydiga uppgifter om vart Bergling flytt finns ännu inte, trots spaningar både här i landet och utomlands.

Regeringskansliet underrättades om det inträffade under eftermiddagen den 6 oktober, genom ett telefonmeddelande från kriminalvårdsstyrelsens generaldirektör till justitieminister Wickbom. Vid 16-tiden talade justitieministern själv med generaldirektören, och en halvtimme senare med byråchefen Näss hos polisens säkerhetsavdelning. Justitieministern och hans medarbetare var under hela natten till onsdagen, fram till kl. 05.30 på morgonen, verksamma i departementet. De hade då fortlöpande kontakt med framför allt säkerhetspolisen.

Vid sin första kontakt med säkerhetsavdelningen kl. 16.30 frågade justitieministern om rikslarm hade gått ut. Han fick svaret att något sådant larm ännu inte hade gått ut, men att så omedelbart skulle ske. Larmet gick emellertid inte ut förrän kl. 22.14.

Jag övergår nu till att referera justitiekanslerns rapport. JK har där utslutande granskat handlandet hos de berörda myndigheterna.

JK lägger ansvaret för att Bergling gavs möjlighet att avvika på kriminalvårdsstyrelsen. Han har konstaterat brister i handläggningen av permissionsärendena vid styrelsen i tre hänseenden. Dessa brister bedömer JK ha varit av direkt betydelse för att permissionerna kom att gå till på det sätt som skedde och därmed för att Stig Bergling fick möjlighet att avvika. JK kommer därför att hos statens ansvarsnämnd väcka fråga om disciplinansvar för en avdelningschef vid kriminalvårdsstyrelsen.

JK säger också att verksledningen i kriminalvårdsstyrelsen inte kan fränkännas visst ansvar för att permissionsärendena ej kom att handläggas av generaldirektören.

Generaldirektören vid kriminalvårdsstyrelsen Ulf Larsson har i dag meddelat att han kommer att frånträda sin befattning. Visserligen har Ulf Larsson tjänstgjort som generaldirektör under bara några månader. Trots detta har han själv på sitt sätt velat ta sitt ansvar. Ulf Larsson besitter en stor allmän kompetens, och det är regeringens förhoppning att kunna utnyttja hans tjänster på andra områden.

Vad gäller frågan om att efterlysning och rikslarm fördröjdes på ett

oacceptabelt sätt säger JK att ansvaret synes ligga på en befattningshavare hos polisen i Norrköping.

I den svenska samhällsordningen ingår att det är myndigheterna som har ansvar för att lagar och bestämmelser tillämpas på det sätt som riksdag och regering beslutat och att verksamheten utförs på ett effektivt sätt. Om befattningshavare vid myndigheterna brister i ansvar, eller underlåter att vidta nödvändiga åtgärder, får de naturligtvis räkna med konsekvenser av detta. Slutsatserna i detta fall har klart redovisats av justitiekanslern i hans rapport. Det är inte tal om några grundläggande svagheter i det svenska rättsväsendet. Däremot har allvarliga fel begåtts i det enskilda fallet. För detta svarar naturligtvis i första hand de som haft inflytande över besluten i detta enskilda fall.

Regering och riksdag har naturligtvis också ett ansvar för hur myndigheterna fungerar. När brister uppenbaras är det sålunda regeringens ansvar att vidta åtgärder och föreslå riksdagen de lagändringar som är nödvändiga.

Några slutsatser av det som skett har redan redovisats från regeringens sida:

1. Den nyutnämnde rikspolischefen Nils Åhmansson, som tillträder vid årsskiftet, har redan nu fått uppgiften att på heltid gå igenom hela polisorganisationen. Han skall lägga fram förslag till åtgärder och, när han tillträder sin tjänst, omedelbart kunna genomföra de förändringar som skall göra den svenska polisen bättre rustad att hantera oväntade händelser av det aktuella slaget. Åhmansson skall särskilt uppmärksamma att den operativa verksamheten bedrivs snabbt och effektivt, och att formerna för ledning, ordergivning och samordning är ändamålsenliga.
2. Generaldirektören för kriminalvårdsstyrelsen har fått i uppdrag att redovisa vilka organisatoriska och andra åtgärder som kan behövas för att det fortsatta beslutsfattandet skall präglas av omdöme och ansvar. Det gäller här sådana frågor om de intagnas behandling med fasthet och konsekvens som är av speciellt intresse från allmän synpunkt.
3. Inom kriminalvårdsverket prövar fortsättningsvis generaldirektören själv alla permissionsfrågor för intagna som dömts till minst tre års fängelse, och som har minst ett år kvar till frigivningen.
4. Den utredning som redan arbetar med att föreslå restriktivare permissionsregler för personer som dömts för bl. a. brott mot rikets säkerhet har påskyndats och skall vara klar senast den 1 december i år.
5. Den tidigare aviserade parlamentariska utredningen om säkerhetspolisen skall genomföras mycket snabbt och bl. a. lägga förslag om inriktning, arbetssätt och organisation av verksamheten. Denna del av utredningens arbete skall vara klar senast den 1 juli 1988. Ordförande i utredningen blir ambassadör Carl Lidbom.

Jag sade tidigare att det är myndigheterna själva som i vårt land svarar för att lagar och bestämmelser inom deras resp. områden tillämpas på de sätt som de politiska instanserna beslutat och avsett, och att det är regeringens ansvar att vidta åtgärder och föreslå lagändringar när felaktigheter upptäcks.

Det är enligt grundlagen regeringen som styr riket, och regeringen har

inför riksdagen även ett allmänt ansvar för myndigheternas verksamhet. När det gäller vad som händer eller inte händer i det egna departementet har naturligtvis varje minister i varje regering ett eget ansvar.

Det har visat sig att det inom justitiedepartementet funnits uppgifter, redan i slutet av september, som handlade dels om Berglings senaste permission, i juli 1987, dels om att ytterligare en permission under liknande former planerades. Uppgifterna var av den karaktären att de gav anledning att misstänka att bevakningen av Bergling inte var betryggande.

Justitieministern var när rymningen skedde inte medveten om att dessa upplysningar fanns i departementet. Men han har tolkat sitt ansvar som departementschef så, att han inte fick vara ovetande om uppgifter av denna mycket allvarliga karaktär när de väl hade nått hans eget departement.

Som situationen nu utvecklats bedömde Sten Wickbom vidare att det skulle vara nödvändigt för honom att ägna tid och kraft åt att förklara och reda ut olika händelser inom sitt ansvarsområde. Det skulle ha gått ut över hans möjligheter att genomföra de förändringar som uppenbarligen är nödvändiga.

Det var med anledning av detta som Sten Wickbom hemställde om att få bli entledigad från uppdraget som justitieminister.

Eftersom jag delade Sten Wickboms bedömning, fann jag det riktigt att godkänna hans avskedsansökan.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis säga följande.

För det första: Det som inträffat med Berglings flykt är utomordentligt allvarligt. Något sådant *får* helt enkelt aldrig mera ske i vårt land.

För det andra: Justitiekanslerns rapport visar att allvarliga fel begåtts hos en ansvarig myndighet. JK har själv konstaterat var det påtagligt brutist i ansvar, och han har aviserat direkta åtgärder med anledning av detta.

För det tredje: Uppgifter om Berglings förestående permission fanns tillgängliga i justitiedepartementet i nästan två veckor innan permissionen påbörjades. Uppgifterna var av den karaktären att de gav anledning att misstänka att bevakningen av Bergling inte var betryggande. För detta har justitieminister Wickbom tagit ett personligt ansvar.

För det fjärde: Regeringens ansvar är nu att se till att alla de missförhållanden som uppdragats i samband med det inträffade läggs till rätta. Det sker bl. a. genom en noggrann översyn av såväl kriminalvårdens som polisens verksamhet. Nya permissionsregler och säkerhetspolisens arbete utreds också särskilt.

För det femte: Den kanske viktigaste uppgiften just nu är att återställa medborgarnas förtroende för och tilltro till myndigheterna inom det svenska rättsväsendet. Det är ett arbete där vi alla har ett ansvar. Jag vet att den nya justitieministern ser detta som sin förstarangsuppgift. Hela regeringen är beredd att göra sitt yttersta för att genomföra sådana reformer och förändringar som kan bidra till att öka medborgarnas förtroende för kriminalvården och polisverksamheten. Och jag hoppas att också andra partiets företrädare skall ta sitt ansvar, i utskotten och i styrelserna för kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen, och lämna sina bidrag i arbetet på att återställa detta förtroende.

Vi lever i Sverige i ett rättssamhälle, med lika rätt för varje medborgare.

Men rättssamhället kräver att dess yttersta utövare, i polisen och i kriminalvården, har medborgarnas fulla förtroende.

Att säkra detta förtroende för framtiden blir en viktig uppgift för oss alla under den närmaste tiden.

Anf. 4 CARL BILDT (m):

Herr talman! Den livstidsdömde spionen Stig Berglings promenad bort från rättvisa och straff natten mellan den 5 och 6 oktober är en skandal för vårt rättsväsende. Liksom tidigare Stig Wennerström var Stig Bergling en landsförrädare. Under lång tid hade han spionerat mot Sverige och mot svensk säkerhet för den sovjetiska militära underrättelsetjänsten GRU:s räkning.

År 1979 dömdes spionen Bergling till livstids fängelse för grovt spioneri och grov obehörig befattning med hemlig uppgift. I ett beslut 1980 meddelade den dåvarande regeringen under justitieminister Håkan Winberg särskilda och mycket restriktiva föreskrifter för spionen Berglings kontakter med omvärlden under sin fängelsevistelse.

Spionen Bergling förblev en fara för Sveriges säkerhet. Den bedömningen gjorde också regeringen Carlsson, som så sent som den 27 augusti i år avslög spionen Berglings av kriminalvårdsstyrelsen understödda nådcansökan. Grunden för skandalen lades genom de beslut som fattades av främst kriminalvårdsstyrelsen om att ge honom allt friare och friare permissioner.

Intill mars 1987 hade spionen Bergling i huvudsak vissa s. k. bevakade permissioner. Han stod ständigt under uppsikt. Om detta finns intet att säga.

Men fr.o.m. maj i år beviljade kriminalvårdsstyrelsen s. k. beledsagade permissioner för spionen Bergling. Dessa innebar att han bara hade en person från kriminalvårdsstyrelsen med sig under viss tid och att han även i övrigt gavs en betydande frihet.

Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning bedrev viss spaning och viss bevakning i samband härmed. Efter den första s. k. beledsagade permissionen klagade emellertid de anställda på kriminalvården på att säkerhetspolisen på detta sätt störde spionen Berglings permission.

Mot bakgrund av vad som var känt om spionen Berglings karaktär, och den bedömning av den fara för Sveriges säkerhet han fortfarande utgör, kan man inte annat än vara utomordentligt kritisk mot dessa relativt fria permissioner under det senaste halvåret.

Justitiekanslerns utredning ger en bild av en häpnadsväckande slapphet. Att man t. ex. i slutet av juli tog honom på en helkväll på Gröna Lund i Stockholm – inkl. restaurangbesök – är fullständigt obegripligt och totalt oförsvarligt. Efter denna Gröna Lunds-permission måste det ha stått klart för spionen Bergling att det var så gott som fritt fram för att fly. Det gjorde han mycket riktigt vid den närmast därpå följande s. k. beledsagade permissionen.

JK:s utredning har noggrant kartlagt vad som inträffat inom och mellan främst kriminalvården och polisen före och i samband med spionens rymning. Hans dom över kriminalvårdsstyrelsen, som till viss del också inkluderar dess ledning, är hård.

Jag har ingen anledning att ifrågasätta vare sig den faktaredovisning eller

de bedömningar som justitiekanslern gjort vad gäller myndigheternas och deras tjänstemäns agerande och ansvar. Detta gäller även den värdering av justitiekanslerns utredning och dennes slutsatser som statsministern å regeringens vägnar nyss redovisade.

Däremot har JK inte haft till uppgift att bedöma den politiska ansvarsfrågan och de politiska slutsatser som vi måste dra av det inträffade. Den saken ankommer på denna kammare.

Enligt min bestämda mening gjordes de avgörande misstagen – och lades därmed skandalens grund – när spionen Bergling beviljades dessa friare permissioner.

Det var därför jag vid första möjliga tillfälle – vilket var vid utrikesnämndens sammanträde på slottet förra torsdagen, den 8 oktober – direkt frågade Sten Wickbom om man inom regeringskansliet känt till att spionen Bergling fick denna typ av s. k. beledsagade permissioner.

Sten Wickbom svarade öppet, ärligt och rakt på att man hade känt till detta inom departementet, men att han personligen inte varit informerad. Statsminister Ingvar Carlsson satt mitt emot Sten Wickbom vid sammanträdesbordet och fick senast vid detta tillfälle denna information. För mig var detta avgörande. Det gick icke längre att bara skylla på myndigheterna. I och med att regeringskansliet var informerat, och hade underlåtit att vidta åtgärder, hade ansvarsfrågan förts direkt upp till regeringen.

I ett skriftligt uttalande den 9 oktober, och i en artikel i tidningen Expressen den 11 oktober, tyckte jag mig därför ha fast grund för att säga, att justitieminister Wickbom inte kunde gå fri från ansvar för flykten. I massmedia tolkades detta som att jag ansåg att Sten Wickbom borde avgå, och det var ingen feltolkning.

Sten Wickbom har nu tagit sin del av ansvaret. Det är bra, och för det förtjänar Sten Wickbom ett uppriktigt erkännande, inte minst av oss som med allvar ansåg att han skulle ta just detta steg. Han har gjort något som var bra för honom själv och för tilltron till det politiska systemet.

Men, det faller samtidigt en skugga över statsminister Ingvar Carlssons sätt att handlägga delar av denna fråga. Det finns frågetecken som det borde ligga i Ingvar Carlssons eget intresse att rätta ut.

Den 9 oktober – dagen efter Sten Wickboms besked på utrikesnämnden om att hans departement faktiskt visste – förklarade statsministern på en presskonferens dels att hela ansvaret för det inträffade låg på myndigheterna, dels att han hade fullständig förtroende för Sten Wickboms skötsel av denna fråga.

I går – tio dagar senare – förklarar samme Ingvar Carlsson att han tyckte att det var rätt av Sten Wickbom att avgå, eftersom det var känt i justitiedepartementet att spionen Bergling skulle få dessa permissioner.

Mina två enkla frågor till Ingvar Carlsson är därför ganska självklara. För det första: Hur kunde statsministern den 9 oktober skylla allt på myndigheterna, när han senast dagen innan fått veta att informationen fanns i regeringskansliet? För det andra: Vad, om något, av principiell betydelse fick statsministern veta under de senaste dagarna, som gjorde att han den 9 oktober ansåg att Sten Wickbom skulle sitta kvar och den 19 oktober att Sten Wickbom borde avgå?

Jag hoppas att statsministern öppet och ärligt försöker att besvara dessa frågor. Det är bara han själv som kan ta bort den skugga som i dessa hänseenden nu vilar över honom.

Herr talman! Det som inträffat under de senaste åren har allvarligt rubbat förtroendet för svenskt rättsväsende. Vi vet alla att Berglingskandalen bara är en av de affärer som inträffat. Detta är allvarligt. Utan förtroende för statens förmåga att upprätthålla lag och ordning kan inte ett fritt och demokratiskt samhälle i längden fungera.

Ytterst är detta en trygghetsfråga. Det handlar om tryggheten för de enskilda människor som annars är rädda för att drabbas av våld och brott. Vi har alla rätt att kräva att staten fungerar, icke minst på de områden som tillhör dess allra mest grundläggande uppgifter.

Jag hade i går kväll möjlighet att önska den nya justitieministern Anna-Greta Leijon lycka till med hennes nya arbetsuppgifter. Jag upprepar gärna detta i dag. Jag menar vad jag säger. Det är viktigt för Sverige och för oss alla, oavsett parti, att förtroendet för rättsstaten kan återupprättas.

Under de närmaste elva månaderna kan huvudansvaret för detta viktiga arbete inte läggas på någon annan än en väl förfaren socialdemokrat. Om det därefter är en borgerlig eller en socialistisk justitieminister som är bäst skickad att fullfölja arbetet kommer väljarna att fatta sitt beslut om.

I den situation som uppstått var och är personförändringar nödvändiga. Såväl politiskt ansvar som myndighetsansvar måste kunna utkrävas, om folkstyret skall ha ett verkligt innehåll. Men det räcker självfallet inte med detta. Det som krävs är en i många viktiga hänseenden förändrad politik. Det handlar om att på viktiga punkter bryta upp från en förfelad, till stor del socialdemokratisk, rätts- och kriminalpolitik som aldrig kan frita sig från sin del av ansvaret för det som inträffat under de senaste åren.

Vi måste få en kriminalvårdspolitik som faktiskt ser till att fångar förblir fångar. Vi moderater har kritiserat systemet med automatisk halvtidsrabatt på alla fängelsestraff och alltför fria permissioner för grova förbrytare. Detta måste ändras.

Vi måste få en polisorganisation som har resurser att klara av sin uppgift. I dag tvingas polisen direkt avskriva nästan hälften av alla anmälda brott därför att man inte ens har folk att utreda dem. Detta måste också ändras.

Vi måste få klara lagar och tydliga regler för vad som är rätt och fel. Alltför ofta har det under senare år blivit generalklausuler och gummiparagrafer. Också detta måste ändras.

Vi måste få tillbaka ämbetsansvaret. Det avskaffades 1975. Vi har länge krävt att det i någon form skall återinföras. Nu har opinionen svängt. Det är bra. Vi förväntar oss ett förslag från regeringen så snart som möjligt.

Herr talman! Den livstidsdömde spionen Bergling är fortfarande på fri fot. F. d. justitieminister Sten Wickbom har tagit sitt ansvar för skandalen.

Generaldirektören för kriminalvårdsstyrelsen Ulf Larsson har av allt att döma i dag dragit samma slutsats.

Över statsministern hänger, intill dess att vi fått svar på mina två frågor, en politisk skugga.

Allt detta är allvarligt nog. Men än allvarligare är att många svenskars förtroende för rättsväsende och myndighetskompetens har rubbats. Och vi i

denna riksdag har ett gemensamt ansvar för att se till att det så snart som möjligt kan återupprättas.

Anf. 5 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! I mitt öppningstal på folkpartiets landsmöte för knappt två veckor sedan hävdade jag att i ett socialistiskt samhälle blir det lätt så att ansvaret delas av alla och känns av ingen. Det är något av kollektiviseringens förbannelse.

Min tes blev snabbt illustrerad i samband med spionen Stig Berglings flykt. Den var allas fel och ingens.

"Nej, vi har inget ansvar i det här fallet", sade säkerhetspolisens företrädare P.-G. Näss. Och chefen för Norrköpingsfängelset, Gunilla Arnedal, sade: "Anstalten har skött allt som ankommit på den på ett korrekt sätt. Det är kriminalvårdsstyrelsen och säpo som har ansvaret för försvinnandet." Kriminalvårdsstyrelsens nye chef – numera f. d. – Ulf Larsson, ansåg inte att det kunde vara en "huvuduppgift att diskutera olika personers ansvar". Och Ingvar Carlsson fastslog: "Självfallet har regeringen inget ansvar för detta."

Jag var kritisk mot Ingvar Carlssons uttalande redan när det fälldes. Det riktiga hade naturligtvis varit att säga att först skall alla omständigheter kring Berglings flykt klarläggas. Sedan skall ansvar utkrävas.

Jag skulle ha kritiserat statsministern i dag på den punkten oavsett om justitieministern gjort något misstag eller inte. När det nu visat sig att han – eller hans medarbetare – underlåtit att reagera på väsentlig information och att han själv på den grunden valt att avgå, står det klart att statsministerns uttalande inte bara gjordes för snabbt utan att det dessutom var felaktigt.

Det är illavarslande att Ingvar Carlsson så kvickt var beredd att lägga ansvaret på andra och fria regeringen. Det bidrar inte precis till den bild av kompetens och stabilitet hos regeringen som statsministern gärna vill sprida. Tvärtom har vi fått ett nytt exempel på att den sviktar.

Herr talman! Berglings flykt blev startskottet för en debatt om huruvida justitieministern borde avgå. Från folkpartiets sida var vi försiktiga med att hastigt formulera sådana krav av samma skäl som vi var kritiska mot statsministerns snabba försök att fria regeringen. Vi ville vara helt säkra på vår sak innan vi fällde vår dom. Det är en naturlig följd av vår rättsuppfattning.

En viktig fråga i sammanhanget är vad justitiedepartementet känt till vid olika tidpunkter. Justitieministern har motiverat sin avgång med att han i fredags, den 16 oktober, fick veta att departementet redan den 24 september fått kännedom dels om bristerna i bevakningen av Bergling vid den permission som beviljades i juli, dels om att en ny permission med liknande villkor planerades. Det är nog ingen som bestrider att justitieministern mot den bakgrunden knappast hade något val. Han måste avgå.

Samtidigt är det ostridigt att justitieministern redan vid utrikesnämndens sammanträde den 8 oktober redovisade att departementet före Berglings flykt känt till att s. k. beledsagade permissioner förekommit. Han säger sig dock vid tidpunkten för utrikesnämndens sammanträde fortfarande ha varit övertygad om att Bergling hela tiden haft betryggande övervakning från

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

*Debatt om omständig-
heterna kring Stig
Berglings flykt*

kriminalvårdsstyrelsen eller säkerhetspolisens.

Jag har ingen anledning att ifrågasätta Sten Wickboms redogörelse. Däremot kan man hävda att redan kunskapen om att det över huvud taget förekom s. k. beledsagade permissioner borde ha varit skäl nog för departementet att reagera.

Det framgår av justitiekanslerns rapport att beledsagade permissioner förekom redan 1985. Sedan Bergling i oktober 1985 smugglat ut ett brev, där han bl. a. berättade om avancerade flyktplaner, upphörde de beledsagade permissionerna. Fram till maj i år medgavs sedan endast bevakade permissioner.

Man bör hålla i minnet att de stränga föreskrifter som utfärdades av regeringen i januari 1980 gällt fram till flykten. Bergling begärde i samband med sin nådeansökan den 1 april lindring också av dessa.

Föreskrifterna avser formellt endast brev, besök och telefonsamtal, men det är klart att de därigenom också borde ha påverkat uppläggnngen av permissioner. Det är t. ex. orimligt att tänka sig att det inom fängelset skulle råda restriktioner när det gäller telefonkontakt med omvärlden, men att Bergling under en permission skulle kunna ringa vem han ville.

Ändå var detta innebörden av sommarens beledsagade permissioner. Beledsagaren från kriminalvårdsstyrelsen lämnade vid både juni- och julipermissionerna Bergling obevakad under lång tid. Oavsett om säkerhetsavdelningens övervakning hade fungerat eller inte är det uppenbart att Bergling hade stora möjligheter att kommunicera med omvärlden vid dessa tillfällen.

Man måste dessutom ha klart för sig att säkerhetspolisens övervakning skedde dolt. Det innebär att Bergling vid både juni- och julipermissionerna gavs intrycket att han var helt obevakad när inte beledsagaren fanns i hans närhet. Det finns starka skäl att ifrågasätta varför en livstidsdömd spion, som dessutom nyligen visat sig vara flyktbenägen, skulle invaggas i den föreställningen.

Information om att beledsagade permissioner förekom fanns uppenbarligen på departementet i slutet av september, och det var denna information Sten Wickbom redovisade för utrikesnämnden. Någon månad tidigare hade regeringen avslagit Berglings nådeansökan med hänsyn till att han ansågs ha kunskaper som fortfarande kunde vara av värde för främmande makt. Trots detta anser Wickbom och Ingvar Carlsson uppenbarligen inte att det fanns skäl för regeringen att ingripa för att stoppa dessa beledsagade permissioner.

Det var först när Wickbom fick kännedom om att departementet haft tillgång till information, inte bara om att beledsagade permissioner beviljats utan också om att säkerhetspolisens övervakning under dessa fungerat bristfälligt, som han avgick. Den slutsatsen borde han enligt vår uppfattning ha kommit fram till utan denna nya kunskap som han fick i fredags. Det borde vara självklart att en spion som sitter inne med värdefull information inte skall kunna få annat än bevakade permissioner.

Herr talman! Bilden av vilken information departementet har haft och inte haft vid olika tidpunkter har länge varit oklar. När den nu klarnat är det uppenbart att Sten Wickbom borde ha dragit slutsatsen att avgå tidigare, och att Ingvar Carlssons försök att fria regeringen från ansvar skedde vid en

tidpunkt när det borde ha stått klart för honom att regeringen hade en del av ansvaret.

Justitiekanslerns utredning ger i många avseenden en god bild av vad som förevarit inför och i samband med Berglings flykt. Den bekräftar den bild som jag själv har fått genom tidningsläsning och direktkontakter med de inblandade. Enligt min uppfattning kommer dock en del av de inblandade alltför lindrigt undan i justitiekanslerns granskning. Det gäller ledningarna för både kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning.

Låt mig, herr talman, peka på några punkter som jag anser inte tillräckligt har uppmärksammats i justitiekanslerns utredning.

I regeringsbeslutet den 10 januari 1980 om föreskrifter beträffande behandlingen av Bergling i fängelset uppdrogs åt kriminalvårdsstyrelsen att samråda med rikspolisstyrelsen om tillämpningen. Syftet var givetvis att rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning skulle stå för den säkerhetsmässiga bedömningen, dvs. skulle avgöra vad hänsynen till rikets säkerhet krävde i form av restriktioner.

Som jag tidigare konstaterade, och som också justitiekanslern har understrukit, gäller föreskrifterna endast brev, besök och telefonsamtal. Lagen medger inte, som Ingvar Carlsson framhöll, att regeringen utfärdar föreskrifter om t. ex. permissioner. Rimligen borde dock de restriktioner som gäller för brev, besök och telefonsamtal iakttas också vid förflyttningar och permissioner.

Med hänsyn till att den kanske viktigaste information som Bergling innehar avser militära uppgifter kan man tycka att kriminalvårdsstyrelsen också borde ha fått i uppgift att samråda med överbefälhavaren. Jag har emellertid förstått regeringsbeslutet från 1980 så, att rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning förutsattes göra hela den säkerhetsmässiga bedömningen, vilket förutsätter kontakter med försvarsstaben. Huruvida sådana förekommit har justitiekanslern inte undersökt. Den information som jag har tyder på att det var dåligt med kontakterna. Säkerhetsavdelningen har, såvitt jag kan förstå, utan samråd med försvarsstaben medgivit en successiv uppluckring i tillämpningen av föreskrifterna för Bergling.

Det är också, enligt min mening, uppenbart att säkerhetsavdelningen under sommarens och höstens permissioner inte på ett tillfredsställande sätt har fullgjort sitt uppdrag att förhindra kontakter mellan Bergling och omvärlden. Det framgår av justitiekanslerns granskning att Bergling under åtskilliga timmar har lämnats utan övervakning.

Det må vara att säkerhetsavdelningen anser sig ha otillräckligt med personal, men i det läget borde man med större kraft ha protesterat mot kriminalvårdsstyrelsens beslut, eller ha fört upp saken på en högre nivå. Enligt uppgift förekommer regelbundna kontakter mellan säkerhetsavdelningen och justitieministern. Det kan alltså inte ha saknats tillfällen att aktualisera frågan. Det är riktigt att säkerhetsavdelningen inte formellt har någon vetorätt mot kriminalvårdsstyrelsens beslut, men den har å andra sidan skyldigheter när det gäller bevakningen av rikets säkerhet. Den skyldigheten har inte fullgjorts på ett tillfredsställande sätt.

Justitiekanslern riktar med rätta stark kritik mot kriminalvårdsstyrelsen och i synnerhet mot den tjänsteman som har haft huvudansvaret för besluten om Berglings permissioner.

Vad som ter sig särskilt märkligt i kriminalvårdsstyrelsens agerande är den stora förändring som skett i permissionsvillkoren. samtidigt som Berglings nådcansökan och ansökan om lättnader i föreskrifterna var föremål för regeringens prövning. Det hade varit rimligare att åtminstone avvakta regeringens beslut, innan sådana steg övervägdes.

Herr talman! I augusti avslag regeringen Berglings nådcansökan. Motiveringen var att Bergling fortfarande sitter inne med viktig information, främst beträffande militära ting. Om jag förstått saken rätt, remitterade justitièdepartementet något senare framställningen om ändring i föreskrifterna för Bergling till berörda myndigheter.

Den 24 september var en dramatisk dag – även om ingen kanske då insåg det. Den dagen överlämnade generaldirektören Ulf Larsson en promemoria om Bergling till justitièdepartementet, den promemoria som nu fått Sten Wickbom att avgå. Samtidigt gav han besked om att kriminalvårdsstyrelsen, mot bakgrund av regeringens avslag på nådcansökan och skälen för det, avstyrkte lättnader i föreskrifterna för Bergling. Beslutet var uppenbarligen generaldirektörens eget. Han orienterade sig inte först om hur föreskrifterna faktiskt tillämpades, och han meddelade inte heller den person som hade hand om fallet Bergling, Clas Amilon, vilket beslut han hade fattat.

Samma dag, den 24 september, beslutade avdelningschefen Amilon, utan att ha informerats om Larssons remissyttrande till departementet, att bevilja Bergling en ny beledsagad permission med samma uppläggning som i juli.

Bristen på kommunikation mellan generaldirektören och hans avdelningschef i detta skede är förbluffande och kan ha bidragit till det fortsatta händelseförloppet. Det är säkert också mot den bakgrunden Ulf Larssons avgång från posten som generaldirektör i kriminalvårdsstyrelsen måste ses.

Herr talman! En fråga som man måste ställa sig är hur det kan komma sig att så många misstag gjorts i detta ärende. En orsak är nog avsaknaden av ett striktare tjänsteansvar. Om ett sådant hade funnits hade frågorna med största sannolikhet förts upp på en högre nivå inom verken, särskilt när oenighet förelåg mellan och inom berörda myndigheter.

Det inträffade visar med önskvärd tydlighet nödvändigheten av att det pågående översynsarbetet beträffande tjänsteansvaret bedrivs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt återkommer till riksdagen med förslag om skärpning.

Oavsett detta är det uppenbart att myndighetsutövningen i fallet Bergling i en rad avseenden har brustit. Det ankommer på regeringen att vidta de åtgärder vid verken som detta kan motivera.

Det var ett bra beslut av regeringen att snabbt uppdra åt justitiekanslern att utreda omständigheterna kring Stig Berglings flykt. Däremot menar vi att det var mindre lämpligt att någon dag senare uppdra åt den ny tillträdde kriminalvårdschefen och den tillträdande rikspolischefen att utreda brister inom resp. verk och föreslå nya rutiner. I kommentaren till detta beslut konstaterade vi att JK:s utredning och regeringens bedömning i anslutning till den borde ha avvaktats, bl. a. eftersom den skulle leda till att anmärkningar riktades mot t. ex. kriminalvårdsstyrelsens chef. Sedan denne avgått tycker jag dessa farhågor har visat sig besannas.

Vi är också kritiska mot den skärpning av permissionsbestämmelserna som

genomförts. Den har karaktär av kollektiv bestraffning på ett sätt som strider mot grundläggande rättsprinciper. Den betingas inte av att permissionerna allmänt sett fungerat dåligt utan av att kriminalvårdsstyrelsen agerat felaktigt i fallet Bergling. Denna skärpning har uppenbarligen skett med regeringens goda minne. Den omnämndes av statsministern i positiva ordalag vid presskonferensen fredagen den 9 oktober.

Herr talman! För att sammanfatta: Sten Wickbom gjorde det enda möjliga när han avgick. Mot bakgrund av vad vi nu vet borde beslutet ha kunnat fattas tidigare. Justitiekanslerns granskning kastar ljus över mycket av det som skett men lämnar vissa frågor obesvarade. Det är viktigt att regeringen i den fortsatta bedömningen kompletterar bilden.

Och till sist: Det är utomordentligt oroväckande när landets regeringschef vid en händelse som skakar nationen, och innan de närmare omständigheterna kring den är klarlagda, omedelbart friskriver regeringen och lägger skulden på andra. Det bådär inte gott för framtiden.

Anf. 6 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Inför vårt nya, gemensamma arbetsår finns skäl att begrunda politikens uppgift och ansvar, sade statsministern i regeringsförklaringen, uppläst här i riksdagen den 6 oktober efter kl. 14.00. Detta skulle omedelbart få aktualitet. Strax dessförinnan hade den livstidsdömde spionen Stig Berglings bevakare upptäckt att Bergling hade flytt.

Sten Wickboms beslut att avgå som justitieminister är värt all respekt. Det har rensat luften på en väsentlig punkt. Den politiska nivån skall ta sin del av ansvaret, när bristerna i statsförvaltningen är så uppenbara som i hanteringen av fallet Bergling.

Handlandet stämmer dessutom med formuleringarna i regeringens egen verksledningsproposition. Där heter det bl. a.:

”I situationer där medborgarna uppfattar myndigheternas handlande som bristfälligt riktas kritiken ofta mot den centrala politiska ledningen i regeringen och riksdagen. Det bör visserligen vara en strävan att myndigheterna själva skall rätta till brister i umgänget med medborgarna, men det är enligt min mening likafullt ofrånkomligt att regeringen får stå till svars för förvaltningens verksamhet. I vårt demokratiska system är det hos de centrala politiska organen som det slutliga ansvaret skall utkrävas.”

Enligt min uppfattning handlar det mer om detta än om att Sten Wickbom varit oinformerad. I det enskilda fallet blir det nästan alltid en bedömningsfråga, när ansvarstagande kräver ett särskilt yttre uttryck. Det innebär inte att regeringsformens 11 kap. 7 § är obsolet på något sätt. Regeringen skall inte lägga sig i myndigheters handlande vad gäller t. ex. enskilda personer. Men när det enskilda ärendet är av stor vikt – som i fallet Bergling – eller i annat sammanhang behandlats av regeringen – som i fallet Bergling – måste informationen mellan regering och myndighetsnivå fungera. Dessutom måste rimligen myndigheterna vara lyhörda inför innebörden av fattade beslut i regeringen, t. ex. en avslagen nådeansökan. Ingetdera har fungerat i fallet Bergling. JK:s rapport är här klar och entydig.

Händelseutvecklingen som ledde fram till Berglings flykt präglas av oklara ansvarsförhållanden, långsam information och ordergivning samt dåligt och

dessutom odokumenterat samarbete mellan ansvariga myndigheter. Det inträffade bekräftar med övertydlighet att handlingsförlamningen och missgreppen efter mordet på Olof Palme inte var någon tillfällighet.

Det som hänt visar hur grundläggande det är att befogenheter och skyldighet att fatta beslut också paras med ansvarskänsla. Kärnan i ett komplicerat regelsystem måste vara ett väl definierat ansvar, såväl formellt som reellt. När ansvaret inte upplevs reellt, går den ansvarige hem från jobbet oavsett arbetsläge och beslutskrav. Så hände när rikslarmet fördröjdes, vilket JK klart dokumenterar. Ansvaret kan inte ha känts särskilt personligt, när den nyutnämnde chefen för kriminalvårdsstyrelsen rapporterar till justitiedepartementet, men utan att förvissa sig om att justitieministern fick informationen. Därför är det ett logiskt ställningstagande av Ulf Larsson att avgå.

Vad är för övrigt mer självklart än att departementschefen resonerar igenom ärenden av vikt inom det gemensamma ansvarsområdet med en ny verkschef? Är det verkligen så att de kontinuerliga kontakterna i bl. a. frågor av vikt för rikets säkerhet mellan berörda myndigheter å ena sidan och statsrådsberedningen, justitie- och utrikesdepartementen å den andra inte behandlar vår ende livstidsdömd spion och dennes permissioner? Den frågan tangerar också statsministerns övergripande ansvar i regeringen, lika väl som de frågor Carl Bildt tidigare ställde.

Med JK:s rapport och facit i hand frågar man sig om och om igen: Hur är detta möjligt?

Vem undersökte t. ex. hur lägenheten i Rinkeby kunde bevakas? Vad är det för mening att bevaka, om man inte känner till tänkbara flyktvägar genom ordentlig undersökning i förväg? Vem kände ansvar för detta? Det framgår inte av JK:s rapport.

JK:s utredning har inte omfattat den militära säkerhetstjänsten. Men hur är det möjligt att en livstidsdömd spion, med restriktioner i fråga om brevväxling, besök och telefonsamtal enligt regeringsbeslut från januari 1980 med vissa lättnader från juni 1984, får permission på sådant sätt att regeringsbesluten om restriktioner blir av noll och intet värde? Den frågan har bl. a. Bengt Westerberg tidigare berört. Är det över huvud taget möjligt att fatta sådana beslut i ett fall som detta utan att försvarsstaben aktivt medverkar? Ja, svaret är uppenbarligen ja på den frågan. Det har dessutom bekräftats i dag i försvarsutskottet att överbefälhavaren inte har informerats om lättnader som Bergling har erhållit. Det har chefen för försvarsstaben i dag meddelat försvarsutskottet. Detta är naturligtvis en helt oacceptabel situation. – Vad anser statsministern om en sådan handläggning?

Överbefälhavaren har i tidningsintervjuer klargjort att Berglings spioneri har åsamkat försvaret stora och fortfarande bestående skador – skador som ytterligare kan förvärras. Därmed får det svenska samhället bära kostnader i miljardklassen. – På detta område har Ulla Tillander interpellat försvarsministern.

Utöver de slutsatser som JK i sin rapport dragit om hur permissionsärenden av detta slag borde beslutas, att samråd mellan myndigheter kräver dokumentation, om kriminalvårdsstyrelsens särskilda ansvar i detta fall etc. har JK också berört gällande författningsbestämmelser.

I det sammanhanget finns det anledning erinra om hur en regeringsproposition från den dåvarande center-folkparti-regeringen föreslog särbehandling av fångar som dömts till mer än två års fängelse, t. ex. i samband med permissioner, även när det gällde andra brott än narkotikabrott. En majoritet av socialdemokrater och vpk fällde förslaget i denna del efter lottning här i riksdagen våren 1982. Därefter har vi från centerpartiet väckt frågan igen. Förra året ansågs förslaget tillgodosett, då det nu finns bättre möjlighet till isoleringsstraff för särskilt farliga brottslingar. Därför skulle särbehandling bl. a. beträffande permission inte behövas, utom för just narkotikabrottslingar. Det förefaller som om denna möjlighet inte har trängt fram till kriminalvårdsstyrelsen. Man lämnade en livstidsdömd spion obevakad, inte isolerad. Dessutom gick man på Gröna Lund med honom.

Genom Sten Wickboms avgång har justitiedepartementets nya ledning fått sin position klargjord och därtill fått nya möjligheter att reparera de rättsvårdande myndigheternas anseende.

I denna extraordinära situation borde enligt min uppfattning ett särskilt statsråd ha utsetts för att ansvara för departementsområdets myndigheter, medan det direkta lagstiftningsarbetet tilldelats ett annat statsråd, lämpligen med juridisk bakgrund. Eller också borde någon form av juristkonsult utnämnas. Nu har statsministern stannat för en annan lösning. Det beklagar jag.

Ett är säkert, den nya justitieministern kommer till ett sällsynt illa dukat bord. En statsministermördare går lös, likaså en livstidsdömd spion, de rättsvårdande myndigheternas förtroende har urholkats, ansvar måste utkrävas för begångna misstag, Sverige-bilden utomlands måste återupprättas, tjänsteansvaret likaså. Omorganisationer blir nödvändiga. Ökade resurser krävs, inte minst för polisen. Vi önskar justitieministern lycka till! Men att återupprätta förtroendet för rättsväsendet måste fr. o. m. nu vara en huvuduppgift för *hela* regeringen. Det räcker inte att olika personer med särskilt ansvar avgår. För att *det hela* skall lyckas krävs konkreta positiva resultat. En regeringsombildning är ett första steg, men bara *ett* steg i en mycket lång vandring.

Anf. 7 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! I går avgick landets justitieminister. I går presenterades också JK:s utredning om omständigheterna kring Berglings flykt – Bergling är av många ansedd som Sveriges farligaste spion. Utredningen utmynnade i förslag till prickning av en avdelningschef i kriminalvårdsstyrelsen och en anmärkning mot en polis i Norrköping. I dag avgår kriminalvårdsstyrelsens generaldirektör.

Kan vi nöja oss med detta? Nej, det kan vi inte, anser jag, därför att huvudproblemen som föranledde JK:s utredning kvarstår. Möjligen kan den tidigare hårt personfixerade debatten nu koncentreras till själva sakfrågorna, som låg bakom denna utredning.

Sverige har på kort tid gått igenom två omskakande händelser: mordet på förre statsministern och nu Berglingaffären. Två personer med huvudansvar har varit direkt berörda: förre justitieministern Wickbom och förre säpochefen Hjälmoth. Den ene har det utkrävts ansvar av. Den andre har befordrats.

För en utomstående betraktare framstår det som en mycket stor gåta att ansvar inte har utkrävts av den förre säpochefen. Ett faktum är ju att under hans tid mördades Olof Palme, och det var hans rutiner som fortfarande gällde när landets ende och mycket farliga spion rymde. Men ingen utkräver ansvar av förre säpochefen, ingen diskuterar hans ansvar på samma sätt som man diskuterar hans kollega inom kriminalvårdsstyrelsen. Tvärtom befordras han till den enligt många uppfattning högsta befattningen på detta område inom landet efter rikspolischefen.

JK:s uppdrag var att utreda "omständigheterna kring den permission som beviljats Bergling, vilken bevakning som därvid förekommit och ansvarsförhållandena i samband med denna samt de ansvariga myndigheternas åtgärder under tiden närmast efter hans "– (Berglings) – "avvikande".

JK:s utredning kommer fram till att det finns skäl att rikta kritik mot kriminalvårdsstyrelsen och dess avdelningschef Clas Amilon. Av utredningen framgår också, enligt min mening, att det finns starka skäl att rikta mycket hård kritik mot säkerhetspolisen, både mot förre avdelningschefen Hjälmroth och mot byråchefen Näss. Justitiekanslern nöjer sig dock med att säga att det inte finns tillräcklig grund för att rikta kritik mot vare sig Hjälmroth eller Näss. Jag anser att det är ett mycket märkligt ställningstagande inte minst mot bakgrund av de uppgifter som JK redovisar i sin utredning.

På s. 20, 21 och 22 i utredningen redogörs för händelsförloppet under den beryktade permissionen i Rinkeby. Det framgår bl. a. att samråd mellan kriminalvårdsstyrelsen och säpo om permissionen ägt rum vid alla tidigare permissionstillfällen. På s. 21 redogör JK t. o. m. för de instruktioner som utformats inom säkerhetspolisen. Låt mig citera ur utredningen:

"I uppdraget ingick att gripa Bergling därest han skulle försöka lämna landet samt att göra iakttagelser beträffande besökare till Bergling i den mån detta var möjligt."

Detta var säpos roll. Det var de uppgifter som de själva ålagt sig: att gripa Bergling om han försökte lämna landet och att hålla honom under uppsikt, så att han inte fick kontakt med olämpliga personer.

Mot denna bakgrund blir det oförklarligt och obegripligt att JK kan komma till slutsatsen att man helt och hållet kan fria säpo. Pousmyndigheterna har ju konstaterat att Bergling har befunnit sig i Finland, att han inte bara har försökt utan t. o. m. lyckats lämna landet – och förmodligen också kommit tillbaka in i Sverige.

Det är klarlagt att säpo inte fullföljt det uppdrag man själv har ålagt sig. Det måste därför betecknas som mycket märkligt att JK menar att detta inte är tillräcklig grund för kritik, och här måste faktiskt JK precisera sig.

Av hela JK:s utredning framgår att det också finns skäl att rikta mycket stark kritik mot hela säpos uppläggnings av sitt arbete.

I de instruktioner som utformats inom säkerhetspolisen står det t. ex. på s. 21 när det gäller permissioner att "övervakningen skulle ske mellan kl. 11.00 och 19.00 den 5 oktober samt från den tidpunkt då Bergling återkom från restaurangen på kvällen fram till kl. 24.00". Det innebär att säpo gav sig själv uppdraget att hålla Bergling bevakad och att gripa honom om han försökte lämna landet mellan kl. 11.00 och 24.00 den 5 oktober och efter ett sju timmar långt uppehåll fr. o. m. kl. 07.00 på morgonen den 6

oktober. Det stod honom med andra ord helt fritt att lämna landet före kl. 11.00 den 5 oktober eller, om han så önskade, efter kl. 24.00 fram till kl. 07.00 morgonen därpå.

Man kan raljera över detta – det gjordes bl. a. i går. I säpos Sverige bevakar man landets ende farlige spion när man har tid och lust, framför allt på dagtid och då på kontorstid. – Detta framgår entydigt av JK:s utredning. Inte ens detta anser JK vara tillräcklig grund för att rikta kritik mot säpo, varken mot förre chefen Hjälmoth eller mot Näss.

Det finns fler exempel i JK:s utredning som gör att man ställer sig frågor om säpo. Det är frågor som man kan tycka att också JK borde ha haft anledning att ställa och försöka besvara, men som han förbigår med tystnad – av skäl som är mig obekanta.

På s. 24 står det att Hjälmoth inte varit inblandad i eller ens hört talas om formerna för Berglings permission i oktober. Av utredningen framgår dock att Hjälmoths närmaste man, byråchefen Näss, var både informerad och inblandad samt att kriminalkommissarie Göran Arnfors utarbetat instruktioner för säpos bevakning av Bergling vid olika tillfällen.

Sten Wickbom tvingades avgå därför att han inte kände till all information som fanns på hans eget departement. Nu meddelar statsministern att den nyutträdde kriminalvårdsdirektören också har tagit sitt ansvar och avgår. Det hade varit minst sagt klädsamt om förre säpochefen Hjälmoth dragit samma konsekvenser när det gäller hans ansvar som den nyutträdde kriminalvårdsdirektören har gjort. Varför ställs inte samma krav på Hjälmoth?

JK:s utredning har tillkommit under stor brådska, och det kan vara förklaringen till en del uppenbara brister i utredningen – men det är inte förklaringen till alla brister.

Avdelningschefen Amilon hävdar att samråd har ägt rum mellan kriminalvårdsstyrelsen och säpo och att informella uppgörelser har träffats. Förre säpochefen bestrider detta.

På s. 38 i utredningen gör JK följande kommentar: "Jag har i avsevärd utsträckning måst konstatera att uppgift står mot uppgift och att det inte varit meningsfullt att söka utreda saken vidare."

Detta är en fullständigt häpnadsväckande beskrivning. Här står ord mot ord, och därför har JK inte ansett att det varit meningsfullt att utreda saken vidare. Men är det inte just då som JK borde ha haft all anledning i världen att söka skapa ytterligare klarhet? Om ord står mot ord måste någon, minst en, ha fel. Det kan vara kriminalvårdsstyrelsen, det kan vara säpo och det kan vara bådadera. Men JK bryr sig inte om den saken.

I praktiken tar JK därmed ställning för säpos version, utan någon enda motivering. Trots att JK i samma utredning har kunnat konstatera att samråd ägt rum vid alla andra tillfällen då permissioner har getts godtar han utan vidare säpos uppgift att samråd ej har ägt rum.

Detta är enligt min mening fullständigt oacceptabelt. Om JK har kunnat konstatera att det finns uppgifter som styrker Amilons version borde detta rimligen ha föranlett JK att göra ett delvis annorlunda ställningstagande i olika avseenden. Detta går igen i hela utredningen – det görs en särbehandling av säpo.

Varför detta ständiga överseende, denna totala ovilja att utreda och kritisera säpo? JK tycks i sin utredning vara rädd att kritisera säpo i detta land. Utredningen ger intryck av ensidighet och feghet från JK:s sida.

Nu skall i ett annat sammanhang säkerhetspolisens verksamhet utredas, och därvid kan förhoppningsvis det som JK inte har sett eller inte har velat se komma fram i ljuset. Samtidigt måste också en ordentlig genomlysning av hela säkerhetspolisens verksamhet innefatta frågan om vilken säkerhetskontroll det finns då det gäller förekomsten av högerextremistiska kretsar inom polisen. Detta mycket allvarliga problem har fått förnyad och skrämmande aktualitet i samband med olika märkliga händelser kring mordet på Olof Palme.

Herr talman! En annan fråga, som ligger utanför JK:s utredning – med hänsyn till de direktiv han har fått – är de indragna permissionerna för landets övriga interner. JK har inte i detta sammanhang haft anledning att granska den frågan men kommer förhoppningsvis att göra det vid ett senare tillfälle, då det föreligger ett flertal anmälningar om detta.

Vem bär ansvaret för beslutet att dra in permissionerna för landets övriga interner, och vilken är motiveringen? Varför skall övriga interner i landet drabbas av polisens misstag? Jag kan förstå och acceptera att en intern kan vägras permission under en viss tid, om denne har brutit mot några bestämmelser. Men jag kan inte vare sig förstå eller acceptera att andra interner skall straffas för att poliser har begått misstag – särskilt som poliserna sedan helt frias för sina begångna misstag.

Jag vill ställa en direkt fråga till regeringen: Står regeringen bakom ett sådant här beslut? Om det är så tycker jag att statsministern borde erkänna att beslutet var ett misstag eller överilrat och att det omedelbart skall rivas upp.

Ansvar har utkrävts av justitieministern. Sten Wickbom har avgått, och Anna-Greta Leijon har utsetts till ny justitieminister. Kriminalvårdsdirektören har avgått. *Avdelningschefen på kriminalvårdsstyrelsen blir nu föremål för granskning av statens ansvarsnämnd. En lägre tjänsteman hos Norrköpingspolisen prickas.*

Räcker det med detta? Kan denna affär anses avslutad och färdigbehandlad? Kan frågan om säpos fullgörande av sina särskilda uppgifter anses tillräckligt belyst? Kan säpo gå helt fri från kritik? – Nej, jag anser inte det.

Säpos delaktighet i Berglingaffären är inte tillräckligt utredd. Deras fullgörande av sina egna särskilda uppgifter, som man har ålagt sig för främjandet av rikets säkerhet, kan inte anses vara utrett. Tvärtom påvisar JK:s utredning en rad missförhållanden, samtidigt som den reser en rad allvarliga frågor, som måste bli föremål för fortsatt diskussion.

Säpos uppgifter, verksamhet och ansvar måste bli föremål för en fortsatt granskning, genomlysning och framför allt för en debatt. Nu var JK:s utredningsuppdrag begränsat både i omfattning och tid. Men utredningen har ändå, enligt min mening, rest så många allvarliga frågor att jag anser det befogat med en särskild utredning om hur säpo har fullföljt arbetet med sina särskilda uppgifter i den här affären.

Säpo skulle gripa Bergling om han försökte lämna landet. Bergling

lämnade landet, men säpo går fri utan varje anmärkning eller kritik. Är det rimligt? Nej, det anser inte jag och det anser inte vårt parti.

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

Anf. 8 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Vi har i denna kammare behandlat frågan om informella kontakter mellan regeringen och myndigheterna. Under KU-behandlingen av verksledningspropositionen ställde sig ledamöterna från moderata samlingspartiet och centerpartiet i sin reservation avvisande till vad som i propositionen sägs om informella kontakter. De menade att regeringen skall styra sina myndigheter genom offentliga formella regeringsbeslut. Det kan enligt reservationen inte accepteras att för utomstående okända kontakter mellan olika tjänstemän får bilda grund för beslut hos regeringen underlydande myndigheter. Vi vet att regeringen i fråga om permissioner inte får fatta formella beslut och – vilket också är ett svar till Lars Werner – att vi inte har gjort det i detta fall. Men nu har jag en direkt fråga till Carl Bildt och Olof Johansson: Vad menade moderaterna och centern med denna reservation?

Carl Bildt har i Expressen den 11 oktober gjort gällande följande: "Inför utrikesnämnden på Slottet i torsdags fick Sten Wickbom medge att hans medarbetare visste att spionen Bergling skulle få så kallade beledsagade permissioner."

Herr talman! Referatet av Sten Wickboms yttrande är inte korrekt. Det finns i Wickboms inlägg i utrikesnämnden inte ett ord om att Bergling skulle få permission efter det att regeringen avslagit hans nådeansökan. Detta är, i alla fall för mig, en utomordentligt viktig punkt. Att det på justitiedepartementet fanns en handling som innehöll uppgifter om en ny permission, efter regeringens avslag på nådeansökan, fick jag information om fredagen den 16 oktober kl. 22.00.

Jag måste tyvärr, herr talman, också ta upp en annan aspekt på detta. Det gäller sekretessen inom utrikesnämnden. Här har det förts en förvirrad diskussion om vad som sagts inför nämnden om permissioner och om när man känt till dem. Skälet till detta är att åtminstone en av nämndens ledamöter gått ut offentligt med påståenden om vad andra ledamöter skulle ha sagt – detta dessutom innan ens protokollet är justerat.

När Carl Bildt första gången deltog i ett sammanträde med utrikesnämnden fick han som alla andra avge en tystnadsförsäkran. Det är kungen själv som läser upp texten till denna försäkran, som man avger på heder och samvete. Det har utbildats en praxis som säger att man kan yppa vad man själv sagt och vilka inlägg man gjort i nämnden, när det inte råder absolut tystnadsplikt. Men när Carl Bildt nu börjar skriva egna tidningsartiklar och göra uttalanden i televisionen om vad som sagts av andra ledamöter i utrikesnämnden, då har han klart gått över gränsen. Detta handlande försvårar möjligheterna till ett förtroligt samråd i utrikesnämnden i för nationen mycket känsliga frågor. Hur skall man kunna lita på en ledamot som verkar gå direkt från sammanträdet för att meddela pressen vad andra ledamöter har sagt; och som dessutom inte har förmågan att lämna ett korrekt referat.

Herr talman! Carl Bildt brukar kräva den yttersta perfektionismen av andra. Den här gången har han själv förbrutit sig å det grövsta både i sak och

Debatt om omständigheterna kring Stig Berglings flykt

när det gäller hur man uppträder i viktiga frågor som rör vårt lands säkerhet.

Det hävdas nu av Bengt Westerberg att jag skulle skylla på andra och att regeringen alltså inte skulle ta något ansvar i den här situationen. När jag talade om att regeringen inte hade någon skuld till det inträffade gällde debatten hur det kunde komma sig att det under lång tid inte fanns någon bevakning kring Bergling och att det gick mycket lång tid innan rikslarm utfärdades. Här vidhåller jag att det inte är regeringens ledamöter som skall utföra bevakningen av livstidsfångar. Det är inte regeringens ledamöter som skall starta larmapparaturen, även om Sten Wickbom gick så långt han rimligtvis kunde för att försäkra sig om att polisen gjort just detta. Det är alldeles klart enligt regeringsformen att regeringen inte får lägga sig i hur en förvaltningsmyndighet beslutar i ett konkret fall, om det är fråga om ett ärende med myndighetsutövning mot enskild eller tillämpning av lag.

Men regeringen kan och skall på andra sätt ta ansvar, och ett mycket tungt ansvar. Det gäller bara att göra klart vilken form av ansvar man menar. Vi tog ansvar omedelbart efter rymningen för att justitieministern skulle göra en snabbutredning om hur rymningen kunde ske och var ansvaret för direkta misstag låg. Vi tog ansvar för att informera oppositionen vid ett sammanträde med utrikesnämnden inom ett par dygn efter flykten. Vi tog ansvar genom att redan tre dagar efter upptäckten lägga fram förslag till ett antal åtgärder, som jag redan redovisat i detalj här i dag. Sten Wickbom tog sitt ansvar när han under helgen begärde att få bli entledigad från uppdraget som justitieminister. Jag själv tog mitt ansvar när jag godkände denna ansökan. Regeringen kommer att ta sitt ansvar för att de slutsatser som redovisas i justitieministerns rapport leder till alla de förändringar som är nödvändiga. Detta, Bengt Westerberg, är att ta ansvar. Det är inte att skylla ifrån sig. Det är att göra precis det som ankommer på en ansvarsfull regering.

Nu måste jag ändå, herrar Bildt, Westerberg och Johansson, ta upp en mycket allvarlig diskussion. Här har en socialdemokratisk justitieminister avgått. Han har tagit konsekvenserna av att han inte var fullt informerad om en viktig uppgift. Detta är att gå mycket mycket långt i politiskt ansvarstagande. Sten Wickboms handlande har också redan beskrivits som rakryggt och modigt, även långt utanför hans eget parti. Trots detta fortsätter ni att söka partipolitiska poänger genom att hävda att regeringen inte har tagit sitt ansvar. Då tvingar ni mig att verkligen ställa frågan på sin spets, att göra en jämförelse mellan hur vi tar vårt ansvar och hur ni icke tog ert ansvar – och jag är som ni vet faktiskt inte den som i onödan söker gräl.

Onsdagen den 27 oktober 1981 gick en sovjetisk ubåt på grund i Karlskrona skärgård. Den tidens försvarsminister, Torsten Gustafsson, befann sig vid detta tillfälle utomlands. Han fann ingen anledning att avbryta sin utlandsvistelse. Ingen i regeringen kom på idén att försöka få honom att inse att han borde resa hem. Först på fredagen, efter två dagar, återvände Gustafsson från utlandet. Han gjorde ett kort uppehåll i Stockholm och reste samma kväll hem till Gotland. Där stannade sedan försvarsministern hela helgen. Medan regeringen hade krismöte efter krismöte med försvarsledningen om den kärnvapenförsedda ubåten stod försvarsministerns stol tom.

Vad visar denna jämförelse? Den socialdemokratiske justitieministern har tagit konsekvenserna av förekomsten i hans departement av en handling som

han själv inte kände till vid rymningstillfället. Den borgerliga försvarsministern hade en kärnvapenbestyckad sovjetisk ubåt stående på grund till allas beskådande, men då reagerade ingen på den borgerliga sidan genom att kräva den bortreste försvarsministerns avgång. Han fick fortsätta som om ingenting hade hänt. Det föll inte någon skugga på den dåvarande statsministern.

Det är, mina herrar, skillnad på ansvar och ansvar. Ni talar om att det faller en skugga på mig, men ni upptäckte inte själva ens när ni drabbades av månförmörkelse.

Anf. 9 CARL BILDT (m):

Herr talman! Det heter som bekant att anfall är bästa försvar, och det är möjligt att det i allmänhet är sant. Men jag tror att man skall välja sina föremål och sina ämnen.

Ingvar Carlsson ville inte svara på mina två frågor. Jag tycker att det var synd. Han valde att i stället attackera den dåvarande försvarsministern Torsten Gustafsson för någonting som inträffade 1981. Det var kanske att sänka denna debatt till en nivå som den inte borde ha förts till. Jag vill bara erinra Ingvar Carlsson om att hans företrädare som statsminister, Olof Palme, efter den dåvarande regeringen Fälldins hantering av U 137-krisen inte hade annat än erkännande ord att säga. Olof Palme sade att regeringens handlande hade stärkt trovärdigheten för Sveriges neutralitetspolitik utomlands. Att nu kritisera handläggningen av en helt annan fråga och attackera en person som inte längre finns i denna kammare utgör något av ett lågvattenmärke.

Den andra attacken – i kronologisk ordning den första – rörde mig och sekretessen i utrikesnämnden. Den gränsade till det löjväckande. Sekretessen i utrikesnämnden rör sekretä uppgifter av betydelse för Sveriges förhållande till främmande makt och andra internationella politiska eller andra förhållanden. Att använda utrikesnämnden som en täckmantel för att sekretessbelägga information av avgörande betydelse för inrikespolitiken eller sådant som står i centrum för allmänhetens uppmärksamhet är att missbruka innebörden av sekretessen och att missbruka förtroende. Ingvar Carlsson.

Jag har ingen anledning att söka mer sak i dessa frågor än vad som är oundgängligen nödvändigt. Jag ställde mina två frågor för att försöka få klarhet i varför Ingvar Carlsson gjorde en bedömning vid ett tillfälle och en annan bedömning vid ett annat tillfälle, och jag fick ingen klarhet alls. Ingvar Carlsson avslutade sitt huvudanförande med att säga att vi alla skall ta vårt ansvar och att detta så långt det är möjligt bör göras gemensamt av de olika partiernas företrädare i olika organ. Det hade kanske varit passande om regeringen hade levt upp till detta och sökt samråd inför det viktiga avgörandet om vilken person som skulle leda den parlamentariska översynen av säkerhetspolisen. Det gjorde man inte utan gick sin egen väg. Regeringen är i sin fulla rätt till det, men jag tror att det var oklokt.

Låt mig så bara ansluta mig till några synpunkter som har framförts under debatten. Olof Johansson framhöll betydelsen av juristkompetens i en regering, och jag tror att det som Olof Johansson sade är viktigt. Det behövs i

själva statsråds-kretsen, när viktiga beslut skall fattas, någon som har den juridiska och förvaltningsrättsliga kompetensen. Detta skall nu inte uppfattas som någon kritik mot Anna-Greta Leijon, som representerar en annan kompetens och en annan erfarenhet, men det finns möjlighet att komplettera regeringen med juridisk konsult eller med sakkunskap på det sätt som Olof Johansson föreslog. Jag tror att Ingvar Carlsson gjorde klokt i att följa det rådet.

Det avgörande fel som begicks i hela den här hanteringen var att över huvud taget bevilja spionen Bergling denna typ av s.k. beledsagade permissioner. Information fanns i justitiedepartementet om att så hade skett. Jag betraktar det som ett allvarligt missgrepp av alla som hade den informationen att inte slå larm och inte ta kontakt med chefen för kriminalvårdsstyrelsen för att meddela att regeringens säkerhetsbedömning av denne man gör det absolut oförsvarligt att ge honom denna typ av fria permissioner. Nu försöker statsministern krypa bakom en moderat reservation i konstitutionsutskottet, och jag förstår inte riktigt hur det skall gå till. Den rörde icke detta. Regeringen har fortfarande full möjlighet att gå in, om inte annat så som ett kollektiv, som regering, och meddela chefen för kriminalvårdsstyrelsen den säkerhetsbedömning man gör i sådana fall. Jag bedömer det som ett allvarligt fel att så inte skedde, och det var också Sten Wickboms bedömning. På dessa punkter är vi ense. Statsministern borde, så fort han fått besked om att informationen fanns i justitiedepartementet och att ingen åtgärd vidtagits, ha uttryckt sig på ett annat sätt än vad han gjorde den 9 oktober. Han kan rannsaka vad jag sagt och skrivit och mina olika formuleringar under de senaste veckorna, men jag tror att i kretsen av oss två, Ingvar Carlsson, är det jag som har minst anledning att granska vad jag sagt.

Anf. 10 BENGTT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Statsministern säger att han avsåg någonting begränsat när han den 9 oktober på presskonferensen uttalade att regeringen inte hade något ansvar för det inträffade. Men jag menar att det är allvarligt att statsministern, innan omständigheterna hade klarlagts, innan det var klart vilken information justitiedepartementet hade och innan omständigheterna i övrigt var klarlagda, gick ut och befriade regeringen från ansvar. Det har dessutom visat sig att statsministern var för tidigt ute. Det fanns information på justitiedepartementet som borde ha fungerat som ett alarm och aktiverat departementet och dess chef. Det var också mot den bakgrunden som justitieministern drog slutsatsen att han borde lämna sitt ämbete. Jag tycker därför fortfarande att det är olyckligt att statsministern så kvickt gick ut och sade att regeringen inte hade något ansvar i detta fall.

Sedan har man säkert drabbats av ånger och varit beredd att fatta ett antal beslut, men detta var den första reaktionen. Och den första reaktionen i en situation som uppfattas som en paniksituation i en nation är viktig – det är då det ställs särskilt stora krav på hur en regering och dess chef uppträder, inte när han fått några dygn på sig att tänka efter. Min kritik mot statsministerns uttalande på presskonferensen den 9 oktober kvarstår därför, trots de invändningar som Ingvar Carlsson har gjort.

Jag menar liksom Carl Bildt att det var allvarligt att man på departementet inte reagerade på kunskapen att det förekom beledsagade permissioner. Det avgörande är ju att vid en beledsagad permission är det inte någon person som följer med fången i fråga som har till uppgift att ingripa vid ett flyktförsök. Det var ändå känt att Stig Bergling för inte så länge sedan hade umgåtts med avancerade flyktplaner. Det hade lett till en skärpning i bevakningen av Bergling under ganska lång tid, men trots det lät man honom beledsas bara av en person som inte har någon skyldighet att ingripa vid flyktförsök. Den informationen hade justitiedepartementet uppenbarligen före Stig Berglings flykt, och den skulle, om man hade varit tillräckligt vaksam, ha föranlett justitiedepartementet och justitieministern att ingripa.

Jag har varit ytterligt försiktig med att uttala mig om justitieministerns ansvar, därför att jag har varit osäker på vilka uttalanden som faktiskt gjordes på utrikesnämndens sammanträde den 8 oktober, då jag tyvärr inte själv var närvarande. Jag fick nämndsammanträdet refererat för mig men var på grundval av referaten inte beredd att dra några bestämda slutsatser utan ville avvakta just det justerade protokollet. Men efter de uppgifter som justitieministern nu har lämnat menar jag att det är fullt klarlagt att den här informationen fanns vid den tidpunkten och att det också var den som meddelades utrikesnämnden den 8 oktober. Man borde inom departementet ha reagerat på grundval av den informationen. När man inte gjort det fanns redan då skäl för justitieministern att lämna sitt ämbete.

Jag påpekade i mitt huvudanförande att justitiekanslerns granskning lämnar många frågor obesvarade. Det gäller i synnerhet säkerhetspolisens roll i det hela. Man har inte samrått med försvarsstaben när man successivt medgivit lättnader vid tillämpningen av föreskrifterna som gällt för Bergling. Man har uppenbarligen inte skött övervakningsuppgifterna vid Berglings permissioner under sommaren på ett tillfredsställande sätt, och man har inte slagit larm till regeringen eller ens till rikspolisstyrelsen när man inte har ansett sig ha resurser att sköta övervakningen på ett tillfredsställande sätt. Jag tycker att allt detta är underlåtenhetssynder som inte kan förbli opåtalade. Jag utgår från att regeringen vid den fortsatta handläggningen av justitiekanslerns utredning kommer att granska dessa saker närmare.

Jag menar också att kriminalvårdsstyrelsens ansvar inte kan begränsas till avdelningschefen Amilon utan att också kriminalvårdsstyrelsens generaldirektörer – då tänker jag inte bara på den nu avgångne generaldirektören utan också på den förre – måste bära ett stort ansvar, ett ansvar som är större än vad som svarar mot bara ett uttalande i JK:s granskning.

Till sist vill jag gärna också fråga Ingvar Carlsson om jag uppfattade hans uttalande på presskonferensen den 9 oktober rätt, nämligen att Ingvar Carlsson står bakom den kollektiva bestraffning av landets fångar som kriminalvårdsstyrelsen har beslutat om genom att begränsa permissionsreglerna. Beslutet är – jag vill understryka det – inte motiverat av att permissionsreglerna hittills har fungerat dåligt, utan av att kriminalvårdsstyrelsen och andra myndigheter har hanterat fallet Bergling på ett ovanligt klumpigt sätt. Jag vill alltså fråga Ingvar Carlsson om han delar kriminalvårdsstyrelsens uppfattning att denna skärpning är motiverad eller om han är lika kritisk som jag på den punkten.

Anf. 11 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Ingvar Carlsson höjde tonläget i debatten något – jag skall försöka undvika att göra det.

Jag har i mitt inledningsanförande sagt att jag tycker att det är riktigt och viktigt att justitieminister Sten Wickbom avgått och att han har all heder av detta. Därefter drog Ingvar Carlsson in i debatten en gammal historia från 1980-talets början. Jag råkade vara med i den dåvarande regeringen – jag vet hur de frågorna hanterades. Jag vet att de omedelbart handlades av statsministern och utrikesministern. Deras handläggning av frågorna fick också ett omedelbart erkännande, även av den dåvarande oppositionsledaren Olof Palme. Jag tycker att det är oförsynt att nu ta upp en debatt om detta. Jag är glad att Ingvar Carlsson inte begärde att Torsten Gustafsson själv personligen skulle ha hindrat ubåten från att komma in i Gåsefjärden.

Jag vill återkomma till det som jag tidigare tog upp när det gällde överbefälhavarens och över huvud taget försvarsstabens sidoordnade ställning i de här sammanhangen. Kan regeringens kontakter med säkerhetspolisen och med försvarsstabens säkerhetsavdelning, kanaliserade bl. a. genom statsrådsberedningen, förklara att man där är ovetande om ÖB:s och försvarsstabens synpunkter i en sådan här fråga, dvs. på hur man behandlar en livstidsdömd spion? Jag har bara ställt den frågan, och jag tycker det vore bra om vi fick ett svar på den.

Av vad som i dag har sagts från militärt håll är det nämligen alldeles uppenbart att man där inte tillfrågats om införandet av lättnader i Berglings situation och inte informerats om de lättnader som han erhållit.

När det gäller betänkandet från KU vill jag säga att jag i mitt inledningsanförande avsiktligt redogjort för vårt förhållningssätt och åberopat relevanta delar av verksledningspropositionen. Som redan har sagts av Carl Bildt är den reservation som här tidigare har nämnts av Ingvar Carlsson inte relevant i detta sammanhang.

Jag har vidare frågat varför vi har haft en diskussion här i kammaren, också sedan 1980-talets början – sedan 1982 – om kriminalvårdslagens utformning. Man borde rimligen redan i kriminalvårdslagen ha en mycket klar differentiering när det gäller föreskrifterna för behandlingen av olika slags fångar. Det har man med hänsyn till narkotikabrottslighet, men hittills har man alltså undvikit att i själva kriminalvårdslagen hänföra brottslingar av just Stig Berglings typ till den kategori som måste särbehandlas när det gäller korttidspermissioner. Som redan har sagts många gånger i den här debatten borde det, när man redan har regeringsbeslut om restriktioner när det gäller brev, besök och telefonsamtal, vara självklart att man inte i permissionssammanhang handlar så att regeringsbeslutet blir verkningslöst. Det finns då bara två vägar att gå: Antingen måste besluten föras upp på regeringsnivå, så att regeringen själv fattar de besluten, eller också måste kriminalvårdslagen utformas på ett sådant sätt att det entydigt framgår att man inte när det gäller permissioner kan behandla livstidsdömda spioner på samma sätt som man behandlar dem som fått två års fängelse.

Anf. 12 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! När det gäller de kollektiva bestraffningarna sade Ingvar Carlsson att regeringen inte har fattat några beslut om permissionsinskränkningar. Ja, det är formellt riktigt. Men då kvarstår ändå min fråga: Står regeringen bakom dessa inskränkningar, delar man andemeningen bakom denna kollektiva bestraffning? Jag återkommer till den frågan därför att jag anser att detta beslut, oavsett var det är fattat, är både felaktigt och farligt. Det är felaktigt därför att man vidtar åtgärder emot landets alla intagna, inte därför att de har gjort sig skyldiga till något utan därför att polisen har varit ofattbart "klantig" gentemot en annan intern. Och hur skall ett sådant här beslut påverka de andra internernas återanpassning i samhället? Det vore bra om man kunde klara av den frågan i dagens debatt här i kammaren. Det vore bra om regeringen redogjorde för sin syn på den här frågan.

Jag har också efterlyst de andra partiernas uppfattning. Folkpartiet har genom Bengt Westerberg talat om var man står i denna fråga. Men, moderaterna och centerpartiet, var står ni i den här frågan? Delar ni uppfattningen att detta med en kollektiv bestraffning var riktigt? Jag tycker att landets interner har rätt att få svar av oss här i dag. Detta är ett minimikrav, menar jag.

Sedan till frågan om det räcker med att justitieministern och andra har avgått och att JK har framlagt sin utredning om Berglings flykt. På denna fråga svarar vi nej. Jag förstår att också andra partier säger att det här naturligtvis inte räcker – men säkert från andra utgångspunkter än vad vi har. Efter att ha hört den här debatten är jag fullständigt på det klara med att Carl Bildt och moderata samlingspartiet inte anser att det räcker med det som har gjorts – där handlar det lika mycket om ett sakinnehåll som om att få till stånd ett frontalangrepp mot regeringen. Det är ju inget att hymla om. Det tillhör ju oppositionens rätt och det tillhör rätten att opponera, och varje oppositionsparti gör ju som det vill. Men för moderaterna är huvudfrågan att flera huvuden skall rulla – bara det inte stör och berör säpo.

Man kan naturligtvis göra som Carl Bildt gjorde i går. Så fort man slog på radion eller TV:n fick man höra moderatledaren raljera över att Sveriges farligaste spion hade varit på Gröna Lund. Det var Carl Bildts huvudfråga i går, samtidigt som han inte hade ett enda ord att säga om säkerhetspolisens grönköpingsmässiga agerande i samband med olika permissioner. Visst, Carl Bildt, det är lätt att göra sig lustig över framför allt säpo. Det kan jag göra när det handlar om permissionen i Falun. Då hade man inte personal för att bevaka trappuppgången på framsidan av det hus som Bergling vistades i på nedre botten. Man klarade framsidan men inte baksidan, balkongen. Den blev obevakad. Samtidigt hade man fyra säkerhetspoliser att ställa upp med tillsammans med två personer från kriminalvården i Norrköping under en fyratimmarspermission i Arkösund, eftersom det då fanns en risk för att Bergling, förmodligen simmande, kunde rymma österut. Så här kan vi hålla på och diskutera.

Vidare kan man göra sig lustig över det faktum att den bil som kriminalvårdsstyrelsen transporterade Bergling i till Falun övervakades punktvis – hur man nu punktmarkerar en bil mellan Norrköping och Falun. Men, Carl Bildt, det här handlar faktiskt om allvarigare saker. Det handlar

ju om rikets säkerhet, om hur landets säkerhet fungerar eller inte fungerar. Jag tror inte att det är bra för vårt land när landets kriminalvårdsmyndigheter blir utskrattade. Men det bekymrar inte Carl Bildt ett enda dugg att delar av landets säkerhetspolis, dess förre högste chef, jämförs med Grönköpings polismästare Paulus Bergström.

Varför, Carl Bildt, denna obenägenhet att diskutera den svenska säkerhetspolisens roll och arbete? Vad har t. ex. er representant i rikspolisstyrelsen gjort, sagt eller föreslagit under den aktuella tiden mer än att kräva Sten Wickboms avgång?

Anf. 13 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Bengt Westerberg har i debatten i dag försökt göra en intervju på 30 sekunder om begreppet ansvar till den stora avgörande frågan. Jag har redan vid den intervjun sagt att jag tänker återkomma till ansvarsfrågan. Och det gjorde jag fredagen den 9 oktober, då jag gav en utförligare analys av frågan om ansvar mellan regering och myndigheterna. Och jag har här i dag inför kammaren gjort en mycket utförlig analys av hur jag ser på ansvarsfrågan. Därför måste väl till sist den avgörande frågan ändå vara hur regeringen har handlagt hela ärendet. Jag skäms inte för ett ögonblick över den roll som jag själv har spelat i denna handläggning.

Bengt Westerberg ställde frågan om beledsagad permission. Jag tycker att detta uttryck är svårtolkat av det skälet att det inte ger en tillräcklig information om vad som faktiskt händer kring fången i fråga. Polisen kan ju nämligen övervaka även beledsagade permissioner. Jag tycker att det definitivt är en punkt där det i fortsättningen måste skapas betydligt bättre klarhet.

Bengt Westerberg ställde också frågan om den s. k. kollektiva bestraffningen. Vi har vid presskonferensen den 9 oktober redovisat kriminalvårdsstyrelsens beslut men vi har från regeringens sida inte uttalat vare sig någon negativ eller positiv bedömning av åtgärden som sådan – det är också ett svar till Lars Werner.

Herr talman, sedan vill jag återgå till Carl Bildt. Denne sade att jag i min första replik hade dragit ned debattnivån i denna fråga, och det beklagade han. Får jag då erinra om inledningen av debatten i denna fråga, där Carl Bildt i sin iver att komma åt Sten Wickbom uttalade att den förre justitieministern lät som en automatisk telefonsvarare, att han uppträdde som om han vore på månen. Detta är typiskt "glistrupska" ordvändningar. Det är slag under bältet som jag trodde att vi hade lämnat bakom oss i den svenska politiska debatten. Men uppenbarligen kan moderaterna Bildt och Björck i de mest tragiska frågor inte avhålla sig från den tarvligaste partipolitiserings.

Så till frågan om den förre försvarsministern Gustafsson. Nej, det var inte en kritik mot Gustafsson. Det var en kritik mot hur de partier som nu riktar våldsamt kritik mot den socialdemokratiska regeringen själva agerade när en av deras egna brast i sin ämbetsutövning. Ty – och det vet Carl Bildt som försvarsexpert – en ubåt är en försvarsmateriel! Det var en sovjetisk ubåt som stod på grund i den svenska skärgården. Försvarsministern befann sig utomlands och åkte inte hem.

Ärade kammarledamöter, föreställ er för ett ögonblick att en socialdemokratisk försvarsminister hade handlat på detta sätt och Carl Bildt hade varit i opposition. Vad tror ni att Carl Bildt hade sagt? Hade han, som han nu gjorde, sagt att det var utomordentligt handlagt? Han sade ju att det var utomordentligt handlagt av den borgerliga regeringen. Och han t. o. m. åberopade Olof Palme, som skulle ha sagt att regeringen handlade väl. Då får jag citera direkt, eftersom Olof Palme den 21 augusti ställde en fråga och så småningom fick svar i riksdagen. Olof Palme sade: "Nu har försvarsministern i två och en halv månad fått löpa gatlopp i den allmänna debatten, utan att regeringschefen lyft ett finger till hans försvar. Ändå sitter han kvar i sitt ämbete. Så får det helt enkelt inte gå till i en regering."

Det var den andra riktigt felaktiga beskrivningen som Carl Bildt har gjort bara under den här debatten. Carl Bildt kunde nämligen inte med ett enda ord motbevisa att han har felciterat förre justitieministern Sten Wickbom. Det gäller när Carl Bildt säger att Sten Wickbom medgav att hans medarbetare visste att spionen Bergling skulle få s. k. beledsagade permissioner. Jag tycker att detta är utomordentligt allvarligt med hänsyn till den tystnadsplikt vi har, med hänsyn till att utrikesnämndens protokoll icke var justerat och med hänsyn till att protokollet är hemligt. Det är inte bara så att Carl Bildt refererar från denna utrikesnämnd, han ger dessutom ett felaktigt referat.

Herr talman! Om Carl Bildt hade varit medlem av en regering och haft samma höga anspråk på sig själv som den förre justitieministern hade, undrar jag om herr Bildt hade kunnat stanna kvar så länge på sin post.

Jag ställde sedan en fråga till Olof Johansson och Carl Bildt om vad de avsåg med sin reservation i konstitutionsutskottet om att det inte skulle finnas sådana här informella kontakter mellan regeringen och myndigheterna. Det rör inte det här, säger Carl Bildt. Jo, det gör just det, Carl Bildt, det rör just sådana här frågor. Olof Johansson var försiktig nog att inte alls svara.

Herr talman! Jag kan därmed konstatera att det har inträffat en allvarlig händelse. Regeringen har vidtagit en lång rad åtgärder för att se till att något liknande inte skall inträffa i framtiden. Vi har inte dragit oss för att låta detta få konsekvenser även på det personliga planet. Vi har utsett en ny justitieminister, som hoppas på en bred samling kring arbetet att återupprätta förtroendet för våra rättsvårdande myndigheter.

Jag hoppas att denna debatt i någon mån skall ha rensat luften i dessa frågor, som har så stor betydelse. Det enda jag egentligen beklagar efter debatten är att de borgerliga ledamöterna uppenbarligen inte alls ställer samma krav på sig själva som de gör på en socialdemokratisk regering. Det tillhör anständigheten inom politiken att göra det.

Herr talman! Det kanske är så att vi socialdemokrater skall ta det som ett erkännande. Jag upplever det faktiskt som om ni ställer mycket stora krav på hur en socialdemokratisk regering skall agera i olika hänseenden. Det är riktigt – gör det. Men i motsvarande situationer har ni emellertid ställt mycket låga krav på er själva.

Anf. 14 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag har nu läst konstitutionsutskottets betänkande, med anledning av verkställighetskommitténs arbete, och propositionen som följde på den. Jag har inte kunnat finna att detta ärende skulle ha någon likhet med dessa generellt utformade informella kontakter.

Som jag sade i mitt inledningsanförande fattade man ett regeringsbeslut i januari 1980. I juni 1984 fattades ett beslut angående restriktioner när det gällde Stig Berglings möjligheter att ta emot telefonsamtal, besök och brev. Regeringen har dessutom avslagit nådeansökningar – den senaste den 27 augusti i år. Myndigheterna måste självfallet uppfatta dessa gällande regeringsbeslut som vägledande för sin hantering och ha en skyldighet att informera regeringskansliet om vad som händer i frågan.

När det gäller kollektiv bestraffning vill jag gärna ta upp det som Lars Werner har frågat om. I hela mitt resonemang angående differentierade bestämmelser när det gäller permission har jag följt den linje som förordades i de förslag som lades fram av mittenregeringen, men röstades ned efter lottning våren 1982, och i senare partimotioner – nämligen att brottslingar av så allvarlig karaktär som Stig Bergling skall särbehandlas och föras in under kriminalvårdslagen. Det innebär naturligtvis inte att man kan dra alla över en kam. Mot den bakgrunden är den åtgärd som vidtagits på grund av polisens misslyckande och som nu uppfattas som en kollektiv bestraffning felaktig. Socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna röstade tyvärr ned det förslag till lagändring som vi förde fram. Det beklagar jag. Det var visserligen med lottens hjälp, men det hände ändå våren 1982.

Jag har ställt frågor om detta, men jag har inte fått något svar. Jag har heller inte fått något svar när det gäller det sidoställda försvaret i detta sammanhang, dvs. försvarsstabens säkerhetsavdelnings och överbefälhavarens signaler i denna fråga som inte har lett till några slutsatser. Eftersom det inte har kommit några svar har det, såvitt jag förstår, inte heller föranlett några signaler vid de löpande kontakterna som statsrådsberedningens statssekreterare har med säkerhetsavdelningen och säpo.

Beräffande säpo vill jag också kommentera det som har varit uppe i debatten. Justitiekanslern säger att säkerhetsavdelningen, säpo, inte uttryckligen har avstyrkt att permissioner beviljats Bergling på sätt som skett i juni, juli och oktober 1987. I övrigt hänvisar JK till att han på grund av avsaknad av dokumentation inte har haft tillräcklig grund för att avgöra på vilket sätt säpo har handlagt dessa frågor vid beslutstillfället. Men jag förutsätter, liksom andra har gjort i debatten, att denna fråga inte är utagerad, utan att man måste fortsätta att granska vad som har förevarit.

Anf. 15 CARL BILDT (m):

Herr talman! Först vill jag säga några ord till Lars Werner som hade synpunkter på det jag hade sagt, eller inte hade sagt. Jag tycker inte att det är min uppgift att sätta mig till doms över de slutsatser som justitiekanslern har kommit fram till efter sin utredning. Han har gjort en omfattande faktaredovisning. Jag kan inte se att det skulle finnas några avgörande brister i den. Han har dragit vissa slutsatser mot bakgrund av fakta och mot bakgrund av de regler och de författningar som gäller. Jag anser inte att jag har någon grund

för att offentligt ifrågasätta de slutsatser som justitiekanslern har kommit fram till. Jag avser inte heller att ge mig in i en omfattande offentlig debatt med vpk-ledaren om detaljer i säkerhetspolisens organisation.

Sedan till frågan om permissioner m. m. Jag kan försäkra Lars Werner om att jag inte har känt någon som helst lust att skratta när jag tagit del av vissa av de detaljer som vi genom justitiekanslerns utredning har fått om bl. a. permissioner. När jag fick reda på att den enda livstidsdömda spionen vi hade i landet togs med på en helkväll på Gröna Lund av kriminalvårdstjänstemän, kan jag försäkra Lars Werner att det inte var att skratta jag i första hand kände för.

Statsministern fortsätter debatten med att ta upp Torsten Gustafsson och Gåsöfjärden 1981. Låt mig börja med att säga att jag vid ett annat tillfälle mycket gärna skall ta en inträngande debatt med statsministern om olika försvarsministrars, gärna också en och annan utrikesministers, hantering av ubåtsfrågan och olika uttalanden under de senaste åren. Få saker skulle bereda mig större glädje.

Låt mig därefter bara säga att det citat av Olof Palme som anfördes av Ingvar Carlsson angav precis motsatsen till det som Ingvar Carlsson försökte att visa. Om det var rätt uppläst, kritiserade nämligen Olof Palme Thorbjörn Fälldin för att Thorbjörn Fälldin inte tydligare försvarade Torsten Gustafssons agerande. Det förblir ett faktum att Olof Palme uttalade sin uppskattning av Fälldinregeringen, där det inte ingick några moderater, för dess hantering av ubåtskrisen 1981. Har Ingvar Carlsson någon annan bedömning i dag vad gäller den krisen, tycker jag nog att han ärligt skall redovisa den i dess helhet.

Så till utrikesnämnden. Menar Ingvar Carlsson på fullt allvar att det skulle vara hemligt vad Sten Wickbom, Ingvar Carlsson och andra har att meddela om de kontakter som de haft med kriminalvårdsstyrelsen eller om den information de haft eller inte haft om den livstidsdömde spionen Stig Berglings hantering? Menar Ingvar Carlsson på fullt allvar att vi skulle ha suttit där och betraktat detta som en nationell hemlighet, som vi icke skulle få yppa under hela denna debatt? Och var det en nationell hemlighet, så bröt Ingvar Carlsson och Sten Wickbom själva mot denna sekretess när de i går gick ut och meddelade detta.

Det är uppenbart orimligt. Använd icke sekretesstämpel eller annat för att hindra allmänhetens insyn i väsentliga frågor! Det förblir ett faktum, protokollet är ännu icke justerat, herr statsminister, att jag ställde frågan direkt till justitieministern om man i regeringskansliet kände till att spionen Stig Bergling fick den aktuella typen av s. k. beledsagade permissioner, liksom att Sten Wickbom sade, ärligt och uppriktigt – jag är inte alldeles övertygad om att Ingvar Carlsson hade varit lika ärlig och uppriktigt, för han verkar mera vara intresserad av att mörklägga – att Stig Bergling skulle få eller fick, vilket det nu var, denna typ av permissioner. Kunskapen om detta fanns i justitiedepartementet, och justitiedepartementet hade icke ingripit.

Där begicks ett avgörande fel, och den bedömningen tycker jag att man kunde ha gjort omedelbart. I stället gick Ingvar Carlsson ut dagen efter och sade att det inträffade var enbart myndigheternas fel och att Sten Wickbom inte hade gjort något fel. Men i går, tio dagar senare, fick Ingvar Carlsson

ändra sig och säga motsatsen. Jag tycker att det var bra, men det kastar en skugga över hans omdöme och över hans hantering av denna kris i dess tidigare delar.

Det som är sagt om detta vare sagt. Jag tycker att den viktiga uppgiften för oss alla nu är att försöka inleda ett arbete med att restaurera förtroendet för rättsväsendet och för rättsstaten. Jag beklagar uppriktigt att Ingvar Carlsson icke ens har försökt att svara på de två ganska försynta men tämligen precisa frågor som jag ställt, utan i stället har vecklat in sig i resonemang om Torsten Gustafsson och Gåsefjärden och om olika sannolikheter och möjligheter i samband med det.

Vi måste nu ta itu med arbetet att reformera kriminalvårdspolitiken, att förstärka polisorganisationen, att se till att lagarna blir klarare och tydligare och att återinföra tjänsteansvaret. Trots bisarr polemik om 1981 kan jag lova Ingvar Carlsson och hans regering att om man går in för en sådan politik och lägger fram sådana förslag för Sveriges riksdag, så skall man få moderata samlingspartiets stöd. Om man inte gör det, kommer man att få vår kritik.

Anf. 16 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Ett slående inslag i det som hände efter Berglings flykt var att alla myndigheter skylldes ifrån sig. Det fanns en och annan person som sade sig ha delansvar, men huvudansvaret skulle vila på andra. Det var det bestående intrycket av de kommentarer som fälldes de första dagarna. Ovanpå det yttrar landets statsminister – jag ber om ursäkt för att jag sade att det var på presskonferensen den nionde; det var i anslutning till utrikesnämndens sammanträde den åttonde – att regeringen inte har något ansvar samt att justitiedepartementet och justitieministern inte har något ansvar. Jag menar, vad Ingvar Carlsson än säger, att det var ett alltför snabbt omdöme som Ingvar Carlsson fällde.

Man borde ha sagt: Först skall vi kartlägga omständigheterna, ta reda på vad justitiedepartementet visste och inte visste, och först därefter skall vi avgöra hur skuldbördan skall fördelas. Jag tycker att Ingvar Carlsson förför på ett felaktigt sätt i den fasen av skeendet.

Sedan säger Ingvar Carlsson att det är svårt att tolka begreppet "beledsagad permission". Men vi ställer ju krav på alla enskilda medborgare i vårt land att de skall begripa vad som står i våra lagar. Skall då inte lagstiftaren själv veta vad beledsagad permission är, eller åtminstone kunna ta reda på det med hjälp av de experter som står lagstiftaren till buds? Ingvar Carlssons argument att osäkerhet har skapats genom att man inte visste vad beledsagad permission var är ett av de allra sämsta som Ingvar Carlsson hade kunnat anföra. Man lämnade trots allt information till utrikesnämnden om att just den typen av permissioner hade förekommit.

Säkerhetsavdelningen inom rikspolisstyrelsen visste under alla förhållanden vad beledsagade permissioner var för någonting, och trots att den kände till att beledsagade permissioner hade förekommit, sköttes inte övervakningen på ett sätt som säkerställde att Bergling inte kunde ha kontakt med främmande makt.

Som jag har påpekat i mina tidigare inlägg tycker jag att det också finns andra brister i säkerhetsavdelningens handläggning av dessa ärenden.

Avsaknaden av kontakter med försvarsstaben, som tydligen har bekräftats också i dag i förhör i försvarsutskottet, tycker jag tillhör de mer allvarliga svagheter, eftersom grunden för avslagen på permissionsansökningarna 1985 och 1987 just var att Bergling hade information om försvarshemligheter av olika slag. Dessutom slog säkerhetsavdelningen aldrig larm, trots att man själv inte ansåg att man kunde fullgöra de övervakningsuppgifter som man hade i samband med Berglings permissioner.

Jag skulle än en gång till Ingvar Carlsson vilja ställa frågan om regeringen är beredd att komplettera det underlag som justitiekanslern nu har tagit fram, för att denne skall kunna göra en rättvisande bedömning av alla myndigheters agerande och ansvar i denna fråga, innan vi slutligt kan stänga dörren och konstatera att vi lämnar den här affären bakom oss.

Till sist, herr talman, några ord om den kollektiva bestraffningen i form av indragna permissioner. Låt gå för att regeringen på presskonferensen den 9 oktober bara refererade en åtgärd som kriminalvårdsstyrelsen hade beslutat. Min fråga till Ingvar Carlsson kvarstår ändå: Tycker Ingvar Carlsson att denna var riktig eller inte? Är Ingvar Carlsson anhängare av kollektiv bestraffning av detta slag eller är Ingvar Carlsson kritisk mot kriminalvårdsstyrelsens beslut?

Anf. 17 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Först några ord till Carl Bildt. Han säger att han inte vill sätta sig till doms över JK:s utredning, eftersom JK har dragit slutsatser som Bildt uppenbarligen delar. Men också det är ju ett ställningstagande och ett klagörande besked.

Jag skall inte fortsätta länge med att tala om permissionerna på Gröna Lund. Carl Bildt säger att han inte vill skratta åt dessa. Det är möjligt att man inte längre skrattar på Gröna Lund sedan Adelson blev chef i dess styrelse. Men om detta är den enda slutsats som Carl Bildt drar av säpos verksamhet, är det verkligen klen.

Låt mig så ta upp en allvarligare fråga. Det finns ju också f. d. högerledare, t. ex. Jarl Hjalmarson. Denne har sedan han lämnade politiken i hög grad bidragit till att humanisera kriminalvården. Jag kommer här in på den fråga som vi här något har diskuterat, nämligen den kollektiva bestraffningen. Vi får litet oklara besked om hur partierna står. Litet grand har man väl fått fram, men det är uppenbarligen en fråga som man måste fortsätta att diskutera. Vi accepterar inte att kollektiv bestraffning tillgrips när polisen har misskött vissa interner.

Till sist vill jag säga att justitiekanslerns utredning, tillsammans med andra uppgifter om säpo, reser en hel rad frågor som inte kan lämnas obesvarade. Jag delar Westerbergs uppfattning att vi måste fortsätta att diskutera och försöka få en genomlysande och kritisk debatt. Även om justitiekanslern i sin utredning lägger huvudansvaret på kriminalvårdsstyrelsen, kan säkerhetspolisen inte fritas från ansvar. Övervakning av permissionerna har skett från säpo under viss tid – men inte hela tiden. Oklarheterna i fråga om uppgiftsfördelningen mellan kriminalvårdsstyrelsen och polisen kan ju läggas båda till last. För mig förefaller det som om säpo är mycket bättre på att övervaka folk med vänstersympatier när de söker jobb eller när de är ute

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

*Om vissa förhållanden
kring Stig Berglings
flykt*

och demonstrerar än att övervaka spiondömda personer så att de inte tillåts rymma.

Det har varit många tvivelaktiga turer där polisens roll kan ifrågasättas. Men vad har man egentligen gjort i de konkreta fallen? Man har skiftat befattningshavare. Men det är ju egentligen inte genom att cheferna byter skrivbord med varandra som man kommer till rätta med dessa brister. Det är därför som vi menar att det är dags för en grundlig översyn av säpos hela verksamhet. Varje land behöver en säkerhetspolis, men inte en säkerhetspolis vilken som helst. Kraven på kompetens, politisk insikt och klokhet måste vara mycket höga. I den meningen tycker jag att långa stycken i justitiekanslerns utredning är en skrämmande läsning, den är en katalog över inkompetens och allmän oskicklighet.

Ett villkor för att ha en säkerhetspolis måste ju vara att den är underställd demokratisk insyn och att denna insyn inte bara är sporadisk utan permanent.

Min slutsats av denna rapport och av debatten här i dag är att JK:s rapport lämnar en hel rad frågor obesvarade som man inte på något sätt kan sopa under mattan utan som måste bli föremål för en genomlysande och en genomgripande debatt. Det är inget krav enbart från vårt parti. Jag tror att det är ett krav som de flesta människor i det här landet ställer, och jag hoppas att riksdagen verkligen vill ta upp och föra den diskussionen.

Med detta anförande – under vilket tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – var överläggningen avslutad.

6 §. Svar på interpellationerna 1987/88:35 och 36 samt frågorna 1987/88:32, 43 och 40 om vissa förhållanden kring Stig Berglings flykt

Anf. 18 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Stig Berglings avvikande har gett upphov till flera interpellationer och frågor.

Sven Munke har frågat justitieministern om han kommer att föreslå åtgärder eller repressalier mot den eller dem som är ansvariga för det inträffade.

Ulla Tillander har frågat försvarsministern vad regeringen tänker göra för att skingra en berättigad känsla av uppgivenhet och ilska inför myndigheters hantering av vitala säkerhetsfrågor.

Hugo Hegeland har frågat om justitieministern är beredd att låta utreda i vilken omfattning en begränsning av gällande bestämmelser om s. k. beledsagad permission kan vara berättigad.

Jörn Svensson har frågat justitieministern om regeringen kommer att vidta åtgärder för att undvika att praxis i permissionsärenden vid kriminalvården blir godtycklig eller tar formen av bestraffning av oskyldiga.

Slutligen har Göthe Knutson bett justitieministern redovisa de omständigheter som enligt honom gjort det så behändigt för Bergling att rymma, däribland det utfärdande av ett nytt pass med ny identitet som skulle ha ägt rum.

Jag anser mig genom den debatt som just ägt rum ha besvarat Sven Munkes och Ulla Tillanders interpellationer, Hugo Hegelands och Jörn Svenssons frågor samt delvis även Göthe Knutsons fråga.

Till den sistnämnde vill jag ytterligare säga att uppgiften om att det skulle ha utfärdats ett nytt pass åt Stig Bergling bygger på ett missförstånd. Den som undergår kriminalvård i anstalt har enligt passlagen (1978:302) inte rätt att få nytt pass utan tillstånd av styresmannen för anstalten. Undantag gäller bara för dem som har helt kortvariga straff.

Anf. 19 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret och konstaterar att de av mig efterlysta åtgärderna och repressalierna kommer att vidtagas. Efter det att min interpellation väcktes har emellertid flera händelser inträffat och viktiga fakta kommit i dagen. Bl. a. har justitiekottet arrangerat en hearing med såväl rikspolisens som kriminalvårdsstyrelsens representanter. Under denna hearing kom såväl motsättningar som olika påståenden om vad som förevarit i dagen.

När justitiekanslern i sin snabbutredning kommit fram till att så gott som den ende ansvarige är avdelningschefen vid kriminalvårdsstyrelsen Clas Amilon anser jag det befogat med ett genmäle med anledning av detta. Amilon har för övrigt själv erkänt att han är den formellt ansvarige, men Amilon menar också att även säkerhetsavdelningen borde ha tagit sitt ansvar. Det senare kan jag med anledning av den nämnda hearingen instämma i.

Säkerhetsavdelningens representant vid hearingen, byråchef Näss, förklarade vid detta tillfälle att han var väl medveten om permissionen men att han betraktade det som att kriminalvårdsstyrelsen ensam hade ansvaret. På min direkta fråga om rikspolisen och säkerhetsavdelningen ändå inte hade ett eget ansvar som gällde rikets säkerhet, fick jag till svar att säpo enbart hade intresse av att kontrollera att Bergling inte hade kontakt med representanter för främmande makt under sin permission, och han tillade också att man även måste ta hänsyn till övertids- och personalsituationen! Samtliga närvarande representanter från rikspolisen med rikspolischefen Holger Romander i spetsen visade en uppgivenhet inför bevakningen av Bergling som var ytterst förvånande. Ett annat skäl som byråchef Näss drog fram vid detta tillfälle var att relationerna mellan polisen och kriminalvårdsstyrelsen skulle försämrats vid en övervakning från säpos sida.

Jag vill med detta, herr statsminister, vederlägga uppgifterna om att säpo inte kände till permissionen och hur den var planerad att tillgå. Såväl Näss som Romander förklarade också att de varit motståndare till permissionen, medan Hjälmoth, som också fanns på plats, inte yttrade sig i detta avsnitt. Rikspolischefen Romander slog fast att permissionen aldrig borde ha ägt rum.

Av dessa förklaringar torde det klart framgå att rikspolisen var väl medveten om den obevakade permissionen och borde ha handlat i enlighet med de instruktioner som säpo har att arbeta efter utan att snegla vare sig på eventuella övertidssituationer eller möjligheterna att stöta sig med kriminalvårdsstyrelsen.

Enligt många bedömares uppfattning är säpos passivitet när det gäller en livstidsdömd spion både häpnadsväckande och otrolig. Min uppfattning är att säpo genom sin passivitet – att inte bevaka Bergling under hela dennes permission – ändå har en stor del av ansvaret för rymningen.

En justitieminister, en generaldirektör vid kriminalvårdsstyrelsen och tre medarbetare inom justitiedepartementet har valt att lämna sina befattningar. Repressalierna mot avdelningschefen Clas Amilon torde bli en varning och eventuellt en ekonomisk sanktion i form av utebliven lön under maximum 30 dagar. Ansvariga inom säpo tycks gå helt fria. Min fråga till statsministern blir därför: Kommer statsministern att begära en komplettering av justitiekanslerns snabbutredning för att mera fullständigt få ansvarsfrågan belyst?

Anf. 20 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret på min interpellation. Den känsla av vanmakt och avsky som fick mig att formulera en interpellation i detta ärende har visat sig vara allmänt omfattad, och den har förvisso tagit sig många uttryck och gett anledning till många kommentarer under den tid som har förflutit sedan det blev känt vad som hade hänt. Måltavlan var naturligtvis i hög grad justitieministern och de ansvariga inom kriminalvårdsstyrelsen och säpo.

Många frågade sig hur så uppenbara felgrepp och missbedömningar, så mycket godtycke och självrådighet, kunde få inträffa utan att ansvariga utpekas och avkrävs ansvar. Många människor jämför med den verklighet de själva lever i. Det kan gälla förselser i trafiken eller ett bagatellartat skatteärende, men nog får man ta sitt ansvar och nog blir det efterräkningar.

På den nivå som de här uppenbara förseelserna utspelas, som kostar ofantligt mycket pengar och äventyrar försvaret på viktiga punkter, måste det också vara självklart att ansvar skall utkrävas. Det är alltför ofta så att om några sparkas blir det uppåt. Ofta har myndigheterna, administrativa och politiska, följt det invanda mönstret, som man börjar känna igen, nämligen att sedan den första upprördheten har lagt sig startar den stora dementiapparaten. Det är en värld som för människor i allmänhet är upp och ner, absurd, där vanliga tumregler för vad som är rätt, hederligt och anständigt inte längre tycks gälla. Många gånger tvår berörda inblandade sina händer, skyller på eller hänvisar till andra, dimridåer läggs ut, utredningar tillsätts som alstrar berg av papper och som till slut föder en råtta. Man kommer sedan fram till att de misstag som begåtts beror på brister som redan är åtgärdade.

Detta slutresultat uppnås efter resonemang som är till ytterlighet formalistiska och byråkratiska och som i sin stelhets inte fångar in det krav på personligt ansvar, egna initiativ och omdöme som måste förutsättas hos innehavare av tjänster där viktiga beslut fattas. Så har det tyvärr ofta varit, men man kan hoppas på att det som nu har tagit sin början, där de högsta ansvariga tar kravet på personligt ansvar på allvar, också får en logisk fortsättning och tillämpas där brister i tjänsteansvar länge har varit uppenbara.

Man kan vidare hysa förhoppningen att detta äntligen innebär starten på en utveckling där godtycket och slentrianen inte får breda ut sig och göra kriminalvården den otjänsten att den blir farsartad, får löjets skimmer över

sig och inte kan tas på allvar. Jag tänker närmast på de narkotikafångar som skulle spela i väntan på Godot på Göteborgs stadsteater. Och den som fick vänta var inte skådespelarna utan publiken, för skådespelarna passade på att fly och snabbt ta sig ur riket.

Ändå är den värsta skadan av det inträffade inte den ekonomiska åderlätning som åsamkas försvarets redan knappa resurser, inte heller det ökade blodtryck som affären har åsamkat vanligt folk, som har läst om alla klantigheterna, alla bortförklaringarna, och inte heller det åtlöje som tyvärr drabbar landet som helhet från betraktare utomlands. Nej, jag tror att den största skadan gäller ett annat område.

Det finns bland unga människor i dag ett stort intresse för försvaret. Man inser behovet av ett starkt svenskt försvar som ett nödvändigt medel i vaktsländet om vårt nationella oberoende och vår frihet. Alla dessa ungdomar underkastar sig personliga uppoffringar. Man avbryter studier, man underkastar sig lojalt den både fysiska och psykiska påfrestning som utbildningen inom försvaret innebär, vars vikt och angelägenhet bäst illustreras av de miljarder som svenska folket årligen beredvilligt ställer till förfogande och vars nödvändighet och otillräcklighet bäst illustreras av den närgångenhet med vilken våra kuster och skärgårdar tydligt hemsöks. Om omsorgen om försvaret på den nivå det är fråga om inte är större än att sådant här kan ske, kan man då begära att den enskildes omsorg om utbildning i försvaret är helhjärtad och engagerad?

Jag vill ställa en fråga till statsministern. Har man i regeringen ställt frågan: Vad skall alla dessa ungdomar tänka och tro som underkastar sig en nog så påfrestande utbildning för vårt gemensamma försvar?

Anf. 21 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag var den förste här i kammaren som ställde en fråga till justitieministern med anledning av fallet Bergling men är tyvärr en av de sista som får svar. Att jag alls får svar vill jag dock tacka statsministern för.

Med tanke på den föregående debatten trodde jag att statsministern skulle erinra sig vad riksdagsmännen på väg till 1686 års riksdag fick läsa på en del milstenar och att statsministern därför redan i rännarbanan skulle ha låtit sätta upp följande anslag:

”I riksdagsmän ställen icke frågor alltför fort.
Vad svaras skall är allaredan gjort!”

Jag har ändå en följdfråga. Jag tänker bl. a. på de s. k. teaterfångarnas rundresa i Sverige med minimal bevakning. Fångarna skulle avsluta sin turné med en festföreställning på självaste justitiedepartementet. Är det, herr statsminister, över huvud taget meningsfullt att ha fångelser eller kriminalvårdsanstalter med tanke på den kriminalvård som bedrivs?

Fångarna behandlas ju som om de vore intagna på en internatskola eller en äktenskapsskola – ja, nära nog som om det vore fråga om en kombination av daghem och natthem.

Jag väntar bara att vi en vacker dag får se en hel flock fångar, dömda till långvariga frihetsstraff, promenerande runt i staden med en daghemsföreståndarinna i täten. Låt vara att man först stirrat dem stint i ögonen och att de

strängeligen blivit tillsagda att hela tiden hålla varandra i handen och ej på några villkor lämna ledet.

Anf. 22 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Om Hugo Hegeland tror att han med sitt senaste inlägg har gjort sig löjlig över kriminalvärden är det ett misstag. Han har bara gjort sig löjlig över sig själv.

Jag är inte nöjd med statsministerns svar när det gäller principerna för permission allmänt för landets fångar. Statsministern bör ta ställning, och han bör ta ställning mot den reaktionära högerpopulism som hotar att utvecklas kring denna fråga. Han bör ta ställning i samma anda som många av arbetarrörelsens rättslärda – Carl Schlyter, Herman Kling och Lennart Geijer – har tagit ställning. De sade nämligen aldrig som Carl Bildt, att en fånge är en fånge. De sade så här: En fånge är först och främst en människa som skall återanpassas.

Låt mig göra en liten allmän reflexion kring den här debatten. Man hör med stort intresse denna livliga diskussion, där parlamentarikerna riktigt sväller av rättskänsla. Den står i slående kontrast till den tystnad och undergivenhet som Sveriges riksdag präglades av i samband med utredningen rörande Palmemordet, som dock var en väsentligt allvarligare fråga. Det var på den tiden då polisen med en uppsjö av uppriggade vittnesförhör försökte bryta ner en oskyldig människa, som man visste hade alibi. Trots det skådespelet inför allas våra ögon teg riksdagen den gången. Då jagade man en hel grupp oskyldiga människor ur en viss befolkningsgrupp här i landet. Man vände upp och ner på deras hem och tog med sig deras tillhörigheter. Man jagade dem med blåslampa, som Hans Holmér sade. Och riksdagen teg. Massmedias representanter sprang som ett ynkligt koppel hundar efter köttben som kastades ut i form av olika säpoläckor eller av en inkompetent spaningsledning. De bedrev en hetskampanj mot den kurdiska minoriteten, och riksdagen teg, åtminstone i stort sett.

Den som var med och trakasserade de oskyldiga blev dess värre utnämnd till en viktig post i Förenta nationerna, och riksdagen teg. Den som fabrikerade själva ursprunget till kurdhetsen blev länspolischef i Stockholm, med det högsta ansvaret för den fortsatta utredningen av mordet på Olof Palme, och riksdagen teg.

Det parlamentariska systemet och det politiska etablissemanget bugade sig för makten i en länspolischefs och en säpochefs gestalt.

Tigandet kommer väl att fortgå under ytterligare någon tid. Det är ju så bekvämt ordnat här i landet att man kan stoppa undan sådana frågor i olika utredningar, så att de inte besvärar riksdagsledamöterna. Men om inte alla tecken slår fel kommer nog de fortsatta avslöjandena i denna sak att visa ting inför vilka Berglingfallets alla underligheter kommer att förblekna. När den dagen kommer tror jag att riksdagen och parlamentarikerna kommer att skämmas över sin tystnad.

Anf. 23 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsministern för det svar som jag har fått.

När jag ställde min fråga gav massmediauppgifter vid handen att Bergling

eller Sandberg eller vad han nu kunde heta hade fått ett nytt pass. Detta upprörde naturligtvis väldigt många människor. Det var en av de uppgifter som man både häpnade över och upprördes över. Den livstidsdömde storspionen hade skaffat sig en ny identitet. Då måste ju också ett pass vara av stor vikt.

Jag skulle vilja ställa en fråga till statsministern om i det utdelade svaret där det heter att "den som undergår kriminalvård i anstalt har enligt passlagen (1978:302) inte rätt att få nytt pass utan tillstånd av styresmannen för anstalten. Undantag gäller bara för dem som har helt kortvariga straff".

Men det sägs inte att Bergling inte fick något nytt pass. Då frågar man sig: Vet statsministern eller någon i myndigheterna vad det stod för namn i Berglings eller Sandbergs pass när man senast såg det på anstalten? Eller åker han för närvarande omkring någonstans utan pass?

Detta med Berglings flykt – eller promenad ut i friheten – har berörts ur en alldeles speciell samrådsaspekt här i kammaren i dag. Man har frågat: Varför fick inte överbefälhavaren och försvarsstaben delta i något samråd beträffande de lättnader som skedde ifråga om permissioner? Överbefälhavaren fick över huvud taget ingen information.

Nu när debatten har lugnat sig vore det bra om statsministern ville berätta hur detta kunde komma sig, eftersom justitiekanslern i sin promemoria, trots dess fyllighet, inte tagit upp denna viktiga aspekt. Det är ju Sveriges försvar som storspionen har sålt och förrått i stora delar. Men den som mest av alla har fakta och har anledning att ge sin syn på frågan – landets överbefälhavare – blir inte tillfrågad och inte ens informerad.

Det finns helt naturligt anledning att i de överväganden som nu skall ske också greppa om det som blivit en problematik: Hur skall man i fortsättningen hantera interner av detta slag, och hur skall man se till att vår försvarsledning blir informerad i en så ytterst allvarlig fråga?

Anf. 24 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det har sagts flera gånger, men det som moderatledaren sade här i dag tål faktiskt att citeras än en gång: Vi måste få en kriminalvårdspolitik som ser till att fångar faktiskt förblir fångar.

Det är ett uttryck för bakåtsträveri som man måste se allvarligt på. Det är en spekulativ rädsla och i de fördomar som finns för närvarande och som har funnits. Det är angeläget att i den här debatten också säga att vi måste slå vakt om en konsekvent och rättvis, progressiv och human kriminalvård.

Jag ber att få välkomna Anna-Greta Leijon som justitieminister och jag hoppas att hon skall bli den som kan stå för detta vaktslående.

Flera talare har berört frågan om de drastiska indragningar och beskärningar av permissioner som har beslutats av kriminalvårdsstyrelsen med anledning av den aktuella rymningen. Något annat skäl än den har inte anförts för att fatta beslut om permissioner som i varje fall de berörda har uppfattat som en kollektiv bestraffning. Den omständigheten att besluten tagits individuellt men ändå drabbat så stort antal gör inte saken bättre. Generellt sett råder det inget tvivel om att kollektiva bestraffningar klart och uppenbart strider mot grundläggande rättsprinciper.

Det är inte bara fångarna själva som har protesterat mot beslutet, utan

även deras och många andras organisation KRUM har gjort det. Av särskilt intresse att konstatera är också att fångvårdare bl. a. vid Österåkersanstalten har protesterat starkt mot dessa ställningstaganden.

Det finns anledning att se över de bestämmelser som gäller permissionsreglerna. Det kanske också finns en lucka i lagen när det gäller regeringens befogenhet då det handlar om fångar som utgör säkerhetsrisker.

Allmänt sett får denna debatt inte bli en förevändning för att ytterligare, generellt skärpa de permissionsregler som vi har – de är redan mycket hårda. Detta kan till en del belysas med följande: År 1977 beviljades drygt 53 000 permissioner. Budgetåret 1985/86 var siffran nere i drygt 39 000. Antalet misskötta permissioner är inte oroväckande stort utan ligger på ca 4 % i genomsnitt. Det finns också anledning att, även om det finns problem på detta område, säga att de flesta – 87 % – av de påbörjade regelbundna permissionerna inte hade missköts.

Det är bristen på konsekvens som har varit det oroväckande i denna sak. Att å ena sidan för andra gången avslå en nådeansökan och å andra sidan därefter bevilja en icke bevakad permission går inte ihop. Det blir än mer inkonsekvent om man i likhet med säpo och kriminalvårdsstyrelsen uttalar att en omvandling av ett livstidsstraff till ett tidsbestämt straff skulle medföra att alla restriktioner i fråga om besök kunde hävas.

Det är av särskilt intresse att notera vad som står i justitiekanslerns rapport på s. 27, något som kanske blivit förbiset. Där säger justitiekanslern om företrädarna för kriminalvårdsstyrelsen och säpo: "De kom överens om att Bergling även i fortsättningen skulle kunna erhålla permission under i princip samma villkor som gällt tidigare. Någon diskussion om just denna permission synes däremot inte ha förekommit." Rapporten ger alltså det intrycket att man i grund och botten har varit kritisk mot de ställningstaganden som gjorts.

Till slut vill jag bara säga att det, även om man fattat beslut om avslag i detta nådeärende, finns anledning att inte bli än mer restriktiv när det gäller nådeärenden i allmänhet. Andelen ansökningar som beviljats har sjunkit från 17,7 % år 1977 till 11,7 % år 1986, och i år ligger den på 9 %.

Anf. 25 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Hur kunde detta ske? Den frågan ställer sig många människor efter Stig Berglings försvinnande. Både unga och äldre har uttryckt förbittring över det inträffade. Utan tvivel har förtroendet för vissa rättsvårdande organ minskat betydligt.

Även om vi är upprörda i vårt innersta, måste vi snabbt med olika medel återupprätta människors förtroende. Vårt demokratiskt uppbyggda samhälle vilar på det förtroendet.

Vår nya justitieminister, Anna-Greta Leijon, har ett mycket viktigt och ansvarsfullt arbete framför sig. Men det är verklighetsfrämmande att tro att en enda person, även om det är landets justitieminister, ensam skall kunna vända en negativ inställning. Detta arbete har vi alla ett ansvar för. Inte minst vi riksdagsledamöter måste över partigränserna se till att vi har en rättsapparat som är värd människors tillit.

Lagstiftningen måste vara i samklang med våra allmänna värderingar. Organisation och samverkansformer skall vara ändamålsenliga och entydiga.

Ytterst är dock tilltron beroende av dem som arbetar inom rättsväsendet.

Efter att i närmare 15 år ha arbetat med rättsfrågor i justitieutskottet och träffat många som arbetar inom denna sektor, vill jag påminna om alla kunniga, ansvarsmedvetna och plikttrogna medarbetare som vakar över lag och ordning i vårt land. Deras insatser är värda att lyftas fram, inte minst i tider då vårt rättsväsende fått ett skamfilat rykte.

Vi politiker skall kunna ge både ros och ris. När det gäller tillgången på kompetenta personer ser jag dock orosmolnen torna upp sig. Det är i dag och kommer framöver att bli än större konkurrens om skickliga jurister och andra kvalificerade personer som vi behöver inom vårt rättsväsende. Den offentliga sektorn måste vara attraktiv, kunna hävda sig i konkurrensen. Det är nu hög tid att vi diskuterar denna viktiga fråga och stakar ut handlingsvägar.

Som politiker har vi också ett ansvar att ange allmänna moralkrav. På senare tid har det bland vissa personer utvecklats en uppfattning att det är helt i sin ordning att hålla sig med *en* tjänstemoral och *en* privatmoral. Det är naturligtvis en helt orimlig föreställning. Personer som i skilda sammanhang fått förtroendet att vara lagens väktare måste vara omdömesgilla och oförvitliga både i tjänsten och i privatlivet.

Jag gläder mig åt att vi fått en kvinnlig justitieminister och önskar Anna-Greta Leijon: Lycka till i det nya ämbetet!

Anf. 26 Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Jag har haft tillfälle att under den långa debatten, både i mitt inledningsanförande och i replikerna, rätt utförligt uppehålla mig vid de synpunkter som interpellanterna nu har återkommit till. Jag vill därför inskränka mig till att instämma i det som Ulla Tillander tog upp mot slutet av sitt anförande, nämligen det som gällde ungdomarnas reaktioner. Det handlar här framför allt om de ungdomar som är skyldiga att göra värnplikstjänst. De gör en stor uppoffring när det gäller frihet och även i ekonomiskt avseende. Det är ett bra exempel på hur viktigt det är att vi med gemensamma krafter ser till att förtroendet för våra rättsvårdande myndigheter, det förtroende som kan svikta nu, återställs så snabbt som möjligt. Jag kan å regeringens vägnar säga att vi kommer att göra allt som är möjligt för att så skall ske. Men det är, som flera talare har sagt, också nödvändigt att många hjälps åt för att vi på ett bra sätt skall klara den uppgiften. Därför har jag mot slutet av debatten mer symboliskt velat göra ett instämmande i de synpunkter som Ulla Tillander avslutade sitt inlägg med.

Anf. 27 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tycker inte att detta är riktigt tillfredsställande. Om nu inte Ingvar Carlsson, eftersom detta inte direkt hör till hans eget ämbetsområde, vill göra någon deklARATION om den kriminalpolitiska anda som bör präglade frågan om återanpassning, permissioner och liknande ting, tycker jag att vi åtminstone – om inte i denna debatt, så dock inom mycket kort tid – bör få höra ett sådant ställningstagande från den nya justitieministern, om hon är beredd att arbeta i Geijers, Klings och Schlyters anda, eller om det är någon ny stämning på gång, med eftergifter åt en reaktionär opinion som här påpassligt utnyttjar tillfället.

Anf. 28 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag tackar statsministern för det senaste inlägget. Det var värdefullt. Man kan inte förvänta sig att nya kullar av unga värnpliktiga och alla de som yrkesmässigt engagerar sig för försvarets olika vapengrenar, det må vara flyget, marinen eller armén, oberörda i sin inställning till försvaret skall åse det sorgliga och nedslående skådespel som vi har fått bevittna. En man, som samvetslöst och fullt medvetet har sålt sitt land och dess försvar samt alla de människor som är engagerade i det, en sådan man med avskyvärda handlingar bakom sig behandlas med silkesvantar och med flathet, med missriktad hänsynsfullhet och kanske framför allt med en upprörande brist på insikt om vad slarvet med permissioner och bevakning kan kosta ekonomiskt och mänskligt.

I namn av något slags fullkomligt missriktad humanitet beträffande denne person har man tillfogat vårt land stor skada, en skada som även innebär att man kanske blottställer många unga människor i en krigssituation, som vi trots allt måste räkna med. Vi är många som har relationer till manskapet inom försvaret såsom föräldrar, såsom makar eller såsom barn. Därför har många krävt att man skall gå till botten med det skedda och skapa möjlighet att börja en ny ansats.

Anf. 29 GÖTJE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag frågade statsministern helt vänligt beträffande passet. Då säger statsministern i sitt svar att det hela bygger på ett missförstånd. Men sedan läser han lagen. Jag frågade inte vad lagen säger. Lagar och regler o. d. har totalt förbigåtts i denna fruktansvärt sorgliga affär. Jag frågade i en uppföljning vad Bergling eller Sandberg hade för identitet, när man senast såg hans papper.

Jag kan även fråga: Varför hemlighölls detta namnbyte? En stor del av svenska folket, kanske en överväldigande del, skulle faktiskt vilja veta detta. Det är ju inte så lätt att vara hemlig i Sverige i vanliga fall med våra personnummer och allt. Men för Bergling gick det utomordentligt bra.

Jag frågade också: Hur kan det komma sig att landets försvarsledning förbigicks? Det är en angelägen fråga, eftersom det är sannolikt att hela denna olycka hade förhindrats och aldrig hänt, om det hade skett ett samråd med och givits information till överbefälhavaren och försvarsstaben. De hade naturligtvis talat om att det vore vansinnigt att ge beledsagade permissioner, eftersom mannen ju sitter inne på livstid, därför att han har orsakat sitt land och rikets säkerhet väldigt stor skada.

Man måste också fråga sig: Hur allvarligt tar statsministern på detta? Av de uteblivna svaren att döma tycks det inträffade vara lapprigt för honom. Detta är förvånansvärt, när han i riksdagen har möjlighet att inför svenska folket redovisa denna affär och besvara de frågor som ställs även av enskilda riksdagsmän.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 30 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Jörn Svensson har framställt en interpellation om internationell integration av kapitalintressen, m. m. Interpellationen kommer att besvaras den 30 november kl. 12.00, bl. a. beroende på utlandsresa under första hälften av november.

Meddelande om interpellationssvar

Om statens ägarroll i Procordia

8 § Svar på interpellation 1987/88:4 om statens ägarroll i Procordia

Anf. 31 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Nic Grönvall har ställt följande frågor till mig:

Har den socialdemokratiska regeringen någon långsiktig strategi för statens innehav av aktier i affärsdrivande företag – särskilt de större koncernerna Celsius Industrier AB och Procordia AB?

Har regeringen godkänt det pris med vilket de i marknaden nu erbjudna aktierna i Procordia AB utbjuds?

På vilket sätt utövar industridepartementet statens ägarroll i Procordia AB?

Har staten formulerat ett ändamål med affärsverksamheten i Procordia AB och har det i så fall intagits i bolagsordningen?

Har beslut om den här diskuterade nyemissionen fattats på bolagsstämma i Procordia AB och har därvid uttalats för vilka speciella ändamål det nu anskaffade riskkapitalet skall disponeras?

Riktlinjer för statens politik som ägare till statliga bolag har redovisats i proposition 1986/87:74 om näringspolitiken inför 1990-talet. Där konstateras att bl. a. det statliga engagemanget i företag vidgar den ägarmässiga basen för expansionen av svenskt näringsliv.

I vissa fall har en breddning av ägandet i de statliga bolagen ansetts lämpligt. I proposition 1986/87:71 om vissa aktiefrågor i SSAB Svenskt Stål AB, m. m. och i proposition 1986/87:126 om vissa aktiefrågor i Procordia AB, m. m. har regeringens överväganden presenterats. I fallet Procordia AB är syftet att stärka företagets kapitalbas inför en fortsatt expansion. Detta är mycket angeläget och är naturligtvis till fördel för ägaren. Att regeringen skulle sakna intresse för Procordias utveckling är ett befängt påstående.

I beslut om nyemission skall anges det belopp som skall betalas för tecknad aktie. Beslut om nyemission fattas av bolagsstämman. Statens representant vid bolagsstämmor i Procordia AB utses, enligt bemyndigande av regeringen, av chefen för industridepartementet.

Det är bolagets verkställande direktör och styrelse som svarar för förvaltningen av bolagets angelägenheter. Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter kan utövas endast vid bolagsstämman och då enligt de regler som gäller för denna. Staten agerar som ägare i enlighet med dessa regler på samma sätt som andra företagsägare. Naturligtvis har representanter för ägaren/staten dessutom löpande kontakter med företaget. Även detta är ju det gängse sättet att arbeta i näringslivet.

Att kalla detta normala arbetssätt för politisk inblandning är helt

missvisande. Som företrädare för statens ägarintresse har jag själv och industridepartementet mycket goda relationer till de statliga företagens styrelser och ledningar. Finns det konkreta frågor att diskutera rörande företagens utveckling så gör vi det. Det är inte fråga om bristande förtroende. Det är en självklar önskan från båda parter att utbyta synpunkter och idéer. Beslutstrukturen och ansvarsfördelningen påverkas inte.

Procordia AB – f. d. Statsföretag AB – bildades ursprungligen för att på ett effektivt sätt förvalta statens aktier i vissa bolag, som arbetade på rent affärsmässiga grunder.

Enligt sin bolagsordning har Procordia AB sålunda i uppgift att dels äga och förvalta fast och lös egendom, i första hand aktier i dotterbolag, dels verka för ändamålsenlig samordning och utveckling av den verksamhet som bedrivs av dotterbolagen och dels idka annan därmed förenlig verksamhet. Ändamålet med verksamheten kvarstår oförändrat. Motiven för nyemissionen i Procordia AB finns angivna dels i den nämnda propositionen om Procordia AB, dels i det prospekt som bolagets styrelse har lämnat.

Anf. 32 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag tackar industriministern för detta svar. Det känns kanske lite avslaget att börja en debatt om statlig företagsamhet efter de frågor som har behandlats förut. Varken industriministern eller jag torde bli mer världsberömda för att vi gör det.

Likafullt rör denna interpellation en av de frågor som väldigt mycket engagerar de två olika politiska skolorna här i riksdagen. Den kanske viktigaste delen av min interpellation avser ju faktiskt hur staten fyller sin ägarroll, vad statens långsiktiga avsikter är med ägarrollen och vilken strategi för Procordias utveckling som regeringen möjligen har.

När det gäller denna centralare del av interpellationen får jag ett svar, vars innehåll möjligen, om man vill använda en något nosig vokabulär, kan betecknas såsom nonsens eller i varje fall såsom ofullständigt.

Industriministern säger nu att avsikten med det statliga engagemanget i företag är att vidga den ägarmässiga basen för expansionen av svenskt näringsliv. Det är då naturligt att man frågar sig om industriministern verkligen menar att den basen behöver expandera. Vi har i det svenska näringslivet för närvarande en oerhört rik tillgång till likvider, och vi har ett näringsliv som arbetar på högvarv, eftersom konjunkturen erbjuder den möjligheten. Då måste man fråga sig vad som egentligen menas med dessa ord. Är det ändå inte så att det är en fortsättning på utklädseln av den statliga företagsamheten som industriministern bjuder på?

Det blir egentligen faktiskt ändå mer tomt när industriministern skall motivera varför Procordia nu skulle få lov att göra en nyemission. Jo, man skulle nämligen förstärka företagets kapitalbas inför en fortsatt expansion, sägs det.

För alla som sysslar med företagsamhet – och de är ju rätt många både här i riksdagen och i näringslivet i Sverige – är det en självklar grundförutsättning för varje kapitalanskaffning att man vet vad man skall ha pengarna till. Det finns i det här ärendet över huvud taget inte redovisat några överväganden annat än sådana här allmänna uttryck för hur industriministern såsom

regeringens ägarrepresentant ansåg att Procordia skulle använda pengarna, på vilka grunder regeringen egentligen ansåg att statens aktieinnehav kunde få urvattnas på det sätt som nyemissionen ledde till. Det skulle vara intressant att just med hänsyn till svaret på min fråga få veta av industriministern vad han själv sade när han instruerade den som representerade staten på bolagsstämman. Vad var det för skäl denne skulle ha för att kunna acceptera en utspädning av statens kapital i Procordia? Det är möjligen så att industriministern inte erinrar sig det nu, men hans medarbetare kan säkerligen hjälpa till att plocka fram näringsutskottets uttalande om mening- en med statlig företagsamhet. Det finns nämligen i näringsutskottets betänkande 1986/87:41, där bl. a. denna fråga behandlas. Där anges det att den skall vara en motvikt mot privat ägarkoncentration, den skall medverka vid sysselsättningslösningar i vissa regioner, den skall medverka vid struktur- förändringar i vissa branscher och den skall till slut – och där är vi tillbaka till det första argumentet – medverka till en nödvändig industriell expansion i vårt land.

Intet av dessa skäl, herr industriminister, kan egentligen accepteras som grund för företagsamhet. Detta är politiska uppgifter, som regeringen har andra medel att lösa. Det kan vara något av en poäng att påpeka att industriministern själv skriver i sin proposition 1986/87:126, som handlar om Procordiaemissionen, att Procordia kommer att utvecklas bättre, bl. a. beroende på att Procordia skulle utnyttja förlustavdrag, som i sin tur skulle minska skattebetalningarna och därför tillåta en ökning av det egna kapitalet. Här kan man verkligen få lov att tala om rundgång. Staten bedriver företagsamhet som leder till förluster, som leder till rätten att göra avdrag så att staten inte får in några skatter. Det finns väl inte något bättre bevis för att den statliga företagsamheten är en företeelse som vi inte behöver.

I det konservativa England, i det socialdemokratiska Spanien och i det franska "blandäktenskapet" ägnar man sig åt att privatisera statlig företags- samhet därför att man anser att statlig företagsamhet inte är till nytta för staten. Det är då egendomligt att den socialdemokratiska regeringen i Sverige vägrar att ta denna visdom till sig utan fortsätter att på det här viset förbruka sparares medel till egentligen alldeles meningslösa investeringar.

Anf. 33 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! I sitt svar till Nic Grönvall på den första frågan om regeringens långsiktiga strategi för statens företag hänvisar industriministern till en proposition förra året om näringspolitiken. I den kan man läsa ett antal tankar om syftet med den statliga företagsamheten och statens ägarroll. Det står där att staten skall fungera som motvikt mot privat maktkoncentration, ta större regionalpolitiska hänsyn, större försörjningsmässiga hänsyn och medverka till strukturell förnyelse av svenskt näringsliv. Vidare står det att företagen skall drivas helt affärsmässigt med krav på lönsamhet.

Jag anser att uppräknigen av de här målen illustrerar den sammanbland- ning av statens roll som företagsägare och statens övriga roller i samhällspoli- tiken som vi påtalat från både folkpartiets och moderata samlingspartiets sida. Jag menar också att den oklara ägarrollen är till nackdel för Procordia liksom för en del andra statliga företag.

I sitt svar på interpellationen var industriministern ganska kortfattad. Som Nic Grönvall citerade skriver industriministern att "det statliga engagemang-
et i företag vidgar den ägarmässiga basen för expansionen i svenskt näringsliv". Exakt vad som avses med denna mening vet jag faktiskt inte. Men en näraliggande tolkning är ju att den statliga företagsamheten skall öka.

Industriministern har uttryckt sig så mycket tydligare i en intervju i septembernumret detta år av Veckans Affärer. Där säger han nämligen: "Det statliga ägandet har ett värde i sig." Vidare: "Personligen skulle jag önska en större statlig företagssektor."

Som industriministern mycket väl vet har jag en helt annan uppfattning. Jag menar att statens aktieäggande bör spridas ut till enskilda människor för att ge ett brett individuellt medäggande i näringslivet och inte att staten som kollektiv skall äga mer och mer.

Nu gäller denna fråga Procordia. Jag vill därför fråga industriministern: Hur kan de syften som handlar om regionalpolitik, försörjningspolitik, strukturomvandling, motvikt mot maktkoncentration uppfyllas genom att staten driver hamburgerrestauranger, hotell i New York, säljer läskedrycker, bevakningstjänster, cigaretter och blåbärssoppa?

Anf. 34 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Det är ingen överraskning att det är skillnad mellan min syn på hur näringslivet i Sverige bör vara sammansatt och den syn som Nic Grönvall och Anne Wibble redovisar. Här går en gränslinje mellan den socialdemokratiska uppfattningen och den borgerliga uppfattningen. Det är ju ganska naturligt att dessa skilda uppfattningar kommer i dagen i en sådan här debatt.

Jag hävdar att statlig företagsamhet är till nytta för staten, för Sverige, och att den statliga företagsamheten hör hemma i den svenska modellen, i den svenska blandekonomin.

Jag har inte någon dogmatiskt negativ inställning till privat företagsamhet – tvärtom. Jag hävdar att i denna blandekonomi skall den privata företagsamheten vara den allt dominerande delen men att det är väldigt viktigt att vi i vår ekonomi har inslag av statlig företagsamhet och inslag av kooperativ företagsamhet.

Men tydligen är det så, att Nic Grönvall och Anne Wibble av dogmatiska skäl är emot statlig företagsamhet. Jag menar däremot att det är ett bra uttryck för vår blandekonomi och den svenska modellen att vi har privat ägande, som skall vara den dominerande delen, att vi har kooperativt ägande – både genom producentkooperationen och genom konsumentkooperationen – och att vi har ett statligt ägande.

Och det är på den grunden – att detta är värdefullt – som vi från socialdemokratins sida avvisar de borgerliga utförsäljningsförslagen. Vi säger nej till en realisation på dogmatiska grunder av de svenska företagen. Den utförsäljningskommission som ni tydligen har tänkt er att inrätta om det skulle bli borgerlig valseger har vi därför inte någon användning för. Jag menar att ni till följd av er inställning är inne på en väg som medför att ni fördärvar viktiga delar av det svenska näringslivet.

Jag skulle vilja säga några ord allmänt om statliga företag till Nic Grönvall och Anne Wibble.

Under den socialdemokratiska regeringen har f. d. Statsföretag genomgått en mycket omfattande och framgångsrik omvandling till ett stort och utvecklingskraftigt företag. Detta företag har nu börsintroducerats och mottagits mycket väl, som både Nic Grönvall och Anne Wibble känner till. Jag menar att det är en framgång för statlig företagsamhet som vi nu ser resultatet av. Men jag erkänner att detta stämmer dåligt med moderata samlingspartiets alltigenom negativa syn på samhällsägande. I moderaternas värld skall inte statliga företag tillåtas bli framgångsrika och populära, för då förlorar man en angreppspunkt – och en betydelsefull grund för de dogmatiska angreppen mot statliga företag. Det har vi nu fått upprepat av Nic Grönvall – att i moderaternas värld måste statliga företag, så länge de finns kvar, gå dåligt, så att man har någonting att angripa.

Vi går nu vidare, från regeringens sida, när det gäller utvecklingen av de statliga företagen. Jag vill gärna upprepa att jag önskar en större statlig företagssektor, på samma sätt som jag önskar en större kooperativ företagssektor i vårt land. Samtidigt vet vi att de statliga företagen under den socialdemokratiska perioden har kunnat utvecklas från dåliga företag, skruttföretag, till offensiva investeringsföretag. Det är det erkännandet som Nic Grönvall och Anne Wibble har så svårt att göra.

Denna utvecklingsfas är vi alltså beredda att genomföra, och det är därför som vi investerar mycket intensivt för att skapa konkurrenskraftiga företag. SSAB, LKAB, ASSI, NCB och domänverket är exempel på sådana företag där det har gjorts nödvändiga förändringar, kombinerade med mycket offensiva satsningar på anläggningar, marknadsutveckling, forskning och utveckling. I flera fall är det här fråga om investeringsplaner i miljardklassen.

Den här utvecklingen är egentligen mycket anmärkningsvärd. Det var ju inga strålande företag som de borgerliga regeringarna lämnade efter sig 1982. Jag har fått upprepa flera gånger i riksdagen – och det tål att upprepas – att vi fick börja med att sanera och betala gamla räkningar på 13–14 miljarder, som vi hittade i den borgerliga regeringens skrivbordslåda. Jag tycker att riksdagsmän inom oppositionen ändå borde kosta på sig ett erkännande till de statliga företagen för deras insatser.

Vi kommer att fortsätta att utveckla den statliga företagsamheten, även om vi vet att det kommer att bli aktivt motstånd från moderata samlingspartiets och folkpartiets sida. I dag är det ett sådant läge att vi inte behöver skämmas för den statliga företagsamheten. Det är företag med mycket kompetent personal, med bra styrelser och bra ledningar. Det är företag som mycket målmedvetet satsar på att öka sin konkurrenskraft och stärka sina marknadspositioner. Och det är företag, Nic Grönvall, som är värda respekt och uppmuntran och inte bara ensidig, gnällig kritik.

Anf. 35 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Den här gränsdragningsproblematiken som industriministern tog upp är inte särskilt överraskande. Men den har ju i alla fall den poängen att varje gång företrädare för moderata samlingspartiet eller folkpartiet ställer industriministern inför frågan varför vi har statlig företag-

samhet, då uteblir svaret. Då svarar industriministern möjligen med ideologiskt betonade trossatser eller också med regionalpolitiska modeller.

När det gäller statens uppdrag har vi en konstitution som anger vad statlig verksamhet skall vara, och vi kan från vårt håll inte i statens roll finna någon motivering för att staten skall driva företagsamhet med mindre än att man är nödsakad att ingripa i långtgående och mycket svåra strukturändringar, som exempelvis när det gällde den svenska varvsindustrin.

Man kan ställa industriministern inför ett par frågor som är mer konkreta än dessa allmänna schabloner i debatten. På vilket sätt skall förvärvet av Reckitt medverka till att de stolta deviserna för Procordias framtid uppfylls? Reckitt är ett städföretag, som Procordia nu har köpt upp. Kan jag få veta på vilket sätt detta företag "vidgar den ägarmässiga basen för expansionen av svenskt näringsliv"? Eller hur kan försäljningen av Berol, som ju nu har aviserats, falla in i det här mönstret? Vad är det som gör att Berol nu inte passar längre?

Och än en gång: Hur kommer det sig att en statlig ägare kan tillåta sig att ta in pengar från allmänheten i den här emissionen utan att tala om vad pengarna skall användas till? Hur kan det egentligen komma sig att ägaren på bolagsstämman kan medge denna riktade nyemission till en kurs av 150 kr. utan att det någonstans – i de handlingar som jag har fått del av i varje fall – anges vad avsikten var med att dra in dessa resurser?

Låt mig till slut med några ord beröra frågan om priset. Anledningen till att jag tog upp den frågan var att industriministern på s. 8 i propositionen säger att dessa aktier skall erbjudas marknaden till en överkurs om 250–350 %. Vid en enkel beräkning kom jag fram till att det torde röra sig om 225–250 kr. Men sedan fann jag att industriministern har ett annat språkbruk i propositionens inledning. Jag pekar egentligen bara på detta i samband med en hemställan om att vi i framtiden skall ha ett enhetligt språkbruk i dessa frågor.

Anf. 36 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Industriministern säger att de statliga företagen är bra företag nu. Ja, jag skall gärna hålla med om det. Många av dem är mycket bra. Annars vore det ganska komplicerat att tänka sig en börsintroduktion – då skulle man kanske lura människor att satsa pengar på fel verksamhet.

Får jag återkomma till det jag tog upp i början? Industriministern vill ha en större statlig företagssektor. Hur stor skall den bli? Det skulle vara intressant att höra om det finns några tankar om detta.

Thage Peterson sade också att hans ställningstagande innebär ett klart nej till utförsäljning av statliga företag. Ja, det har jag också förstått, och det innebär ju att industriministern säger nej till ett spritt aktieäggande, ett spritt individuellt medäggande i företagsamheten.

Det var också, som Thage Peterson väl vet, en väldigt liten andel av den emissionsvolym i Procordia som vanliga människor fick möjlighet att teckna sig för. Det mesta gick till stora institutioner och människor med goda bankkontakter. Med hänsyn till det fördelaktiga pris som sattes på nyemissionen kunde man räkna ut att det på de två första dagarna gjordes en högst avsevärd kapitalvinst på närmare bestämt 800 milj. kr., varav ungefär 20

miljoner tillföll vanliga småsparare. Jag tycker att detta illustrerar en felaktig inriktning av börsintroduktionen av ett statligt företag då den går till på detta sätt.

Jag får kanske återkomma till den fråga som jag ställde avslutningsvis: På vilket sätt uppfyller man några av de mål industriministern har i fråga om regionalpolitik, försörjningsmässighet, strukturell förnyelse och minskad maktkoncentration genom att producera inom de verksamhetsområden som finns inom Procordia i dag och vilka handlar om hamburgare, hotell, läskedrycker, cigaretter, bevakningstjänster och blåbärssoppor och mycket annat i en ganska intressant blandning. Det är möjligt att detta framgick av några bilagor till ett svarsbrev som jag vänligen fick av industriministern som svar på ett brev jag skrev. I svarsbrevet hänvisade industriministern nämligen till bilagorna. Tyvärr saknades bilagorna. De hade kanske trillat ur det kuvert som lämnades till posten, och jag kanske kunde få bilagorna vid tillfälle.

Anf. 37 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Jag tycker verkligen att det är synd att Anne Wibble har väntat så länge med att påpeka att bilagorna inte hittade fram. Det var nämligen ett utmärkt material. Bl. a. innehöll de ett par bra artiklar, som jag hade skrivit om Procordias börsintroduktion. Jag skall med glädje redan i kväll se till att det kommer ett nytt brev med posten innehållande dessa bilagor. Jag förstår nu att Anne Wibble inte har fått dem, eftersom jag märker vissa hål i hennes argumentation. Min tanke var att de skulle fyllas med de uppgifter som jag hade lämnat i mina bilagor. Den som väntar på något gott väntar icke förgäves!

Jag tror, Nic Grönvall, att vi aldrig kommer närmare varandra i den här frågan. Nic Grönvall har som utgångspunkt att samhällsägda företag är det värsta man kan ha i ett land. Med den utgångspunkten har vi svårt att få en gemensam grund att diskutera utifrån.

Jag menar att statliga företag är en nödvändig del i vår blandekonomi på samma sätt som kooperativa och privata företag är detta. Dessutom är jag rädd om framgångsrika och effektiva företag. Har Nic Grönvall tänkt på varför staten, skattebetalarna, svenska folket skall träda till och sätta i gång statliga företag bara då aktieägarna inte håller måttet eller vill ta ett ansvar? Den största socialisering som detta land har genomgått skedde ju under de borgerliga åren, då de borgerliga regeringarna socialiserade allt t. o. m. de stora företagens förluster. Sedan tog de borgerliga regeringarna över varv och stålföretag, och jag vet inte allt vad de tog över.

Nu har vi rättat till detta genom att ha en framgångsrik statlig företagssektor med skicklig personal, goda och duktiga företagsledare och kompetenta styrelser. Men inte ens detta gläder på någon enda punkt Nic Grönvall eller Anne Wibble.

Jag kan mycket väl förstå att det för dem som kämpar emot samhällsägda företagsamhet är ett streck i räkningen att vi har sanerat de statliga företagen och fått ordning och reda på den statliga företagsgruppen. Jag blev i och för sig glad då jag ändå hörde ett visst indirekt beröm från Anne Wibble för en stund sedan. Jag tror faktiskt att vi ändå kan vara överens på en punkt, Nic

Grönvall, och det är att om någon hade sagt för några år sedan, under den borgerliga perioden, att Statsföretag skulle börsintroduceras, då hade svenska folket skrattat på sig.

I dag går regeringen ut och börsintroducerar Procordia, och resultatet av detta känner ju alla till. Nu önskar Nic Grönvall besked om vad pengarna skall användas till. Procordia har angivit huvudinriktningen i sitt prospekt, och detta har många, många placerare ansett helt tillfredsställande. Detta visar efterfrågan på aktierna. Det är klart att jag tycker att det är mycket glädjande att Procordias nyemission har rönt ett så stort intresse bland allmänheten och de anställda. Procordia får nu nästan 25 000 aktieägare, varav drygt hälften är anställda i koncernen. Denna spridning av aktieägarandet betyder att det i Procordia finns i stort sett lika många aktieägare som i Alfa-Laval AB, Sandvik AB eller Swedish Match – företag som sedan länge är etablerade på börsen. Så det är ingen dålig nyemission som har genomförts.

Vad skall pengarna användas till? frågar Nic Grönvall och kopplar dem till förvärvet av Reckitt. Jag skall säga några ord på den punkten.

Det är klart att Procordia arbetar efter en strategi, som innebär balans mellan å ena sidan nya produkter med hög tillväxt, stora kapitalbehov och därmed relativt stort risktagande och å andra sidan mogna produkter med mera stabil tillväxt. Detta är alltså Procordias ansikte och dess innehåll. Nu har företagsstyrelsen deklarerat att en huvuduppgift är att stärka koncernens position inom läkemedelsområdet liksom inom delar av verkstadssektorn och att detta kommer att kräva stora kapitalinsatser. Samtidigt önskar styrelsen vidareutveckla och fullt ut ta till vara de samordningsmöjligheter som finns också inom övriga verksamhetsområden, t. ex. servicesidan där just Reckitt passar in i bilden.

Jag vill säga Nic Grönvall att jag inte har någon anledning att underkänna Procordias utvecklingsstrategi eller målsättning. Vilka konkreta åtgärder som vidtas inom ramen för denna strategi och hur koncernens finansiella resurser fördelas mellan olika verksamhetsområden är styrelsens och företagsledningens ansvar. Jag måste som industriminister och som representant för ägaren till Procordia, hålla väldigt noga isär vilka frågor som är ägarfrågor och vilka som är styrelse- och företagsledningsfrågor.

Anf. 38 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Låt mig börja med att med glädje uttala tillfredsställelse över att statliga företag då och då går bra. Det är väldigt mycket bättre med företag som går ihop än med sådana som måste skrika på sina ägare för att få mera pengar. På den punkten delar jag industriministerns glädje!

Jag är också övertygad om att många av dessa företag står under ledning av kompetent personal, som är värd beundran och högaktning.

Den punkt på vilken jag emellertid inte delar industriministerns övertygelse är den där industriministern tror att svenska folket skulle ha skrattat på sig om någon hade föreslagit att man skulle privatisera Statsföretag. Jag såg då ingen som skrattade på sig, då moderata samlingspartiet föreslog detta för åtskilliga år sedan. Vi har sedan länge drivit den politiken att statlig företagsamhet i lönsamma industrigrenar inte behövs, och de statliga företag

som finns skall privatiseras, däribland Procordia.

Jag vill erinra industriministern om att det till 1986/87 års riksmöte t. o. m. fanns två moderatmotioner med just detta innehåll, och jag såg ingen som skrattade på sig, men jag hörde en del applåder här och där.

Industriministern presenterar Procordias innehåll såsom en färdig företagsstruktur med en egen strategi, nämligen att arbeta med nya produkter och högt risktagande å ena sidan och att balansera detta med mogna produkter å andra sidan. Industriministern har då presenterat en företagsstruktur, där ägarrollen är reducerad till noll. Det är en färdig strategi och det är en kompetent företagsledning, som skall bedriva en verksamhet efter dessa riktlinjer.

Men vad kan då detta företag bidra med för att uppnå de fyra fem mål med företagsamheten som bl. a. Anne Wibble har redogjort för? Oförmågan att låta herr industriministerns öst och mitt väst någonsin mötas beror på att industriministerns motivation för den statliga företagsamheten har förskräckligt litet med verkligheten att göra. Det är inget annat än en socialistisk politik, som vill lägga under sig den allmänna kontrollen av enskild verksamhet.

Låt mig till sist avsluta med att säga att från vår sida har vi aldrig sett något negativt i kooperationens verksamhet. Jag frånkänner mig allt ansvar för kritik mot kooperativ verksamhet. Både producentkooperativ och konsumentkooperativ verksamhet har bedrivits med mycket stor framgång och till nytta för Sverige.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellationerna 1987/88:9, 20 och 47 om regionalpolitiska åtgärder

Anf. 39 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Börje Hörnlund har i en interpellation frågat mig om jag avser att fullfölja riksdagens beslut om att förelägga höstriksdagen ett omfattande och konkret infrastrukturellt regionalpolitiskt förslag.

Gunnel Jonäng har i en interpellation frågat mig:

- När avser industriministern att förelägga riksdagen proposition om den kraftfulla regionalpolitiska satsning som riksdagen begärt?
- Vilken satsning kommer därvid att göras på Gävleborgs län och vilka medelsanslag kan länet förvänta?
- Anser industriministern att länets landsbygd skall leva även på 2000-talet? Vilket stöd kan i så fall myndigheter och folkrörelser i länet erhålla för att bevara en levande landsbygd?

Sigge Godin har i en interpellation frågat mig:

- När avser regeringen efterkomma riksdagens begäran om anslag till infrastrukturell utveckling?
- Avser då regeringen efterkomma riksdagens begäran om en tydlig redovisning av dessa medels användning?

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Jag tvingas inledningsvis att konstatera att Börje Hörnlund återigen redovisar uppgifter som är uppenbart oriktiga. Han hävdar att regeringens förslag i den senaste budgetpropositionen innebar att regionalpolitiken för tredje året i rad skulle urholkas. Det korrekta förhållandet är följande:

Regeringens förslag beträffande de regionalpolitiska anslagen för innevarande budgetår innebar en ökning med ca 420 milj. kr. jämfört med föregående år. De regionalpolitiska anslagen skulle därmed ha tredubblats från 674 milj.kr. till 2 025 milj.kr. sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde. Oppositionspartierna valde emellertid en lägre ambitionsnivå. Riksdagsmajoritetens – och därmed centerns – beslut innebar 100 milj.kr. mindre på de regionalpolitiska anslagen. Detta faktum kan inte Börje Hörnlund bortförklara.

Utöver den kraftiga ökning av de ordinarie regionalpolitiska anslagen som trots riksdagsmajoritetens neddragning har skett under de senaste åren, har regeringen genomfört omfattande särskilda program för de värst utsatta regionerna Norrbotten och Bergslagen. Även i Blekinge, Timrå, Söderhamn, Uddevalla, Malmö m. fl. orter har särskilda regionalpolitiska insatser satts in.

Det är emellertid inte bara i fråga om de regionalpolitiska insatsernas omfattning som det har skett betydande förändringar sedan de borgerliga regeringarnas tid. En förnyelse av regionalpolitikens inriktning har skett. Det traditionella företagsstödet är fortfarande ett viktigt regionalpolitiskt medel, men det är inte tillräckligt för att påverka utvecklingen i stödområdena och på andra håll. Det gäller att öka de utsatta regionernas attraktionskraft och utvecklingsförmåga. En allt större andel av de regionalpolitiska medlen har därför använts till utbildning, teknikutveckling, teknikspridning och andra åtgärder som syftar till att skapa kreativa och utvecklingsvänliga miljöer.

Regeringen har också lagt ökad vikt vid de olika sektorernas regionalpolitiska betydelse. Genom bildandet av en särskild statssekreterargrupp för regionalpolitiska frågor har också samordningen mellan olika politikområden förstärkts. I den senaste budgetpropositionen redovisades en samlad genomgång av de olika departementens åtgärder av betydelse för den regionala utvecklingen.

Kommunikationsdepartementet redovisade ett särskilt program för att öka bärigheten i vägnätet, med särskild inriktning på skogslänen och Bergslagen. Man föreslog också särskilda medel för uppbyggnad och drift av flygplatser i skogslänen.

Inom utbildningsdepartementets område redovisades förslag på särskilda utbildningssatsningar vid universitet och högskolor i de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet.

Ett särskilt åtgärdsprogram för jordbruket i norra Sverige aviserades.

Sammantaget innebär allt detta både en kraftig förstärkning och en förnyelse av regionalpolitiken, inte en urholkning som Börje Hörnlund vill göra gällande.

För att ytterligare förstärka de regionalpolitiska utvecklingsinsatserna föreslog regeringen ett särskilt anslag på 300 milj. kr. för infrastrukturförstär-

kande insatser i skogslänen och i Bergslagen. Jag redogjorde i våras här i kammaren för hur detta anslag var avsett att användas och behöver inte upprepa det nu. Jag kan bara konstatera att det i skrivelser och uppvaktningsfrån kommuner, enskilda län och grupper av län inte har saknats idéer och förslag på den typ av åtgärder som anslaget var avsett för. Det gäller t. ex. sådana åtgärder inom utbildnings- och kommunikationsområdena som berör flera län och ibland också flera sektorer och där besluten därför måste fattas på central nivå.

Börje Hörnlund vidhåller sin medvetna feltolkning om detta anslag. Det har aldrig från regeringens sida hävdats att anslaget skulle utgå med 100 milj. kr. per år under tre år. Anslaget var på 300 milj. kr. i årets budget att disponeras under en treårig försöksperiod, vilket är någonting helt annat. Utifrån det första årets erfarenheter hade regeringen fått ta ställning till ytterligare medel till anslaget.

I och med att de borgerliga partierna och vänsterpartiet kommunisterna röstade mot regeringens förslag har angelägna insatser i utsatta regioner och orter blivit försenade. Som redan har redovisats i årets regeringsförklaring avser regeringen att för riksdagen lägga fram förslag om insatser i delar av Bergslagen och norra Sverige. Detta kommer att ske under höstriksdagen. Jag kan självfallet inte nu gå närmare in på enskildheter i förslagen, vare sig i fråga om innehåll eller geografisk omfattning.

I sin tredje fråga undrar Gunnel Jonäng om jag anser att länets landsbygd skall leva även på 2000-talet. Visserligen kan vi ibland vara oense om medlen, men jag trodde inte vi skulle behöva diskutera målen för glesbygdspolitik. Gunnel Jonängs fråga andas tveksamhet i centerleden i inställningen till landsbygden. Självklart anser jag att landsbygden skall leva. Just därför bedriver regeringen en aktiv och utvecklingsinriktad glesbygdspolitik. Glesbygdstödet uppgick förra budgetåret till 157 milj. kr. Av detta svarade stödet till glesbygdsföretag för 100 milj. kr. Ca 1 050 arbetstillfällen beräknas ha skapats. Vad gäller Gävleborgs län så lämnades drygt 10 milj. kr. i glesbygdstöd varav 7,5 milj. kr. gick till företagsstöd till främst småindustri. Sysselsättningseffekten i dessa företag beräknas till 120 personer.

Gunnel Jonäng frågar också vilket stöd myndigheter och folkrörelser i länet kan erhålla för att bevara en levande landsbygd. Regeringen har vid fördelningen av länsanslagen sagt att länsstyrelserna skall beakta bl. a. behovet av ökade insatser i glesbygd samt uppmärksamma den kampanj – Landsbygd 90 – som Gunnel Jonäng refererar till. Glesbygdsdelegationen har tillförts nya resurser. Vid regeringsskiftet 1982 uppgick glesbygdsdelegationens budget till endast en miljon kronor. För innevarande budgetår förfogar delegationen över fem miljoner kronor.

Av betydelse för landsbygdens utveckling i norra Sverige är också regeringens åtgärdsprogram för jordbruket där. Av 100-miljonersprogrammet har hittills 69 milj. kr. fördelats till lantbruksnämnderna, varav 8 milj. kr. till Gävleborgs län.

Herr talman! Jag är inte säker på om jag har fått hela texten till svaret. Jag läser upp den text jag har:

— — — och bör tillsammans med glesbygdstödet kunna medverka till ökade sysselsättningsmöjligheter för länets glesbygdsbefolkning.

Med de satsningar som nu görs läggs grunden för en positiv utveckling på landsbygden inför 1990-talet och därmed även för 2000-talet.

Anf. 40 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Tack för svaret! Inledningsvis vill jag starkt betona att behoven av satsningar av strukturförbättrande art är mycket stora i de regionalpolitiskt utsatta områdena. I mitt hemlän, Västerbotten, har länets inlandskommuner lagt fram ett omfattande förslag. TCO i länet har lagt fram ett ännu mer omfattande förslag. Och länsstyrelsen har sina förslag. Färdiga förslag finns också i alla övriga Norrlandslän, i Bergslagen och i sydöstra Sverige.

Den 21 maj inledde jag mitt anförande i den regionalpolitiska debatten i denna kammare med att citera Dagens Nyheter från den 9 februari: "Det socialdemokratiska kommunalrådet Lars Strandberg, Ljusnarsberg, har mycket svårt att dölja sin besvikelse över regeringens regionalpolitik och över industriminister Thage G Peterson i synnerhet." Så stod det alltså i Dagens Nyheter.

I förra veckan var Thage G Peterson i Norrbotten. Nordnytt visade en bild av Thage G Petersons portfölj. Den liksom pyste ihop, den var tom. Reporten sade att den innehöll endast ett välformulerat tal, i vilket Thage G Peterson skröt över sig själv och regionalpolitiken.

Herr talman! Tyvärr är det så med regionalpolitiken och den regionalpolitiskt ansvariga ministern.

Det svar som jag har fått i dag är ytterligare ett bevis på en ovilja mot utsatta regioner. Det är ett svar som mest innehåller oriktigheter och missbruk av statistik. Men, Thage G Peterson, verkligheten i utsatta regioner talar sitt tydliga språk liksom verkligheten i överhettade regioner, så det ansvaret kommer Thage G Peterson aldrig ifrån med välformulerade tal.

Sedan en kort tillbakablick. Första maj gick Thage G Peterson ut och sade: Nu avbryter vi allt arbete på struktursatsningar, för nu har oppositionen velat mer än vad regeringen velat när det gäller regionalpolitik. Sedan insåg regeringen, kanske t. o. m. industriministern, att det var bäst att lyda riksdagens majoritet och lägga fram ett förslag. Thage G Peterson hade tänkt sig 300 milj. kr. på tre år, dvs. ca 100 milj. kr. per år. Det är faktiskt ett pyttelitet belopp i förhållande till vad som behövs. Om de regionalpolitiskt utsatta områdena skall få sin del av de investeringar som görs i Sverige, då behövs det mycket stora belopp. Dessa områden i Norrlandsläna får skicka sina vattenkraftsvinster till Stockholmsområdet. Norrland, sydöstra Sverige och Bergslagen får skicka sina välutbildade ungdomar, som det kostar mycket pengar för dessa regioner att utbilda, till överhettade regioner. Nu behövs det satsningar av flermiljardstorlek, för att få stopp på det som sker. Detta är inte tiggeri från utsatta regioner, utan vad det är fråga om är att dessa regioner skall få sin rättmätiga andel.

I våras gick industriministern ut och sade: Nu försenas åtgärderna, för jag har redan färdiga förslag. Sanningen är att kommunerna och länen har helt färdiga, seriöst framarbetade förslag. Om det hade funnits någon kraft hos industriministern när det gäller regionalpolitiken, så borde det nu vid riksmötets början ha legat ett färdigt förslag på riksdagens bord. Om

förslagen fanns redan i våras, måste det ha varit möjligt att skriva ner dem och få fram dem i god tid.

Centerpartiets ledning har i ett officiellt uttalande lovat regeringen sitt stöd för ett sommarpaket på ett antal hundra miljoner kronor.

Sedan till Thage G Petersons matematik. Det är faktiskt så att den socialdemokratiska gruppen i riksdagen har reserverat sig för att länsanslagen skall vara 488 milj. kr. och att de 300 miljonerna skall räcka i tre år, dvs. utslaget på tre år ca 588 milj. kr. per år. Oppositionen har föreslagit – och fick igenom förslaget – ett anslag på 688 milj. kr. Lägg dessutom fram förslag om ett paket på 500 milj. kr., så kommer ministern att få igenom det förslaget i riksdagen den här gången! Det innebär att regionalpolitiken skulle få mer än dubbelt så mycket som Thage G Peterson hade tänkt sig. Det är ganska viktigt.

Thage G Peterson inledde sitt svar med uppenbart oriktiga uppgifter. I propositionen i januari uttalade industriministern att de regionalpolitiska anslagen hade fördubblats från 1982 till 1987. Nu säger han att de har tredubblats. Vad har hänt sedan i januari? I verkligheten är det fråga om en klar urholkning. Jag har bett riksdagens utredningstjänst ta fram siffrorna, och faktum är att de regionalpolitiska anslagen har urholkats.

Anf. 41 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag säger tack till industriministern för svaret på min interpellation.

Allra först vill jag göra en tolkning av eller en rättelse i det svar jag fått. Apropå glesbygdspolitikerna säger statsrådet följande: "Gunnel Jonängs fråga andas tveksamhet i centerleden i inställningen till landsbygden." Jag utgår från att ett ord har fallit bort – annars blir meningen helt obegriplig. Det ordet måste vara "socialdemokraternas". Och det är riktigt att min fråga andas tveksamhet om socialdemokraternas inställning till landsbygden, och inte bara till landsbygden utan till regionalpolitiken och till Gävleborgs län.

Jag har i många frågor, interpellationer och motioner tagit upp situationen i Gävleborgs län när det gäller befolkningsutveckling och sysselsättning. Jag gör det nu återigen och hoppas att industriministern och regeringen skall inse situationens allvar. Jag kommer därefter att till statsrådet ställa några konkreta frågor, som jag hoppas att jag får svar på.

Jag tror mig inte ha tid för någon större partipolitisk polemik. Frågorna är alltför allvarliga – de gäller flera hundratusen människors framtid och möjligheter. Jag hade tänkt visa en sammanställning över utvecklingen i olika län som Veckans Affärer har gjort, men det har tyvärr visat sig vara tekniskt omöjligt. Den sammanställningen visar hur högkonjunkturen har påverkat länen. 1983 såg det dystert ut i många län. 1987 är det bara två län som ligger illa till, Norrbottens län och Gävleborgs län, som har den högsta och den näst högsta arbetslösheten i landet. Det är genomgående för Norrbotten och Gävleborg att de regionerna ligger sämst till. Genom att det går bättre för andra län förstärks därmed den regionala obalansen. Gävleborg befäster på det sättet sin ställning som det näst sämsta länet i landet – befolkningsminskningen är störst i vårt län. 1983–1987 hade invånarantalet minskat med över 5 000 personer, och minskningen fortsätter. Vad som är

allvarligt är den snabba förändringstakten och effekterna av befolkningsminskningen. Ungdomarna flyttar, andelen äldre blir större och det blir sämre med utveckling och förnyelse. Med en sådan åldersstruktur är det också stor risk för att befolkningstalen fortsätter att rasa.

Jag skall bara nämna några siffror på vår höga arbetslöshet. Vid månadsskiftet september-oktober i år var arbetslösheten i åldersgruppen 20-24 år 9,5 % i Gävleborgs län. Det innebär att arbetslösheten i vårt län är ungefär dubbelt så hög som arbetslösheten i hela landet för denna grupp.

Jag har i interpellationen tagit upp utvecklingen på landsbygden, där det pågår en åderlätning. På 20 år har där skett en avtrappning med nästan 31 000 personer, dvs. en tredjedel av befolkningen. Tidigare skedde en flyttning från landsbygden till närmaste tätort, men numera sker flyttningarna direkt från landsbygden till storstaden. Det är inlandskommunerna som är hårdast drabbade. Exempelvis Ockelbo minskade under 20-årsperioden sin landsbygdsbefolkning från nära 3 900 till ca 2 300, vilket innebär ett bortfall på 1 600 personer. Utvecklingen i Ljusdal är likartad.

Nu ställer jag frågorna till industriministern.

Har regeringen klart för sig allvaret i situationen i Gävleborgs län? Det förefaller inte så när man läser svaret. De i dag värst utsatta regionerna är Norrbotten och Gävleborg, men det tycker jag inte industriministern verkar ha insett. Också när man betraktar det anslag på 10 milj. kr. som länet fått i glesbygdstöd av 157 milj. kr. kan denna bristande insikt utläsas. På en punkt har statsrådet dock uppfattat situationen klart, vill jag gärna säga. Det gäller Söderhamn. För insatserna där och för statsrådets intresse för Söderhamn vill jag tacka särskilt.

Vad menas i regeringsdeklarationen med "insatser i delar av Bergslagen och norra Sverige"? Gävleborgs län hör till Norrland. Kommer vi i Gävleborgs län att få del av insatserna? Många län har ju fått paket, program och delegationer. Statsrådet har aviserat ett särskilt program för Norrbotten - det är bra, för det behövs. Som bekant har vi tagit fram ett X-paket, som jag motionerade om i januari 1986. Kommer vi att få medel till detta paket, eller skall vi i Gävleborgs län vänta ännu längre på detta? Vilka är i så fall motiven till att regeringen sätter vårt län i strykclass trots våra svårigheter och trots våra behov? Nej, statsrådet Peterson, ta vara på den optimism och den goda vilja som finns i länet och låt inte detta rinna ut i sanden utan ge oss de ekonomiska möjligheterna att förverkliga våra många goda projekt och intentioner! Det skulle vara till nytta inte bara för Gävleborgs län utan för hela vårt land.

Anf. 42 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret. Regionalpolitikens mål är att åstadkomma och slå vakt om regional rättvisa och utveckling. Men regionalpolitik syftar inte bara till rättvis fördelning utan också till ekonomisk tillväxt.

Det finns anledning att anta att såväl den ekonomiska som den tekniska utvecklingen framöver kommer att ske i allt snabbare takt. Sannolikt ser vi i dag endast början på de möjligheter som den nya tekniken kommer att föra med sig. Samtidigt ser vi hur världsmarknaden internationaliseras, bl. a.

genom att kapitalströmmarna rör sig allt snabbare.

I detta läge är det en styrka, även för Sverige, att upprätthålla mångfald och flexibilitet när det gäller miljöer för nytänkande. Alltför kraftig koncentration riskerar att leda till sårbarhet. Med ökade möjligheter att mobilisera lokala resurser och ta till vara lokal initiativkraft nås en riskspridning, som kan vara till gagn för hela riket.

Positiva sysselsättningstendenser kan skönjas i de orter som har tillgång till god utbildning och en väl fungerande högskole- eller universitetsverksamhet samt goda kommunikationer.

Mina frågor till industriministern grundar sig på att riksdagen i våras behandlade detta ämne. Då sade riksdagen att det var angeläget att få ta ställning till viktiga infrastrukturella satsningar. Regeringen uppmanades att återkomma till riksdagen med förslag om särskilda insatser.

När det råder total enighet i såväl regering som riksdag om att dessa satsningar fyller en närmast avgörande funktion för länens överlevnad är det ytterst märkligt att inte regeringen vill ta fram konkreta riktlinjer för hur ett stöd till en utvecklad infrastruktur skall utformas.

Herr talman! När det gäller en förbättrad infrastruktur är det många frågor som måste få sin lösning. Låt mig ta några exempel.

Varför skall ett företag ha 25–30 % högre telefonkostnader i Mellannorrland mot företag inom samma bransch i Mellansverige? Ett rundare Sverige är en förutsättning för att tjänsteföretag skall kunna etableras i glesbygden.

Fortfarande finns mycket stora problem med glesbygdsvägarna framför allt i Norrlands inland. Virkestransporterna hindras under tjällossningen, och turisterna väljer andra mål på grund av dålig framkomlighet och alltför långa restider. Det räcker inte att bygga om dåliga broar – vägarna måste också förstärkas.

Det finns i dag goda möjligheter att flyga till Stockholm från skilda orter i landet. Däremot finns uppenbara problem med tvärförbindelserna. När får vi fri konkurrens mellan olika flygbolag i landet? Hur länge anser industriministern att Linjeflyg skall få ha så gott som ensamrätt på de flesta flyglinjer i landet? Är det inte dags att släppa in de små flygbolagen så att vi kan få lönsamma tvärförbindelser i hela Sverige?

Regeringen har under sommaren kommit med tre fyra olika åsikter om SJ:s persontrafik i Norrland. När kommer ett klart och entydigt förslag? Skall persontrafiken sluta i Sundsvall eller i Gävle? Skall en ny ostkustbana byggas? Vilka bandelar skall överlämnas till länstrafiken, och på vilka villkor? Regeringens budskap i den här frågan är inte dubbelt utan snarare minst tredubbelt. Har industriministern och kommunikationsministern blivit jonglörer? Hur länge tänker ni hålla alla bollarna i luften – är det inte dags för handling?

Tiden går och året närmar sig sitt slut. Av industriministerns svar går endast att utläsa: "Jag redogjorde i våras här i kammaren för hur detta anslag var avsett att användas och behöver inte upprepa det nu. Jag kan bara konstatera att det i skrivelser och uppvaktningar från kommuner, enskilda län och grupper av län inte har sagnats idéer och förslag på den typ av åtgärder som anslaget var avsett för." Detta var i princip det enda besked vi fått på mina frågor.

Vi lyssnade i våras. Vi vet att industriministern gjorde tappra försök att redovisa någon linje för hur de 300 miljonerna skulle användas. Vi vet att kommuner och län har olika uppslag till satsningar som de önskar få förverkliga.

Nu är det så här, Thage Peterson, att riksdagen inte nöjde sig med de försök till förklaringar som industriministern gjorde i våras. Sveriges riksdag krävde en redovisning av hur dessa medel skulle användas. Regeringen fick också i uppdrag att återkomma med en begäran om anslag till infrastrukturella satsningar.

Av svaret att döma intresserar det inte regeringen vilka beslut som Sveriges riksdag fattar. Industriministern talade i våras, och med det får Sveriges riksdag låta sig nöja.

Anf. 43 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Sigge Godin verkar ha dåligt samvete. Om nu Sigge Godin anser att de infrastrukturella åtgärderna, t. ex. utbildning och kommunikationer, är så viktiga, varför stöttade inte Sigge Godin och folkpartiet i så fall regeringen i våras utan lät sig ledas av centerpartiet och delta i dess angrepp på regionalpolitiken? Det är bra att Sigge Godin nu tycks ha ändrat sig, och jag tror på hans goda vilja härvidlag.

Läget är inte bra på flera håll i Gävleborgs län, och därför har delar av länet sedan länge tillhört det regionalpolitiska stödområdet. Fru Jonäng känner till att regeringens program för utveckling av Bergslagen dessutom omfattar ett par viktiga kommuner i Gävleborgs län. Anslagen till Gävleborgs län, de s. k. länsanslagen, har faktiskt ökat från 15 till 50 milj. kr. innevarande budgetår. Det är mer än en tredubbling – och det är ingen dålig ökning! Jag var, som fru Jonäng väl känner till, under förra veckan i Gävleborgs län. Människor där var på det klara med regeringens ansträngningar för att ge länsstyrelsen ökade möjligheter.

Vi har sedan 1982 lämnat regionalpolitiskt stöd med 170 milj. kr. till företag i länet. Vi beräknar att det har inneburit en sysselsättningsökning med ca 1 000 personer. I flera fall har regeringen själv beviljat stöd till företag i länet. Jag har en lång lista på företag i Gävleborgs län som har fått stöd.

Jag tackar för de vänliga orden om regeringens insatser i Söderhamn. Vi har, som fru Jonäng känner till, medverkat till Investmentbolaget, till att Pharmacia har etablerat sig i Söderhamn och till att verksamheten vid Bergvik Kemi – om riksdagen ger sitt godkännande – kommer att långsiktigt kunna säkerställas.

Men jag är på det klara med att regeringen måste göra fler insatser i Söderhamn. Regeringen har således tagit ställning till en del av de förslag som länsstyrelsen överlämnat i det s. k. X-paketet. Jag valde faktiskt medvetet att inte ligga och vänta på att sammanställa ett s. k. paket. Det var bättre att så snabbt som möjligt få fram beslut i ett antal frågor. Det gynnade Gävleborgs län och människorna där bättre.

Därför höjdes länsanslagen. Därför har vi redan gett pengar till teknik- och utvecklingscentra i Sandvik och Gävle och löfte till Söderhamn. Vi har utökat stiftelsen Industricentra i Ljusdal, och vi har antagit flera av de förslag som fanns i länsstyrelsens paket. Gävleborgs län är inte och får inte komma i

strykklass utan vi följer mycket noga utvecklingen där.

Jag har litet svårt att förstå, herr talman, varför Börje Hörnlund går upp i riksdagen och klagar över brist på insatser ute i länen. Han kan klaga på sig själv. Han behöver inte ens åka till Stockholm för att klaga. Han kan klaga hemma i sin egen kammare! Det var ju han som fick riksdagen att säga nej till ökade regionalpolitiska satsningar. Och Börje Hörnlund går faktiskt omkring som om han vore ett vandrande avslag vad gäller större satsningar på regionalpolitiken. Det var han som ledde riksdagen till att säga nej till ökade regionalpolitiska anslag.

Jag skall göra Börje Hörnlund besviken på ytterligare en punkt genom att säga några ord om Skinnskatteberg. Jag har varit där nyligen och blivit mycket väl mottagen. Kommunalrådet Lars Strandberg var mycket nöjd med både mina och den övriga regeringens ansträngningar för Bergslagen och för Ljusnarsbergs kommun.

Börje Hörnlund fortsätter, herr talman, att använda oriktiga uppgifter om anslaget på 300 milj. kr. Jag har tidigare i riksdagen pekat på, och jag upprepar det, att det är fel att räkna detta som ett årligt hundramiljonersanslag. Det hade snarare kunnat bli ett årligt trehundramiljonersanslag, dvs. 900 milj. kr. under tre år. Men vi ansåg att detta anslag skulle finnas som ett försöksanslag under tre år, och vi anvisade 300 milj. kr. i starten.

Låt mig få tillägga, herr talman, att centerns regionalpolitik blir alltmer obegriplig för mig. Borta är varje spår av resultatpolitik. Nu tycks inte längre regioners och människors bästa vara avgörande för regionalpolitikens utformning i centerns tankevärld utan i stället har centern gjort regionalpolitiken till en taktisk politik i riksdagen och ett råskällande på regeringen. Ett gott råd till Börje Hörnlund: Underskatta inte väljarna!

Centerledningen tror att det är förhållandena i Sjöbo som är orsaken till de dystra opinionssiffrorna. Det är troligt, men det är inte hela sanningen. Centerns regionalpolitiska spel i riksdagen i våras har satt sina spår. Jag varnade Börje Hörnlund för det här i våras, att hans regionalpolitiska grepp skulle stå centerpartiet dyrt. Och jag har fått rätt. Jag har efter sommaren besökt 16 län och haft s. k. länsdagar, då jag har träffat mycket folk. Nästan överallt har man faktiskt ställt frågan: Hur kunde bara centern minska anslagen till regionalpolitiken? Hur kunde centern fälla regeringens förslag om infrastrukturella åtgärder? Hur kunde centerpartiet fälla ett regionalpolitiskt grundat skatteutjämningsförslag?

Anf. 44 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag berättade om ett Nordnyttinslag. Under en längre tid har det i stort sett varje dag varit besvikna socialdemokrater i de norra regionerna, och det har icke varit beröm för regionalpolitiken och den för regionalpolitiken ansvarige ministern.

Sedan. Thage Peterson, kommer sanningens minut. Länsanslaget ökade till 688 milj. kr., och jag är övertygad om att denna riksdag kommer att tillse att det i infrastrukturella pengar, som det heter, under innevarande riksmöte kommer att anslås ett väsentligt högre belopp än de ca 100 milj. kr. som den ansvarige ministern hade tänkt sig. Och då kommer det att stå klart för alla, oavsett den missinformation som den ansvarige ministern står för, att de

belopp som utgår till regionalpolitiken blir väsentligt högre än regeringen hade tänkt sig.

Sedan några ord om Thage Petersons inledning i svaret. Han sade att anslaget till regionalpolitiken hade tredubblats. Räkningar om det hela i fast penningvärde och ser på anslaget som det är, nämligen ett treårsanslag, blir beloppen enligt utredningstjänsten i stort sett lika stora. Men hur har dessa anslag kommit till? Jo, genom att Thage Peterson har förlorat voteringar i denna sal, genom att tidigare fattade regionalpolitiska beslut nu slår igenom i sysselsättningsstöd – beslut fattade 1981, 1982 osv.

Jag vill beröra detta: Thage Peterson bemöter Gunnel Jonäng och säger att si och så mycket har gått till glesbygdssöd. När denna typ av stöd infördes röstade socialdemokraterna emot helt och hållet – med Thage Peterson i täten. Sedan förlorade Thage Peterson en votering i denna kammare 1984/85 när anslagen höjdes med 100 milj. kr. I år förlorade han återigen – beloppet höjdes med 200 miljoner. Med dessa belopp som underlag går Thage Peterson nu ut och säger: Se vad vi har satsat! Men hade ministrernas politik fått gälla, hade det inte varit så höga belopp att räkna med! Jag vill vidare kraftigt betona att det nu är högkonjunktur. Därför borde väsentligt mer pengar ha kunnat gå till regionalpolitiken än vad som är fallet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 45 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att något kommentera industriministerns resonemang om de totala anslagen för regionalpolitik. För mig verkar det resonemanget mycket underligt. Det krävs faktiskt inte, Thage Peterson, någon högre matematik för att inse att industriministern räknar fel.

Jag tycker att det är viktigare att diskutera infrastrukturen – eftersom vi är överens om att satsningar på den är bra – och förslag som borde komma från regeringen. Thage Peterson frågar varför vi ångrar oss. Vi ångrar oss inte alls. Vi har krävt konkreta regler beträffande de 300 miljonerna. Folkpartiet och riksdagen i övrigt väntar på besked från regeringen. När får vi det beskedet?

Det är inte så, Thage Peterson, att vi är förda bakom ljuset av centern. Vi tycker att det skall vara konkreta regler, och vi väntar på dem.

Jag skall ta upp en annan sak. Vid den socialdemokratiska kongressen i september kritiserade industriministern detta riksdagsbeslut. Samma månad reste Thage Petersons handgångne man, statssekreterare Jan Carling på industridepartementet, land och rike kring och talade om en ny inriktning. Carling säger att regeringen nu har en ny inriktning; länen får mer pengar, eftersom det ger bättre effekt. Tala om klivenhet!

Är regeringen nöjd med riksdagsbeslutet om ökade länsanslag, så att det inte kommer något förslag om hur infrastrukturen skall förstärkas? Är det Carlings besked som är det rätta och industriministerns som är felaktigt? Effekten blir faktiskt bäst om länen får fatta besluten, där man känner till de lokala förutsättningarna.

Låt oss klara ut vad det är som gäller, Thage Peterson! Vill regeringen satsa

på infrastruktur, eller kommer fortsatta satsningar på länsanslagen att göra det möjligt för varje län att självt forma sin verksamhet?

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

*Om regionalpolitiska
åtgärder*

Anf. 46 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Industriministern kritiserar centerns regionalpolitik och centerns tankevärld över huvud taget. Jag har mycket svårt att förstå det. Jag sade uttryckligen att regionalpolitik handlar om människors välfärd och framtid, och det finns ingen anledning att kritisera det.

Industriministern säger att länet inte får komma i stryckklass, men det är redan där. Han säger också att länsanslagen har ökat. Ja, men jämfört med övriga utsatta län får vårt län för litet.

Industriministern talar om insatser i Söderhamn, och jag har sagt att det är bra. Men jag förstår att det inte kommer att bli något paket till Gävleborgs län. "Declar av Bergslagen och norra Sverige" i regeringsdeklarationen innefattar uppenbarligen inte Gävleborgs län. Det innefattar Norrbotten men inte det näst värst utsatta länet i vårt land.

När det nu finns möjligheter till en positiv utveckling har länet inga instrument och medel att utnyttja dem. När det regnar välling har den fattige ingen sked. I länet finns inte den rätta utbildningen. Det är bra att det görs satsningar, och vi måste gå vidare för att rätta till den sneda balansen i utvecklingen. Samtidigt är det brist på arbetskraft inom både trävaru- och verkstadsindustrin. Det är brist på människor med tekniskt yrkeskunnande, men det är överskott på ungdomar med kontorsutbildning och administrativt yrkeskunnande.

Statsrådet och jag är överens om att utbildning är A och O för ett län i svårigheter. Mot bakgrund av åldersutvecklingen, där ungdomskullarna kommer att minska, framträder utbildningsbehoven med ännu större tyngd och skärpa. Konkurrensen om ungdomarna kommer att öka, och det blir mera nödvändigt än någonsin för dem att få en utbildning som är anpassad till tidens krav och till länets och näringslivets behov.

Hälsingland är fortfarande det landskap som aldrig har fått del av någon som helst utlokalisering, trots att det skulle ha behövts. I en utredning har nyligen föreslagits ett tulldatasystem med en särskild ADB-enhet med ca 80 personer. Det borde allvarligt övervägas att förlägga denna nya enhet till Hudiksvall i Hälsingland. Gävle bör bli ett centrum för plan- och byggfrågor. Här är en god grund lagd. En lokalisering av det nya plan- och bostadsverket till Gävle är en följdriktig lokalisering.

Anf. 47 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Jag skall göra Gunnel Jonäng glad på en punkt: Jag har inte dragit in Gunnel Jonäng i min kritik av Börje Hörnlunds regionalpolitik. Låt den kritiken stå mot centerpartiet och Börje Hörnlund! Jag tackade t. o. m. Gunnel Jonäng för hennes vänliga ord om regeringens insatser i Söderhamn.

Vad jag ville säga i mitt svar till Gunnel Jonäng var också att det redan görs löpande insatser i Gävleborgs län. Jag skall väl inte kritiseras för att jag har tagit ut bitar ur det s. k. X-paketet och snabbt fattat beslut om dem. Länsanslagens ökning från 15 till 50 milj. kr. är ingen dålig ökning. Regeringen har fattat beslut om teknik- och utvecklingscentra, t. o. m. så

snabbt att man i Gävleborgs län inte riktigt har hunnit med efter regeringens besked.

Jag missade möjligen att i mitt första svar till Gunnel Jonäng säga att övriga förslag i länsstyrelsens sammanställning nu prövas i vederbörande departement. Inget av förslagen har avskrivits, även om merparten av förslagen och pengarna i paketet som länsstyrelsen presenterade gällde kommunikationer. Det var dels järnvägar, dels vägar. Men just teknik och utvecklingscentra, utbildningsinsatser och pengar till regionalpolitiska insatser har redan plockats ut. Gävleborgspaketet är alltså redan på väg att förverkligas.

Jag får upprepa för Sigge Godin att det både av svaret och av regeringsdeklarationen framgår att regeringen i höst på riksdagens bord skall lägga fram förslag om infrastrukturella åtgärder för delar av Bergslagen och delar av Norrlands inland.

Jag vet inte, herr talman, hur mycket tid jag skall ägna åt Börje Hörnlund i denna diskussion, men jag vill likväl ge några ord på vägen. Jag skall göra honom ledsen igen – som jag har gjort på flera punkter i dag. Jag var i förra veckan i Norrbotten och träffade representanter för flertalet kommuner, besökte arbetsplatser och deltog i möten. Inte någonstans riktades kritik vare sig mot mig eller regeringen för den regionalpolitiska satsningen.

Jag sade i mitt första inlägg att jag har mött människor, t. o. m. centerpolitiker, som allvarligt och med ledsen blick har undrat vad centerns riksdagsgrupp under Börje Hörnlund håller på med. De har sagt till mig att de inte känner igen sitt parti. Jag dristade mig att säga att jag inte tror att det bara är Sjöbo som är orsaken till de dystra opinionssiffrorna utan att det också är centerns regionalpolitik här i riksdagen som är på väg att straffa centern i skogslän och glesbygder. Jag har mött många människor som har påpekat detta.

Denna öppna reaktion mot centerns agerande kan jag styrka med uttalanden. I Svenska kommunförbundet, Gävleborgs länsavdelning, har ett centerpartistiskt kommunalråd i Ljusdal, Björn Brink, skrivit att det är med stor besvikelse man har noterat hur förslaget till skatteutjämning kommit att hanteras. Det förslag som förelagts riksdagen hade varit väl förankrat bland Norrlandskommunerna och hade accepterats av kommunerna i Gävleborgs län. Jag kan alltså ta stöd av ett centerpartistiskt kommunalråd, som öppet har kritiserat centerpartiets och Börje Hörnlunds agerande.

Börje Hörnlunds egen länsstyrelse i hans hemlän antog ett enhälligt uttalande, stöttat av centerpartisterna i Västerbotten, som gav uttryck för en stark oro mot bakgrund av riksdagsbehandlingen av regionalpolitiken och därmed en oro för hur berättigade krav skulle tillgodoses. Västerbottens centerpartister har alltså kritiserat sin egen son av bygden för hans agerande här i riksdagen när det gäller regionalpolitiken. Jag har under mina resor mött människor runt om i landet som undrar vad som har hänt med centern. Det är klart att sådana förslag och ett sådant uppträdande som ert beträffande regionalpolitiken i riksdagen i våras straffar sig i opinionssiffrorna. Därför är det nog inte bara invandrarfientligheten i Sjöbo från centerns sida som är orsaken till de dystra siffrorna, utan jag tror att Börje Hörnlund kan skaka fram de skälen ur sin egen kostym.

Beträffande de infrastrukturella satsningarna måste vi nu börja på nytt och

lägga fram nya förslag till riksdagen. Eftersom riksdagens beställning innebär att varje departement skall lägga sina förslag tar det mycket längre tid. Det blir också svårare att skraddarsy lösningar med hänsyn till olika regioners skilda behov. Nu är de här förslagen emellertid på väg. Men det var genom centerns försorg som arbetet försenades minst ett halvår, och det är, herr talman, ett förlorat halvår som de utsatta regionerna egentligen inte har råd med.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 48 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag kan garantera Thage G Peterson att centern i länet och kommunalmännen i landet står helt och hållet bakom partiets politik och därmed de åsikter jag framför. Thage G Peterson befinner sig i fablernas värld.

Jag skall utmana Thage G Peterson. Länsanslaget höjdes, till Thage G Petersons förtvivlan, från 488 till 688 milj. kr. Lägg nu fram ett paket med infrastrukturella åtgärder på minst 500 milj. kr. så garanterar jag att centerpartiet ställer upp, och den här gången får Thage G Peterson igenom ett regionalpolitiskt förslag i riksdagen. Det innebär att regionalpolitiken, i stället för de tänkta 488 plus 100 miljonerna, alltså 588 miljoner, får på dessa båda anslag 688 plus 500 miljoner, alltså 1 188 miljoner. Det blir mer än dubbelt så mycket till regionalpolitiken det här budgetåret som den ansvarige ministern och regeringen önskade.

Sedan till skatteutjämningen. Under centerns tid i regeringen ökade skatteutjämningen från ca 2 miljarder till ca 10 miljarder. I år föreslog socialdemokraterna en ordentlig minskning. Om förslaget gick igenom skulle t. ex. fattiga utflyttningskommuner i sydöstra Sverige drabbas av skattehöjningar av storleksordningen 1:50 kr. – 2:00 kr. Det fanns t. o. m. inlandskommuner i Västerbotten som skulle få mindre i bidrag till skatteutjämning trots att deras skatt ligger på 32–33 kr. Så var förslaget. Centern föreslog att 3,4 miljarder kronor skulle läggas till för skatteutjämningen. Det skulle ha gett Västerbottens läns plågade småkommuner ca 80 miljoner mer än det förslag som nu blev riksdagens beslut. Det var faktiskt regeringen som gjorde upp med folkpartiet i stället för att göra upp med centern, som hade ett bra regionalpolitiskt förslag rörande skatteutjämningen.

Vi har gjort ett uttalande över en mer långsiktig lösning: Ge oss en skatteutjämning som medför en kommunalskatt efter kommunernas service-nivå. Får vi ett sådant förslag blir det fråga om andra skattesatser i plågade kommuner.

Anf. 49 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag måste säga att jag är besviken på industriministern. Jag ställde två enkla, entydiga frågor: När avser regeringen att efterkomma riksdagens begäran om anslag till infrastrukturell utveckling? I och för sig har jag fått ett litet besked: Någon gång i höst, men det tar så lång tid, säger industriministern.

Nästa fråga var: Avser regeringen att efterkomma riksdagens begäran om en tydlig redovisning av dessa medels användning? Jag tolkar industriministerns svar som att riksdagen inte skall lägga sig i regeringens arbete. Får inte regeringen bestämma reglerna för hur den infrastrukturella satsningen skall ske blir industriministern sur.

Jag tolkar också in i industriministerns svar att regeringen är nöjd med höjda länsanslag och uttrycker att det är bra så. Regeringen har inte för avsikt att återkomma till riksdagen med något samlat förslag till hur infrastrukturen skall förstärkas ute i landet. Industriministerns svar ger endast besked om att vissa orter skall ihåggkommas med någon form av paket. Några infrastrukturella satsningar i ordnade former skall riksdagen inte vänta sig.

Det lackar mot jul, herr talman, och jag ser redan industriministern med tomteluvan på i full färd med att dela ut paket till vissa snälla orter. Andra orter göre sig icke besvär. Det är regeringens infrastrukturella satsningar.

Anf. 50 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det finns verkligen en kritik mot socialdemokratisk regionalpolitik, och det på goda grunder. Jag behöver faktiskt inte resa runt i landet för att få del av den kritiken mot regeringens regionalpolitik. Den kommer från alla håll, inte minst hemma. Jag hinner inte läsa upp det nu, men i snabbprotokollet 1987:128 s. 140 återges ett inlägg där jag talat om en del av den kritik som finns i mitt eget län.

Det står nu klart att något stort X-paket kommer vi inte att få. Litet nålpenngar till en del projekt kan vi räkna med. Industriministern tog upp kommunikationerna, som verkligen är a och o för länets utveckling. Jag har ställt en interpellation om detta och får diskutera de frågorna med kommunikationsministern nästa vecka. I sitt svar talar statsrådet om att samordningen mellan olika politiska områden har förstärkts genom att det har bildats en statssekreterargrupp för regionalpolitiska frågor. Då kan man fråga sig om den gruppen verkligen är medveten om att vid den regionala fördelningen av de kommande tio årens väginvesteringar kommer den största neddragningen att ske i de två län i landet som är värst utsatta, Norrbotten och Gävleborgs län. I Norrbotten kommer neddragningen att ske med 77 % och i Gävleborgs län med 71,5 %. Det är alltså återigen de hårdast drabbade länen som skall drabbas ytterligare. Det förefaller mig vara en dålig samordning som leder till sådana resultat. Hur kan man komma och säga att det här länet inte är i stryckklass?

Vi har inte sagt så mycket om landsbygdsutvecklingen. Men egentligen är det ett önskeläge för regeringen att människor är beredda att gå in med skaparkraft och fantasi och ta sitt ansvar för sina bygder. Jag hoppas verkligen att det, när Landsbygd 90-kampanjen har kommit i gång ordentligt, ges högre anslag till dessa satsningar. Statsrådet har tagit del av olika projekt som ingår i X-paketet och även av andra projekt. Han torde vara medveten om att det finns en stor uppfinningsrikedom och mycket seriösa ambitioner inom länet. Vore det inte en rättvis fördelning att vi i länet gör jobbet och att industriministern tillskjuter penningmedlen? Vi drar de tunga lassen, som kan bli nog så tunga, själva, men pengarna är en förutsättning för

att vi skall komma i gång. Jag vädjar till industriministern att verkligen ta sitt regionalpolitiska ansvar även för Gävleborgs län.

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

Anf. 51 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Det är bara löjeväckande när Börje Hörnlund talar om oriktiga uppgifter och fablernas värld när jag återoppar två skriftliga dokument som visar att det jäser i centerleden för centerpartiets horribla regionalpolitik. Det dokument jag har från Gävleborgs läns avdelning av Svenska kommunförbundet är daterat 25 september 1987, och centerns kommunalråd fördömer där i hårda ordalag den borgerliga politiken i riksdagen. Det uttalande som länsstyrelsen i Västerbottens län enhälligt gjorde innehåller stark kritik mot det borgerliga uppträdandet i riksdagen på regionalpolitikens område och är daterat 25 maj 1987. Båda dessa är offentliga handlingar, och om Börje Hörnlund inte har fått dem skall jag med nöje översända dem till honom.

Till Sigge Godin måste jag upprepa vad jag försökt säga vid olika tillfällen: Dessa förslag kommer att läggas på riksdagens bord i november. På den andra frågan är svaret ja, vi skall lämna en sådan redovisning. Men nu har jag fått klart för mig var skon klämmer. Man sade nej till regeringens förslag därför att man inte ville att industriministern och regeringen snabbt skulle få dela ut anslag för att motverka den regionala obalansen. Man menade att då blir industriministern extra hyllad och får som en jultomte åka omkring och dela ut pengar, och det går inte enligt den borgerliga uppfattningen. Hellre skall regionerna få vänta och nödvändiga behov skall eftersättas. Kom då inte och klaga hos mig att anslaget inte finns nu och att det i dag inte finns möjlighet att snabbt agera på alla dessa behov. Det var ju ni själva som sade nej i riksdagen, det var ni själva som gjorde behandlingsgången onödigt krånglig, och det kan ni inte gärna fortsätta att förneka.

Fru Jonäng gör mig litet besviken. Jag trodde att hon hade litet mer respekt för pengar och miljoner. Hon talar om nålpengar till Gävleborgs län. Ökningen av länsanslaget från 15 till 50 milj. kr. är ingen liten ökning. Stora satsningar har gjorts på teknik- och utvecklingscentra. 30 milj. kr. kom till ett investmentbolag i Söderhamn, och jag skulle kunna göra en lång uppräknning av insatser. Om fru Jonäng beskriver dem som nålpengar och obetydliga insatser tror jag hon är ensam i Gävleborgs län om den uppfattningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1987/88:12 om de statliga verkens regionalpolitiska ansvar

Anf. 52 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Anna Wohlin-Andersson har i en interpellation frågat mig om vilka åtgärder jag och regeringen har vidtagit för att de statliga verken och verksamheterna skall ha möjlighet att leva upp till sitt regionalpolitiska ansvar så som det kommit till uttryck i riksdagsbeslut.

Anna Wohlin-Andersson ställer frågan mot bakgrund av att jag har uttalat

att man inom alla politikområden skall ta regionalpolitiska hänsyn och medverka till att bygga upp förutsättningarna för näringslivsutvecklingen i varje region i landet.

Anna Wohlin-Andersson menar emellertid samtidigt att mina uttalanden tidigare och i sommarens debatt inte stämmer överens med de praktiska resultat människorna uppfattar och att det därför mera är fråga om ord än handling. Med ett antal exempel från statliga eller delvis statliga verksamheter hävdar Anna Wohlin-Andersson att den regionalpolitiska utvecklingen inte går i önskvärd riktning.

Låt mig först tacka Anna Wohlin-Andersson för hennes positiva instämmande i vad jag har uttalat.

Vi förefaller vara överens om betydelsen av att de regionalpolitiska aspekterna beaktas i ökad utsträckning i sektorspolitiken. Det är mot denna bakgrund som en särskild statssekreterargrupp för regionalpolitiska frågor bildades i regeringskansliet redan förra året. Gruppen skall utifrån regionalpolitiska målsättningar stärka samordningen av skilda politikområden. I den senaste budgetpropositionen redovisades en samlad genomgång av de olika departementens åtgärder av betydelse för den regionala utvecklingen.

Kommunikationsdepartementet redovisade ett kraftfullt program för att öka bärigheten i vägnätet, med särskild inriktning på skogslänen och Bergslagen. Man föreslog också särskilda medel för uppbyggnad och drift av kommunala flygplatser i skogslänen.

Utbildningsdepartementet redovisade förslag på särskilda utbildningssättningar vid universitet och högskolor i de regionalpolitiskt prioriterade delarna av landet.

Jordbruksdepartementet aviserade ett särskilt åtgärdsprogram för jordbruket i norra Sverige.

Sammantaget innebär allt detta både en kraftig förstärkning och en förnyelse av regionalpolitiken, där just samordningen av sektorsintressen varit en av byggstenarna.

I vad det gäller de statliga verken kan vi, återigen gemensamt, konstatera att de i sin roll som såväl serviceproducenter som infrastrukturbyggare är oerhört viktiga i regionalpolitiken.

Alltmer av verkens beslutsfattande och verkställighet har flyttats ut till regional och lokal nivå. Detta finner jag vara en positiv utveckling. Ett exempel på en sådan decentralisering är arbetsmarknadsverket där resurser motsvarande 200 årsarbetare flyttas från central till lokal nivå och ytterligare 200 från regional till lokal nivå.

Länsstyrelserna har i allt högre grad blivit regeringens operativa organ för samarbete på det regionala-lokala planet. Ett exempel på en process där länsstyrelserna har en viktig roll gentemot verken är den långsiktiga, samordnade investeringsplaneringen för de fyra trafikverken. I denna planering, som nu har genomförts i sitt första steg, har länsstyrelserna medverkat utifrån regionalpolitiska utgångspunkter.

Den samordnade investeringsplaneringen kommer bl. a. att utgöra underlag för regeringens aviserade trafikpolitiska proposition.

Som Anna Wohlin-Andersson väl känner till gäller det för de statliga

verken att avväga en rad sektorsintressen gentemot regionalpolitiska mål som verken också har att beakta.

I fråga om post- och televerken avser regeringen att bilda en arbetsgrupp för att arbeta fram förslag till hur verkens samhällsansvar bör formuleras från bl. a. regionalpolitiska utgångspunkter.

Arbetsgruppen kommer att ledas från kommunikationsdepartementet.

Anf. 53 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Innan jag går in på vad där står vill jag konstatera att vi tyvärr upplever en koncentration av befolkning, bostadsbyggande och näringsliv som av flera orsaker är än värre än på 60-talet. 1985 tog Stockholm hand om 98 % av Sveriges befolkningsökning. Den privata tjänstesektorn har en regional koncentration med 47 % av antalet jobb i storstadsområdena och denna utveckling fortsätter. ERU har i en bilaga till långtidsutredningen konstaterat bl. a. följande: "Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala är de stora vinnarna på 1990-talets arbetsmarknad. Till dessa regioner kommer flyttlassen att rulla – flyttlass som kommer inte bara från Norrland och Bergslagen utan också från stora delar av inre Götaland."

Områden som har eller kommer att få det svårt är bl. a. Hallands och Skaraborgs län, Blekinge och Kalmar län.

Problemen är alltså långt ifrån begränsade till Norrland, något som industriministerns svar ger intryck av. Det verkar som om vi inte riktigt talar samma språk. Jag har talat och frågat om posten, televerket, vägarna, grundskolan, försäkringskassor och pastorsexpeditioner. Förutom vägar talar industriministern om flygplatser, högskolor, jordbruk och AMS. Allt detta är mycket viktiga saker, men de utgör inte ett svar på min fråga. De är helt otillräckliga, och i motsats till ekar och adelsmän går de knappast söder om Dalälven.

Industridepartementet har just gett ut en färggrann broschyr "Hela Sverige ska leva!" Den är fylld av vackra ord, en del självklarheter och många förenklingar. Några citat:

"Om landsbygdskampanjen säger industriministern: Det är av stor betydelse att impulserna kommer från människorna själva, från dem som bor i glesbygdsmrådena. Det är ett viktigt led i kampanjarbetet att få till stånd engagemang och deltagande på lokal nivå – – –."

"Att starta eller driva på en utveckling som kan leda till nya jobb och ökat boende på landsbygden kan göras på många olika sätt. Ett sätt är att föreningar och människor i bygden går samman, och börjar diskutera vad som behövs och kan göras för att få en positiv utveckling i bygden."

Om hårt arbete och diskussioner kunnat skapa levande bygder, då hade vi inte haft dagens koncentrationspolitik. Ansvar ligger hos det regerande partiet. Vad hjälper diskuterande och engagemang om statsmakten månad efter månad fattar beslut som går på tvärs mot landsbygdsbornas önsningar?

I den här broschyren står också: "Vi behöver en levande landsbygd befolkad av människor i alla åldrar, en landsbygd med livskraftiga företag, en god basservice – – –."

Min interpellation handlar just om basservice. Om det skall finnas

människor i alla åldrar så måste vi ha en postservice som är något så när lättåtkomlig, även för gamla, sjuka, handikappade, billösa och skärgårdsbor.

Skärgårdsborna gör som industriministern vill – försöker hålla skärgården levande med egen kraft och eget slit – men då får de höra att deras lantbrevbärare skall ersättas med en entreprenör, som langar av postväskorna färre antal dagar i veckan. För en gård som ensam blir kvar i byn och ensam håller landskapet öppet och verksamheten i gång dras brevbäringen in, och man får gå flera kilometer för att hämta posten. De gamla som blir kvar när ungdomen flyttar får ta sig till huvudvägen om de inte uppfyller kungliga postverkets normer. Och medan man i staden diskuterar nödvändigheten av att tidningen kommer före kl. 6 på morgonen, har i Norrland redan 17 postlinjer ställts utan tidning på lördagarna. Om vi skall ha "människor i alla åldrar" på landsbygden – måste då inte posten ställa upp? Hör inte brev­bärare i skärgården och tidningar på lördagarna till god basservice? Jag vill gärna ha svar på den frågan.

Sedan var det telefonautomaterna. Så här skriver televerket nu till regeringen: "I ort där det endast finns en telefonautomat får den bibehållas även om den går med förlust. – – –"

Vid ett slopat monopol kan televerket fortsätta med samma policy under förutsättning att lönsamhetskravet på telefonautomatverksamheten t v sätts lågt, förslagsvis ca 0 % avkastning på investerat kapital."

Kan industriministern som medlem av regeringen tänka sig att stödja detta förnuftiga förslag?

Televerket vill höja kostnaden för nummerförfrågningar från 23 öre till 8 kr. Om regeringen skall leva upp till sina regionalpolitiska mål kan den väl inte gå med på detta? En abonnent i Stockholmsområdet har ca 720 000 kataloguppgifter, en abonnent som har Ystadsdelen har 40 000 och en på Gotland ca 27 000. Var finns rättvisan och det regionalpolitiska ansvaret i det förslaget?

Skolan betyder kolossalt mycket för en ort. Försvinner skolan dör en bit av bygden. Det är bra med satsning på de mindre högskolorna, men är regeringen beredd att snarast ge kommunerna bättre ekonomiska möjligheter att behålla de små skolorna? I den omtalade broschyren talas om "levande landsbygd med kulturell mångfald". Men ni sade nej när vi i centern ville satsa ytterligare 650 miljoner på skolan, bl. a. för att kunna behålla små skolor. I stället prutade regeringen 117 miljoner. Hur går det ihop?

Industriministern säger i sitt svar att regeringen redovisat ett kraftfullt program för att öka bärigheten i vägnätet. Sanningen när det gäller den regionala fördelningen av de kommande tio årens väginvesteringar är att dessa i skogslänen minskas med 64 % och i Bergslagslänen med 65 resp. 67 %. Inget län får mer till den kommande tioårsperioden än vad som går åt till två mil motorväg vid Uddevalla. Alla län får mindre än under den gångna tioårsperioden.

Och den föreslagna inomregionala fördelningen är lika skrämmande: I Östergötland skall länsvägarna förslagsvis få 51 miljoner och riksvägarna ca 500 miljoner. Är regeringen beredd att ändra dessa siffror och leva upp till alla fagra ord om att hela landet skall leva?

Innan min taletid är slut måste jag få fråga: Vad menas med det femte stycket från slutet i svaret? Är det någonting som bara gäller i Norrbotten? Vad är i så fall nästa steg? Om det skulle vara att flytta ut erfarenheterna från Norrbotten till andra län, måste ju pengar följa med, så att länsstyrelserna kan sätta makt bakom orden. Men jag vet som sagt inte säkert vad som menas.

Samma år och samma tid som regeringen går ut med sina kampanjblad och broschyrer om att hela Sverige skall leva kör man över folkmajoriteten och bestämmer att arbetet på 1 500 pastorsexpeditioner skall flyttas till 120 lokala skattemyndigheter. Var finns logiken?

Anf. 54 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Industriministern har många gånger uttalat att alla politik-områden måste ta sitt ansvar. Det tycker även jag. Jag tycker också att det är viktigt med sektorssamordning, och i den samordningen har de statliga verken en mycket central roll. Även om timmen är sen skulle jag vilja anföra några exempel på att de statliga verken inte följer direktiven om regionalpolitiska hänsyn.

SJ försämrar successivt sin verksamhet genom indragning av exempelvis Lapplandspilen. Då försvinner sovvagnsmöjligheterna mellan Långsele och Göteborg. Indragning av sovvagnen från Östersund till Umeå gör att många som behöver åka till sjukhuset får svårigheter. Allteftersom servicen försämras minskar också antalet resande. Det är ju föga värt att resa med ett tåg som inte fyller de krav man ställer på service och god komfort.

Televerket visar mycket litet intresse för att planera in byggandet av fasta förbindelser exempelvis mellan Duved och Meråker, sex mil. Trots att detta skulle stimulera samarbetet mellan Tekniska högskolan i Trondheim, högskolan i Östersund–Sundsvall och universitetet i Umeå är televerket inte intresserat.

De statliga verken visar vid sin upphandling av tjänster i många fall inte någon känsla för de regioner där de har sin verksamhet. Har man tidigare köpt tjänsterna i Stockholm sker detta även i fortsättningen. Listan kan göras mycket lång. Regeringen har här en stor uppgift, och om viljan finns kan regeringen göra mycket.

Industriministern säger i svaret på interpellationen att det skall bildas en arbetsgrupp som skall jobba med posten och televerket. Det tycker jag är jättebra. Låt mig ta ett exempel på hur det inte får gå till. Postkupén mellan Boden och Stockholm har dragits in, med ett femtontal arbetslösa i Långsele som följd. Posten sorteras numera i Stockholm och flygs upp till Norrland. Konsekvensen blir förutom de arbetslösa i Långsele att servicen i Norrlands inland försämras. Nu måste man sätta in extra plan för att klara posttiderna. Kostnaderna blir sannolikt högre än när man använder postkupén.

Låt mig framföra förhoppningen till industriministern att sådant inte skall behöva förekomma i framtiden. Verken bör kunna räkna samman alla kostnader innan sådana orimliga beslut fattas.

Anf. 55 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Jag blev litet ledsen när jag hörde att Anna Wohlin-Andersson är så kritisk mot landsbygdkampanjen och att hon inte vill tillmäta den någon betydelse. Jag har motsatt uppfattning. Landsbygdkampanjen har blivit väl mottagen ute i länen och inte minst på landsbygden – det har jag många bevis för. Jag vill gärna ge Anna Wohlin-Andersson rådet att inte underskatta landsbygdkampanjen och framför allt att inte underskatta förmågan hos landsbygdens folk att samlas till insatser!

Jag har i många sammanhang betonat att ett viktigt led i landsbygdkampanjen är att få till stånd engagemang och deltagande på lokal nivå. Glädjande nog är detta också på gång i några delar av landet. Jag har sedan sommaren besökt 16 län och gjort både en- och tvådagarsbesök. Jag har i nästan alla län fått enbart positiva reaktioner på landsbygdkampanjen. Vad som behövs på detta stadium är inte ett omfattande ekonomiskt stöd, utan det gäller mer att entusiasmera till en lokal mobilisering, som jag kallar det, av landsbygdens resurser. Här bedriver glesbygddelegationen på regeringens uppdrag samt Nationella Folkrörelsekommittén en mycket intensiv verksamhet för att stödja det lokala arbetet.

Jag har under mina resor sett många exempel på att glesbygden långt ifrån är på väg att dö. Tvärtom – glesbygden är en resurs för hela folkhushållet och en resurs som skall tas till vara för att göra hela Sverige rikare. Jag tror faktiskt att ett resultat av landsbygdkampanjen kommer att bli ett ökat antal utvecklingsprojekt på olika områden och att de regionala organen, främst länsstyrelserna, disponerar medel för att stötta sådana projekt. Därför överraskade Anna Wohlin-Andersson mig när hon framförde sin kritik mot landsbygdkampanjen och sin underskattning av de resurser som vi försöker att mobilisera på landsbygden.

Jag vill något fördjupa svaret till Anna Wohlin-Andersson – det måste hänga samman med utvecklingen i landet. Ingen kan ha undgått att ta del av de mycket positiva omdömen som en rad internationella experter och organ har gjort om den socialdemokratiska regeringens ekonomiska politik och näringspolitik. Framgångarna är odiskutabla på en lång rad områden. Men även regeringens satsningar på regionalpolitiken har uppmärksammats. När praktiskt taget alla länder inom OECD-området drar ned på de regionalpolitiska ambitionerna har Sverige ökat insatserna för regionalpolitiken. Det har gjorts nästan en tredubbling av de regionalpolitiska anslagen utöver de program som vi har satt in i många regioner. Detta är inte någon dålig satsning och framför allt ingen urholkning. De opartiska bedömare som har tittat på Sverige och jämfört med andra länder inser också att vi i dag har en mycket aktiv regionalpolitik och en mycket aktiv glesbygdspolitik samt att vi förhoppningsvis även kommer att få en pånyttfödelse på landsbygden.

Den politik som regeringen har fört har också gett synliga resultat. Under 1987 har befolkningsutvecklingen varit mera balanserad än under de senaste åren. Under det senaste halvåret har således Stockholms län inte haft någon nettoinflyttning från övriga landet. Stockholms läns tillväxt beror för närvarande helt och hållet på nettoinvandring och födelseöverskott. Detta innebär också att situationen i skogslänen liksom i flertalet län i södra och mellersta Sverige har förbättrats väsentligt. Jag vill självfallet inte med detta

påstå att alla problem skulle vara lösta. Om de vore det, skulle jag inte så energiskt arbeta med de regionalpolitiska frågorna och ständigt föreslå nya utvecklingsprogram. Men varför skall vi tala om urholkning av regionalpolitiken? Det saknar grund i verkligheten, eftersom vi på område efter område ändå kan redovisa framsteg. Vi kan nu, Anna Wohlin-Andersson, som en följd av en framgångsrik ekonomisk politik och näringspolitik glädja oss åt att sysselsättningen ökar, att arbetslösheten stadigt har reducerats och att nyföretagandet har ökat över hela landet.

Men trots dessa insatser ser vi naturligtvis att mycket återstår att göra. Och regeringen kommer att fortsätta dessa ansträngningar. Vi har nått avsevärda framgångar. Vi har också försökt att göra sådana satsningar att vi underlättar även för länsstyrelserna och utvecklingsfonderna, men vi har också breddat det regionalpolitiska stödet, så att just affärsverk och myndigheter på samma villkor som privata företag eller statliga bolag kan få stöd vid en etablering i stödområdet eller motsvarande. Vi arbetar för närvarande på att underlätta och hjälpa verken och myndigheterna att ta ett regionalpolitiskt ansvar.

Anf. 56 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Herr talman! Industriministern säger att sysselsättningen ökar. Ja, det räknar ERU med, men ERU säger att enbart Stockholms län får hälften av det förväntade tillskottet på 230 000 arbetstillfällen. Denna sneda fördelning av vårt näringsliv och vår befolkning pågår och har pågått med oförminskad kraft under de senaste åren.

Som lantbrukare har jag aldrig underkänt landsbygdens folk. Men det är faktiskt inte den enskilda människan ute i bygderna som har möjligheter att bestämma över den statliga service som hon vill ha eller behöver. Om det vore så, skulle inga lantbrevbärlinjer och inga småskolor läggas ner. Folkbokföringen skulle inte flyttas från pastorsexpeditionerna, och vägpengarna skulle fördelas helt annorlunda. Organisationer och studiecirklar kommer med nuvarande fördelning av vägpengarna att få svårt att ta sig fram på lervägarna.

I broschyren "Hela Sverige ska leva!" talar industriministern så vackert om ängs- och hagmarkerna. Men är regeringen då beredd att satsa litet mer pengar på stängsel, så att jordbruket kan hålla fler betesdjur? Vidare står det i broschyren att ett viktigt led i kampanjarbetet är att få till stånd engagemang och ett deltagande på lokal nivå. Men när det finns ett starkt engagemang för att få behålla den decentraliserade och uppskattade service som pastorsexpeditionerna ger, då säger regeringen nej. Var finns logiken?

I sitt svar nämner industriministern stödet till Norrlandsjordbruket. Det är ju bra, men vad hjälper det småbrukarna i Sjuhäradsbygden, östra Småland och i skogstrakterna i Östergötland? I broschyren står det: "Vi skall sträva efter en utveckling där landsbygdens resurser bättre tas till vara. En utveckling där både produktionsresurser och kulturhistoriska värden utvecklas till gagn för hela landet."

Landsbygdens viktigaste produktionsresurs är åkermarken. Betyder den här meningen att regeringen just nu ändrat uppfattning och vill hjälpa centern att slå vakt om all brukad mark? Det är också en fråga jag gärna skulle vilja ha svar på.

I kampanjbladet står det: "Genom en bred samling skall de positiva erfarenheterna av de senaste årens aktiva glesbygdspolitik lägga grunden för en ny utveckling— --." Jag måste säga: Bevara mig väl för de senaste årens regionalpolitik!

Jag har tidigare citerat ERU, och jag håller helt med ERU om att trenden går mot en enorm koncentration till Stockholm, Göteborg och Malmö. En sådan glesbygdspolitik kan regeringen inte bygga vidare på. Regeringen måste inom varje område fatta för landsbygden positiva, konkreta beslut. Ett sådant skulle ju kunna vara att öka den kommunala skatteutjämningen till åtminstone det som centern föreslår, plus 3,5 miljarder.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1987/88:24 om verksamheten vid Karlskronavarvet

Anf. 57 Industriminister THAGE G PETERSON:

Herr talman! Göthe Knutson har bett mig att i riksdagen redogöra för min syn på Karlskronavarvets situation och framtid samt att redovisa vilka åtgärder regeringen har vidtagit och tänker vidta för att trygga varvets fortbestånd med nuvarande höga kompetens och den av riksdagen fastställda kapaciteten som bl. a. anger att arbetsstyrkan vid varvet skall uppgå till 1 200 personer.

Karlskronavarvet AB utvecklar, tillverkar och underhåller marina fartyg. Karlskronavarvets verksamhetsinriktning som marint varv har legat fast sedan år 1981. Sedan denna tidpunkt har varvet haft ca 1 100 anställda.

Karlskronavarvets huvudsakliga kund är det svenska försvaret. Dessutom har det vid vissa tidpunkter förekommit export.

Karlskronavarvets styrelse har mot bakgrund av den beräknade orderin-
gången beslutat uppdra åt VD att ta upp MBL-förhandlingar om att minska arbetsstyrkan under den kommande tvåårsperioden med 250 personer. Detta innebär att varvets styrelse beslutat att anpassa kapaciteten till den långsiktiga efterfrågan och till en nivå som styrelsen bedömer medför att kompetensen hos varvet kan bevaras.

Riksdagen uttalade såväl våren 1980 som våren 1983 att statsmakterna har ett särskilt ansvar för beläggningsnivån på varvet. Näringsutskottet anförde våren 1983 att det bör vara de militära myndigheternas sak att inom ramen för sin planering sörja för ett effektivt utnyttjande av bl. a. Karlskronavarvet. Något beslut i riksdagen om en viss kapacitetsnivå hos varvet finns däremot inte.

Celsius Industrier kan inte som ägare till Karlskronavarvet AB ta ett ansvar för att varvet har en betydligt större kapacitet än det på lång sikt finns beställningar på.

Med tanke på bl. a. marknadsprisnivån på civila handelsfartyg är det inte realistiskt att varvet skall kunna tillkämpa sig kompletterande beställningar på civil produktion. Karlskronavarvet AB är därför som riksdagen påpekade helt beroende av beställningar på nybyggnad eller underhåll från det svenska

försvaret eller andra statliga myndigheter vad gäller specialfartyg för att få ett tillfredsställande kapacitetsutnyttjande. Exportorder kan aldrig få annat än marginell betydelse för varvet.

Det av riksdagen fattade beslutet om försvaret våren 1987 innebär att Karlskronavarvet AB nu kommer att få ett minskat kapacitetsutnyttjande för det svenska försvaret. Arbete pågår för närvarande såväl inom regeringskansliet som inom varvet och försvarets materielverk för att undersöka om den svacka som för närvarande finns i varvets beläggning kan utjämnas. Det är naturligtvis av stor betydelse av såväl försvarspolitiska som regionalpolitiska skäl att Karlskronavarvets framtid tryggas på en sådan nivå att en acceptabel kompetens behålls. Jag vill dock betona att detta inte är någon lätt uppgift.

Anf. 58 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Tack för svaret, industriministern.

Jag försöker utläsa någonting positivt ur det, jag vill gärna det. Men det är väldigt svårt. Industriministern lovar ingenting. Var finns industriministerns och industridepartementets samordningsansvar i det här fallet – ett samordningsansvar som ju finns inom Svenska Varvskoncernen?

Herr talman! Jag är rädd för att Karlskronavarvet har hamnat mellan två stolar. Jag har flera gånger ställt denna fråga till försvarsministern. När jag senast frågade honom hänvisade han till det interpellationssvar som jag skulle få, och nu har fått, ifrån industriministern. Försvarsministerns svar i förra veckan innehöll således praktiskt taget ingenting.

Industriministern säger, i och för sig mycket riktigt, att det ankommer främst på försvaret att se till att Karlskronavarvet har den kapacitet som krävs för att man skall kunna upprätthålla den kompetens som utgör grunden för varvet. Gång på gång har jag här i kammaren och även i andra fora betonat Karlskronavarvets stora betydelse. Vi vet att det är säkerhetspolitiskt ytterligt viktigt att vi har detta örlogsvarv. Det kan åberopas att varvets betydelse för den svenska alliansfriheten, som syftar till neutralitet i krig, är mycket stor. Det finns åtminstone två uttalanden och eniga beslut här i riksdagen om varvets betydelse. Det måste skapas lösningar på de problem som Karlskronavarvet nu har.

Vi har tidigare kunnat ta del av situationen. I försvarsbeslutet som fattades under en av de första dagarna i juni bestämdes att marinen inte skulle göra några nybeställningar av fartyg. Vi moderater har en annan uppfattning. Vi slår vakt om säkerhetspolitiken och försvaret. Vi konstaterar att det finns otillräckliga resurser för ubåtsjakten. De nya fartyg som marinen behöver skall naturligtvis byggas – och de skall byggas på Karlskronavarvet.

Karlskronavarvet har kompetensen, en kompetens som är av unikt slag i världen då det gäller glasfiberarmerade plastskrov. Nu kommer emellertid varvsbyggnaden att stå tom fr. o. m. årsskiftet, dvs. om bara ett par månader. Hur kommer det att gå med kompetensen när arbetarna försvinner? Det tar några år att utbilda duktiga tekniker och arbetare i detta avseende. Ubåtsbyggnadshallen på samma varv kommer att stängas i april, såvida det nu inte skulle komma in en beställning. Hur går det då med kompetensen?

Det tar upp till sju år att få fram en ny kompetent ubåtsbyggare.

Vårt svenska försvar behöver förnya sin örlogsflotta allteftersom de olika fartygen faller för åldersstrecket. Detta behov av förnyelse har beskrivits av varvet i ett kompendium som jag utgår ifrån att industriministern har tagit del av. Detta visar att kapaciteten vid Karlskronavarvet framöver behöver ligga på den nivå som varvet har i dag, dvs. 1 100 anställda. Det är också nödvändigt av flera andra skäl, t. ex. för att man skall kunna behålla sina duktiga tekniker, ingenjörer, konstruktörer m. fl.

När industriministern i sitt svar nu säger att varvskoncernen Celsius inte kan göras ansvarig för att på längre sikt hålla denna nivå, blir jag ytterligt orolig. Det är nu som situationen är så akut. Svackan kommer att finnas där inom de närmaste åren. Det blir en svacka som motsvarar en nedgång med förmodligen ca 300 personer, utöver de 250 anställda som nu varslats. Den ordernivå som finns på varvet om ett par år dyker ner mot ca 30 % av kapacitetsvolymen.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis bara fråga industriministern om han möjligen skulle vilja komma med några bedömningar. Varför vill man inte säkerställa vårt försvars nuvarande och kommande behov?

Anf. 59 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Det är det tredje statsrådet som, sedan riksdagsstarten, tar till orda om Karlskronavarvets framtid. Förutvarande arbetsmarknadsministern har hänvisat till att länsarbetsnämnden skall ta initiativ till att bilda en samrådsgrupp, som bl. a. skall diskutera vilka arbetsmarknadspolitiska åtgärder som kan behöva vidtas för att underlätta en eventuell omställning. Som svar på en fråga från mig meddelade försvarsministern att regeringen står fast vid försvarsbeslutet, innebärande att det t. ex. inte blir några nya fartygsenheter för ubåtsjakt. Göthe Knutson berättade just att försvarsministern beträffande Karlskronavarvets framtid i övrigt hänvisade till dagens interpellations svar. Det har vi nyligen tagit del av. Liksom tidigare nämnda statsråd har industriministern inga positiva besked att komma med till Karlskronavarvets ledning och personal.

Regeringsförklaringen gav inte heller någon antydning till att lösa problemen i Karlskrona, trots att varslen på Karlskronavarvet var offentliggjorda vid det tillfället. Av hittills gjorda regeringsuttalanden kan man uppenbarligen dra den slutsatsen att socialdemokraterna sviker det av regeringen och riksdagen gjorda uttalandet om en rimlig beläggnings situation på Karlskronavarvet. Detta uttalande torde innebära att en rimlig beläggnings situation skall motsvara den produktionsvolym som varvet hade när beslutet fattades våren 1983. Det är samma produktionsvolym som varvet har för närvarande, dvs. ungefär 1 100 anställda.

Industriministerns defensiva svar kan jag inte tolka på annat sätt än att en neddragning av produktionsvolymen på Karlskronavarvet är ett faktum. Det är ett dystert besked för de anställda vid Karlskronavarvet, för Karlskrona kommun och för Blekinge.

Herr talman! Sedan lång tid tillbaka förekommer som bekant ubåtskränkning mot vårt land. Vi har inte tillräckliga resurser för att försvara oss mot

dessa kränkningar. Eftersom vi inte kan försvara våra gränser på ett fullgott sätt minskar omvärldens förtroende för vår vilja och förmåga att hålla fast vid vår deklarerade neutralitetslinje. Förtroendet rubbas också av det skälet att vårt oberoende när det gäller produktion av örlogsfartyg är i allvarlig fara i och med den aviserade neddragningen på Karlskronavarvet.

Kränkningar förekommer runt om hela vår kust. De är intensivast mot våra känsligaste områden. Den främmande makten har en omfattande kapacitet vid sina fientliga operationer mot vårt land. Oftast berörs tre olika områden samtidigt. Det är därför beklämmande att konstatera att regeringen inte tar sitt ansvar för att på ett fullgott sätt skydda våra gränser mot dessa kränkningar.

Marinen har *en* ubåtsjaksstyrka till sitt förfogande för att försvara en kuststräcka omfattande 270 mil. Det är naturligtvis inte möjligt att med dessa begränsade resurser skydda sig mot den främmande makten i detta avseende – särskilt med beaktande av de omfattande resurser som den främmande makten använder mot oss. Marinen behöver fler fartyg för att kunna bygga upp ytterligare en ubåtsjaksstyrka. Karlskronavarvet producerar för närvarande enheter avsedda för ubåtskydd till marinen. Jag tänker närmast på minröjningsfartyg, kustkorvetter och ubåtar.

För att stärka vår neutralitetspolitik och med beaktande av samhällsekonomiska skäl är det enligt min mening självklart att Karlskronavarvet borde få utöka produktionen av kustkorvetter och bygga ytterligare en ubåt för marinens räkning. Genom en sådan åtgärd kan den nuvarande personalstyrkan vid Karlskronavarvet behålla kunskapskapitalet, och varvet kan utvecklas i stället för att reduceras och kanske i vissa avseenden raseras.

Karlskronavarvet hör till de världsledande inom plasttekniken. Från årsskiftet har varvet, som Göthe Knutson nämnde, inte längre några beställningar med anknytning till denna produktionsteknik beträffande örlogsfartyg. Nedläggning av denna verksamhet kan därför bli följd. Det är slöseri med resurserna om en sådan åtgärd måste vidtas. Kompetensen sjunker. Vi kommer obönhörligen på efterkälken. Den hårda internationella marknaden kräver en ständig utveckling och att man ständigt vidgar sin kompetens. En nedläggning är också bekymmersam därför att framtidens örlogsfartyg med stor sannolikhet i mycket stor utsträckning kommer att produceras i plast.

Jag vill slutligen fråga industriministern: Vad menar industriministern med en nivå som innebär att acceptabel kompetens behålls?

Med tanke på ordvalet i slutet av svaret måste jag också fråga: Är socialdemokraterna på väg att helt avstå från Karlskronavarvet som örlogsfartygsvarv?

Och slutligen: Har Sverige råd att riskera sin topposition vad gäller örlogsfartygsproduktion, vilket uppenbarligen kan bli resultatet av regeringens politik.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1987/88:7 om åtgärder mot radon i bostäder

Anf. 60 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Birgitta Hambraeus har frågat mig vad regeringen ämnar göra för att lösa problemet med radon i bostäder.

I december 1985 beslutade regeringen om ansvarsfördelningen mellan de berörda statliga myndigheterna i frågor som rör radon i bostäder och gav dem ett antal konkreta uppdrag som rörde det fortsatta arbetet. Statens strålskyddsinstitut fick i uppdrag att före den 1 juni 1987 lägga fram en lägesrapport om arbetet med att minska riskerna med radon i bostäder. Arbetet skulle utföras i samråd med socialstyrelsen, statens planverk samt statens mät- och provråd och i samverkan med Svenska kommunförbundet.

Denna lägesrapport har nu kommit. Den ger en fyllig redogörelse för det aktuella läget och pekar samtidigt på de områden där ytterligare insatser behöver göras.

Flera av dessa områden rör kommunerna och de kommunala organens arbete. Andra rör områden för vilka staten närmast svarar.

Med anledning av rapporten har bostadsstyrelsen i sin anslagsframställning nu i höst föreslagit att statens ekonomiska stöd ökas till dem som har drabbats av problem med radon i sina hem. Frågan prövas nu av regeringen i arbetet med statsbudgeten för nästa år.

Regeringens beslut innehöll också ett uppdrag till planverket att inom ramen för den pågående översynen av Svensk Byggnorm ta fram förslag till föreskrifter som ger kommunerna möjlighet att vid bygglovsprövningen kräva åtgärder som begränsar riskerna av radon i bebyggelsen.

Planverket har nyligen redovisat sitt förslag till föreskrifter om vad som i detta avseende bör gälla vid nybyggnad. Förslaget bereds nu i regeringskansliet.

Jag har här redogjort för vad som närmast kommer att ske inom mitt ansvarsområde. Jag vill avslutningsvis konstatera att det är kommunernas arbete som kommer att ha den avgörande betydelsen för om vi skall lyckas minska farorna av radon i den bebyggelse vi har och i de hus vi framdeles bygger. Staten kommer genom sina myndigheter att efter bästa förmåga stödja dem i detta arbete.

Anf. 61 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min interpellation, men jag tycker att det är obegripligt att det går så trögt att i praktiken göra något åt radonhusen.

Vi har motionerat och interPELLERAT här i riksdagen i flera år och får varje gång till svar att åtgärder övervägs och prövas och utredningar avvaktas. Mängder av statliga myndigheter är inblandade, men det verkar inte som om de förmådde komma med ett tillräckligt handgripligt material för att underlätta kommunernas praktiska handläggning och för att få de berörda familjerna att förstå att det både är nödvändigt och möjligt att bygga bort radonfaran. När vi för ganska precis ett år sedan diskuterade detta problem här i kammaren, ansåg inte bostadsministern att det behövdes något ökat

ekonomiskt stöd till de familjer som drabbats. Det är bra att bostadsministern tänkt om på den punkten.

Det är allmänt vedertaget att radonets sönderfallsprodukter, de s. k. radondöttrarna, kan orsaka cancer när de fastnar på dammpartiklar och blir kvar i lungan. Sveriges berggrund avger ovanligt mycket radongas. Världsbefolkningen utsätts för ca 15 Bq/m³ luft, medan genomsnittet i Sverige är dubbelt så högt. 10 % av bostäderna har nivåer högre än 100 Bq och 1 % högre än 400, det gränsvärde för sanitär olägenhet som strålskyddsinstitutet, SSI, satt. Några få hus har upp till 18 000 Bq/m³. Vanligen är gruvor så väl ventilerade att man bara har 100 Bq/m³ där.

Det finns alltså små barn i Sverige som vistas större delen av dygnet i en radonmiljö som är 180 gånger värre än vad gruvarbetare behöver klara av att arbeta åtta timmar i! Följande län har stora radonproblem: Gävleborgs, Göteborgs och Bohus, Jämtlands, Kalmar, Kopparbergs, Skaraborgs, Stockholms, Västernorrlands, Västmanlands och Örebro län.

Om det nu vore oerhört komplicerat att åtgärda radonhusen och om det skulle innebära enorma samhällskostnader, så kan man kanske förstå att det tar tid att tänka igenom hur man på bästa sätt skall göra. Men det är tekniskt lätt att bygga om ett radonhus, och samhällskostnaderna är överkomliga.

Det enda man behöver göra är att öka ventilationen. Och för att spara uppvärmningsenergi och därmed minska driftkostnaderna bör man investera i en värmeväxlare. Det totala inomhusklimatet blir bättre på köpet och huset värdefullare. Kostnaden är mellan 10 000 och 50 000 kr. per lägenhet. En sådan kostnad kan vara svår att klara av inte minst för en barnfamilj som haft otur att köpa ett nybyggt radonhus och som redan har höga bostadskostnader. Därför bör samhället betala en del av kostnaderna.

Centern har föreslagit en lösning med så litet byråkratiskt krångel som möjligt. Samhället kunde betala hälften av utgifterna över 10 000 kr. Bl. a. med anledning av en motion från centern i våras lyssnade bostadsutskottet i förra veckan på berörda myndigheter och departement. Det är vår förhoppning att riksdagen kommer att anta motionens förslag.

Anf. 62 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Vi kan naturligtvis alltid tycka att allting skulle gå fortare, men det är också fördelaktigt att skaffa sig kunskap när man skall hantera dessa frågor, och det är det som vi har gjort. Vi har nu för första gången, genom det uppdrag som regeringen gav, fått en ordentlig genomlysning av problematiken med radon i våra bostäder, av de åtgärder som krävs och de faror som finns. Nu har vi fått ett underlag för att agera, och då har vi också omedelbart agerat. Vi har gjort det i form av ändringar i byggnadslagstiftningen, genom föreskrifter i den nya byggnormen, vilken är under behandling i regeringskansliet men är utarbetad av planverket. Vi har renodlat ansvarsförhållandena när det gäller kommunernas ansvar och tagit upp till prövning frågan om staten skall bidra i större utsträckning än för närvarande för att man skall kunna komma till rätta med radonproblemen.

Betänkandet har framlagts för inte så särskilt länge sedan. Därefter har bostadsstyrelsen snabbt behandlat detta, och nu ligger frågan för behandling i regeringskansliet. Jag kan inte inse att denna handläggningsordning

inneburit någon fördröjning i sammanhanget. Tvärtom har frågan handlagts med föredömlig snabbhet sedan vi väl fick fram det betänkande som regeringen gav flera av de statliga verken i uppdrag att gemensamt utarbeta.

Beskrivningen av de problem som kan finnas på olika håll har jag självfallet ingenting att erinra mot. Den är ju hämtad bl. a. från den genomförda utredningen. Vi kan konstatera att det finns problem. Men det är inte en uppgift för vare sig regeringen eller bostadsdepartementet, utan det åvilar kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder att ta itu med dessa problem.

Den fråga som det nu gäller och som Birgitta Hambraeus och jag har diskuterat tidigare gäller på vilket sätt vi skall ge ekonomiskt stöd för att man skall komma till rätta med problemen. Jag har redovisat att beredningen av både denna fråga och av bostadsstyrelsens petita pågår i regeringskansliet och att våra överväganden kommer att redovisas i budgetpropositionen.

Anf. 63 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Först och främst är det ett bekymmer att myndigheterna inte uttrycker sig tillräckligt konkret om alla de praktiska möjligheter som finns för att underlätta för kommunerna. Det är riktigt att det är kommunerna som skall handlägga detta, men kommunerna får tydligen inte tillräckligt klara besked från alla våra myndigheter för att på ett smidigt sätt kunna hjälpa människor att åtgärda problemen.

Detta är ingalunda ett nytt problem. Redan på 1960-talet upptäckte strålskyddsinstitutet detta problem och slog larm. Då byggdes hus med blåbetong som senare förbjöds, även om det tog lång tid. Under de centerledda regeringarna ordnades med radonlån med anledning av vissa utredningar. Dessa möjligheter till lån tog socialdemokraterna sedan bort. De försämrade i allra högsta grad möjligheterna till lån. De införde s. k. tillägglån. För cirka ett år sedan diskuterade vi dessa lån, och det sades då att dessa lån inte var särskilt meningsfulla att söka. Sammanlagt har endast tolv sådana lån sökts. Socialdemokraterna försämrade således det hela.

Alla dessa utredningar har funnits sedan länge. Den senaste utredningen utgör en mycket bra sammanfattning av de utredningar som finns. Men kunskapen och tekniken har funnits i många år. Men socialdemokraterna har i regeringsställning försämrat för de drabbade familjerna att klara detta ekonomiskt, och socialdemokraterna har inte kunnat se till att myndigheterna underlättat för kommunerna i deras arbete.

Jag är glad nu och hoppas att vi äntligen har kommit fram till en lösning som kommer att fungera. Vi får således se om det i nästa budgetproposition föreslås tillräckliga lösningar. Men dessförinnan hoppas jag att riksdagen antar centerns förslag. Då går det ännu fortare.

Anf. 64 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag är ledsen att jag skall behöva diskutera denna fråga med Birgitta Hambraeus utifrån partipolitiska synpunkter. Jag tror inte att vare sig centern eller socialdemokraterna har någon anledning att beskylla varandra för att ha mer eller mindre intresse i denna fråga.

Eftersom Birgitta Hambraeus sade att centerpartiet var så särdeles

skickligt när det gällde att lämna ekonomiskt stöd och att socialdemokraterna tog bort det, vill jag tala om för Birgitta Hambraeus att det är en fullständigt felaktig beskrivning av verkligheten. Det stöd som ni lämnade var inte ett dugg bättre än det som finns nu. Det finns kanske anledning att gå igenom detta, eftersom Birgitta Hambraeus återvände till det. Det är i princip ingen skillnad mellan de stödregler som infördes av den borgerliga regeringen år 1980 och de regler som nu gäller. De förändringar som har skett är av teknisk art och är helt betingade av de förändringar som har skett i fråga om kreditmarknadens sätt att fungera under denna tid.

Före 1980 gavs småhusägarna möjlighet att söka lån för åtgärder mot radon. Det lägsta lånebeloppet var 15 000 kr. Lånet var i princip osubventionerat i den del kostnaden understeg 25 000 kr. I och med att vi år 1983 genomförde att den oprioriterade lånemarknaden öppnades i stället för bostadslåncinstitutet och i och med den avveckling som därefter genomfördes av systemet med prioriterade bostadskrediter, försvann helt behovet av statliga bostadslån för detta ändamål. Vi träffade i stället en överenskommelse med kreditinstitutet som garanterade småhusägarna lån från bankerna och kreditinstitutet för detta ändamål. Vi säkrade också låntagarnas möjligheter till kommunal borgen för dessa lån, så att ingen skulle bli utan av kreditskäl.

1980 års regler innebar att bostadslånet till viss del kunde bli räntefritt och stående under fem år, om bostadskostnaderna annars skulle komma att överstiga bruksvärdeshyran i en likvärdig hyresbostad.

I dag erbjuds i stället ett ränte- och amorteringsfritt tilläggs lån, som omprövas eller skrivs av efter fem år om kostnaden annars skulle överstiga vad huset kan bära.

Vad vi i dag kan fråga oss är om de stödregler som alltså i princip infördes 1980 är tillräckliga för att vi skall nå det mål som vi båda är ute efter, nämligen att snabbt bygga bort radonet i våra hus. Det är fullständigt meningslöst att i den här frågan, som vi båda har ett gemensamt och sammanfallande intresse att komma till rätta med, beskriva det ena partiet som villigt att ta bort radonet och det andra som ovilligt att göra det. Det förslag som ni genomförde innebar inte någon bättre hjälp än det nuvarande systemet för villaägarna.

Vad jag trodde att Birgitta Hambraeus och jag hade kommit överens om i dag var att båda dessa system var för dåliga för att man skulle uppnå det vi ville. Detta var skälet till att vi skulle ompröva det. Jag tycker inte att det finns anledning att diskutera denna fråga som en partipolitisk fråga. Vi skall försöka hjälpas åt att hitta bra lösningar på detta problem.

Anf. 65 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Vi är överens om att de regler som gäller i dag bara innebär att man kan få lån om huset inte redan är belånat till sitt fulla värde. De flesta människor anser att detta är så krångligt och att lånet är av så litet värde att det inte är någon idé att söka detta lån. Hittills har tolv sådana lån utbetalats. Jag vet inte hur många s. k. radonlån som utbetalades, men jag är nästan säker på att det var fler. Människor ansåg att dessa lån var mer värdefulla.

Jag vill ändå hålla med bostadsministern om att det socialdemokratiska

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

Meddelande om interpellationer

partiet är lika månt som något annat parti om att radonfaran skall tas bort. Därför hoppas och tror jag nu att socialdemokraterna också kommer att vara så handlingskraftiga att de kan styra myndigheterna på ett sådant sätt att något äntligen händer. Vi är också helt överens om att det bör införas ett betydligt bättre lån – ett lån som är bättre än det som vi genomförde och bättre än det, enligt min uppfattning, försämrade lån som socialdemokraterna infört.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1987/88:27 till lagutskottet

14 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1987/88:10 med förslag till lag om styrelserepresentation för de privatanställda, m. m.

1987/88:28 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236)

15 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framstälts

den 19 oktober

1987/88:61 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till statsrådet Georg Andersson om handläggningen av asylärenden i vissa fall:

Enligt uppgifter i pressen har antalet fall ökat där polisen måste efterlysa personer vilka ej erhållit politisk asyl i Sverige.

I en artikel i Svenska Dagbladet den 19 oktober säger Leslie Holmblad, ombudsman för folkpartiet i Lund, att han själv gömmer fyra personer och att han känner till omkring 200 fall där flyktingar håller sig gömda.

I samma artikel påstår Marianne Nordström, Alsike, att "hade de inte fått hjälp hade fler varit utvisade i dag. I Asylkommittén har vi den erfarenheten att de som polisen inte hittar så småningom får stanna. Nyligen pratade jag med en man som berättade att samtliga 29 som han gömt hade fått stanna kvar i Sverige."

Är statsrådet beredd föreslå åtgärder mot dem som gömmer personer vilka enligt beslut baserade på gällande regler skall utvisas från Sverige?

Är det statsrådets uppfattning att de som gömt sig i avvaktan på verkställandet av utvisningsbeslut i stor omfattning till slut får tillstånd att stanna i Sverige?

den 20 oktober

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

Meddelande om interpellationer

1987/88:62 av *Håkan Strömberg* (s) till industriministern om näringsföretagens sociala ansvar:

I vårt samhälle ställer vi krav på företagen att ta socialt ansvar vid omställningar och nedläggningar. Näringslivet säger sig också leva upp till detta.

Den grafiska industrin Rinaldo & Johansson i Kumla går med vinst och beräknas ha en fortsatt bra lönsamhet. Trots detta har ägarna beslutat om nedläggning. Det gör 160 personer arbetslösa i en i regionen utsatt bransch.

Av denna anledning vill jag fråga:

Vilka åtgärder är industriministern beredd att vidta då företag inte tar det sociala ansvar som näringslivet och regeringen uttalat sig för?

1987/88:63 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till statsministern om verksamheten vid Kockum Marin i Malmö:

I hårdast tänkbara utländska konkurrens tog Kockum Marin i Malmö hem en stor utbåtsorder i våras. I slutfasen då det inte längre gällde Malmöföretaget mot ett annat företag, utan konkurrenten var en annan nation, bestämde sig den australiska marinen ändå för Kockum Marin. Det var det dokumenterade kunnandet inom undervattensteknik och den högteknologi som Kockum Marin representerar som till sist åstadkom en utgång som måste glädja malmöborna i allmänhet och svenska folket i synnerhet.

Kockum Marin bildades efter beslutet om nedläggning av Kockums civila handelsfartygsproduktion. Företaget, som i stort skulle verka inom ubåtstillverkning och undervattensteknik, ansågs kunna ge arbeten åt närmare 900 anställda. Förutom tillverkning av ubåtar till den svenska marinen ansågs det naturligt att Kockum Marin även skulle satsa på export av ubåtar och ubåtskunnande. Ordern från Australien mottogs med glädje och visade att det i Sverige finns ett kunnande som rönt stor uppskattning utomlands.

Det skall betonas att svenska marinen inte genom sina beställningar kan trygga sysselsättningen hos Kockum Marin.

Bl. a. av det skälet är det viktigt att företaget kan verka på exportmarknaden och då i form av ubåtsförsäljning.

Tyvärr har det under året förekommit tecken på att Kockum Marins framtid inte ter sig så ljus som man kunnat önska.

I en TV-intervju, som för övrigt sändes mitt under slutfasen om Kockum Marins Australienorder, gjorde statsministern ett uttalande som säkert förvånade många. Statsministern fick en fråga om det inte vore bäst att Sverige endast exporterade vapen till våra nordiska grannar. Svaret blev då att statsministern även kunde tänka sig länder som Österrike och Schweiz, dvs. neutrala stater.

Australien, som Kockum Marin senare tecknade kontrakt med, är inget neutralt land.

Senare har det förekommit uppgifter om att Canada, som inte heller kan anses vara neutralt, kan tänkas göra ubåtsbeställningar hos Kockum Marin.

Vid den nyligen avslutade socialdemokratiska partikongressen debatterades den framtida svenska vapenexporten. En allmän uppfattning är att kongressen önskade en skärpning av reglerna för svensk vapenexport.

Detta kan innebära stora svårigheter för Kockum Marin, framför allt om länder av typ Australien och Canada inte längre skulle kunna tänkas vara kunder till företaget vad gäller ubåtskontrakt.

Är statsministern beredd vidta åtgärder så att Kockum Marin i Malmö även fortsättningsvis skall ha möjlighet att sälja ubåtar och undervattenskunnande till länder som Australien och Canada i syfte att ge de anställda anställningstrygghet, samtidigt som den nu i Malmö befintliga teknologin bevaras i landet till förmån för det svenska försvaret?

16 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 oktober

1987/88:64 av *Jan-Erik Wikström* (fp) till statsrådet Lena Hjelm-Wallén om den befarade hungerkatastrofen i Etiopien:

De senaste månaderna har larmrapporter på nytt strömmat in från Etiopien om en annalkande hungerkatastrof. Med hänvisning till detta vill jag fråga biståndsministern:

Vilka åtgärder planerar regeringen att vidta för att hjälpa Etiopiens folk inför den väntade hungerkatastrofen?

1987/88:65 av *Per-Ola Eriksson* (c) till industriministern om nedläggningen av sågverket i Karlsborgsverken:

Beslutet att överlåta ASSI:s sågverksindustrier till domänverket innebär samtidigt att sågverket i Karlsborgsverken läggs ned. Därmed blir direkt ca 170 personer arbetslösa. Arbetsmarknadsläget i denna del av Norrbottens län är sedan tidigare besvärande, och nedläggningen av sågverket kommer att ytterligare försämra situationen. Därför behövs det konkreta närings- och regionalpolitiska åtgärder för att nya industrier och nya arbetstillfällen skall erbjudas när sågverket läggs ned.

Mot denna bakgrund vill jag fråga industriministern:

Vilka konkreta åtgärder kommer industriministern att vidta för att nya industrier skall etableras i Karlsborgsverken när sågverket läggs ned?

1987/88:66 av *Gunnel Jonäng* (c) till industriministern om beaktande av kvinnors erfarenhet i diskussioner om glesbygdens utveckling:

”Leve landsbygden” – det kom en inbjudan till konferens i Jönköping den 26–28 november 1987. På en tredagarskonferens om landsbygdens framtid

fanns ingen plats för kvinnor annat än i ett underhållningsmoment. (Och som åhörare förstås!)

I glesbygdsdelegationen ingår nio ledamöter; åtta män och en kvinna.

I forskningsgruppen, som arbetar för att stimulera och informera om forskning på glesbygdsområdet, ingår åtta personer; åtta män och ingen kvinna.

Hur kan man diskutera glesbygdens utveckling utan att ha kvinnor med?

Anser industriministern, som leder Landsbygd 90, att detta är tillfredsställande? Vilka åtgärder är industriministern beredd att vidta för att kvinnors erfarenheter skall tas i beaktande?

1987/88:67 av *Gunnel Jonäng* (c) till miljö- och energiministern om bevarande av Edängeforsen:

Socialdemokraterna är inte trovärdiga i sitt miljöengagemang, när det gäller vattenkraftsutbyggnad.

Motsättningarna är uppenbarligen stora. Det framkom när socialdemokraterna i riksdagen gick emot sin egen regering när det gällde utbyggnad av Edängeforsen. LO-ordföranden Stig Malms uttalande om folkomröstning om vattenkraftsutbyggnad tyder också på detta.

Vilken falang kommer att vinna när det gäller Edängeforsen?

Mot denna bakgrund ställer jag följande frågor till energiministern:

Är regeringen beredd att skydda Edängeforsen? När kan ett beslut förväntas?

1987/88:68 av *Kerstin Keen* (fp) till finansministern om vidgad rätt till avdragsgilla bidrag till forskning och utvecklingsarbete:

Enligt förordning 1975:127 om avdrag för bidrag till viss forskning m. m. utgör bidrag till forskning, utvecklingsarbete eller museiverksamhet avdragsgill driftkostnad. Denna förordning har möjliggjort bidrag från svenskt näringsliv till forskning vid universitet och högskolor, bl. a. bidrag till utrustning.

Affärsbankerna har utfäst sig att ställa 600 milj. kr. till högskolans förfogande under de närmaste tre åren. På grund av bestämmelserna i nämnda förordning kommer dessa medel att endast tillfalla forskning, inte undervisning. Detta är olyckligt och leder till en konstlad uppdelning. Därför vill jag fråga finansministern:

Avser regeringen att utvidga förordningen om avdragsgilla bidrag till forskning och utvecklingsarbete att även gälla t. ex. utrustning för utbildningsändamål?

1987/88:69 av *Birgit Friggebo* (fp) till justitieministern om en ny yttrandefrihetslag:

Nyligen avbröt justitiedepartementet de parlamentariska överläggningarna beträffande en ny yttrandefrihetslag.

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

Meddelande om frågor

Jag vill med anledning av detta fråga justitieministern:

Hur avser justitieministern att driva arbetet med en ny yttrandefrihetslag vidare?

1987/88:70 av *Margareta Mörck* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om åtgärder för att garantera Svenska barnboksinstitutet en fortsatt verksamhet:

Svenska barnboksinstitutet, som är ett informations- och dokumentationscentrum för barn- och ungdomslitteratur har funnits sedan år 1967.

Institutet bedriver en intensiv och utåtriktad verksamhet, vars betydelse har ökat med åren. Verksamheten finansieras till största delen med statsbidrag.

De senaste åren har institutet fått ekonomiska problem, bl. a. sedan flyttning skett till nya lokaler, och i år är läget krisartat.

Därför frågar jag statsrådet Bengt Göransson:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att garantera Svenska barnboksinstitutet en fortsatt verksamhet?

1987/88:71 av *Margó Ingvarðsson* (vpk) till finansministern om beskattningen av vissa naturaförmåner:

Av regeringens lagrådsremiss om beskattning av naturaförmåner m. m. framgår det att de motionskort som vissa arbetsgivare ger sin personal som en förmån skall beskattas. Enbart den motion som bedrivs utanför arbetsplatsen i egna eller helårsvis disponerade sportanläggningar kommer att vara skattefri.

Jag frågar därför finansministern om anledningen till förslaget:

Finns det skäl att misstänka att det förekommer missbruk av motion som bör stävjas?

1987/88:72 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till industriministern om sysselsättningen på SSAB-orter:

För nästan ett halvt år sedan drev SSAB-styrelsen igenom – i MBL-förhandlingar – sitt förslag till strukturplan. 3 000 arbetstillfällen kommer att försvinna från SSAB-orterna. Industriministern har uttalat långtgående löften om att hjälpa alla till nya jobb. Fortfarande finns inga besked från vare sig företagsledning eller regering. Oron för de berörda är därför mycket stor.

För SSAB-orterna är det nödvändigt med industriarbeten, nya industriarbeten, nya industrisatsningar inom eller utanför SSAB:s ram.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga industriministern:

Har regeringen för avsikt att skapa nya industriarbeten på berörda SSAB-orter – inom eller utom SSAB:s ram – som ersättningsjobb när SSAB-enheter läggs ned?

1987/88:73 av *Karl-Erik Persson* (vpk) till industriministern om anställdägda företag:

Prot. 1987/88:10
20 oktober 1987

Meddelande om frågor

Företaget Rinaldo & Johansson i Kumla har meddelat de anställda att man skall lägga ned sin verksamhet.

En löntagarkonsult har visat att företaget kan uppnå en lönsamhet på ca 15 %. Men denna vinstnivå är inte tillräcklig enligt ägarnas krav.

Ägarna av Rinaldo & Johansson är uppenbart inte intresserade av att bevara och utveckla företaget.

Mot bakgrund av ovanstående frågar jag:

Är industriministern beredd att medverka till att de anställda ges möjlighet att driva företag vidare i samband med nedläggningshot?

1987/88:74 av *Karl-Erik Persson* (vpk) till industriministern om dispositionen av anvisade medel för särskilda regionalpolitiska insatser:

I budgetpropositionen bil. 14 skriver industriministern under C 10 Särskilda regionalpolitiska insatser: "Jag föreslår att 300 milj. kr. anvisas engångsvis för dessa ändamål att utnyttjas under en treårsperiod."

I arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:13 s. 136 står följande: "Mot den angivna bakgrunden tillstyrker utskottet förslaget i propositionen om 300 milj. kr. för särskilda regionalpolitiska insatser under en treårsperiod."

I snabbprotokoll från riksdagsdebatten 1986/87:128 s. 45 säger industriministern följande: "Därför är det fel att räkna detta som ett årligt 100-miljonersanslag. Det hade snarare kunnat bli ett årligt 300-miljonersanslag, dvs. 900 miljoner under tre år."

Mot bakgrund av ovanstående frågar jag:

Vad är det som är rätt, det som står i budgetpropositionen och AU-betänkandet eller det som industriministern sagt i kammaren?

1987/88:75 av *Bertil Måbrink* (vpk) till utrikesministern om åtgärder för att förhindra användningen av plastammunition i vissa fall:

13 människor, varav flera barn, har dödats av de plastkulor som används av polis och militär i Nordirland. Både Europadomstolen och EG-parlamentet har uttalat att plastkulor inte får användas, vilket helt nonchaleras av den engelska regeringen och dess parlament.

Mot bakgrund av ovanstående frågar jag:

Är regeringen beredd att ta några initiativ på internationell nivå för att få ett reellt förbud mot användandet av plastkulor mot civilbefolkningen i Nordirland?

1987/88:76 av *Gunnar Hökmark* (m) till finansministern om rätten att vid taxeringsrevision ta del av ADB-lagrat material:

Frågan om skattemyndigheternas rätt att vid taxeringsrevision ta del av företags och enskildas datalagrade material möter betydande problem vad

gäller skyddet av den enskildes integritet. Såväl lagrådet som datainspektionen har pekat på behovet av ett ambitiöst utredningsarbete innan lagförslag läggs. Datainspektionen har bl. a. pekat på att det i dag inte går att överblicka vilka konsekvenser ett lagförslag utan föregående utredning kan få. Ett förslag till lag utan utredning innebär därför en överhängande risk för att otillbörligt integritetsintrång skall uppstå.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till finansministern:

Avser regeringen att utan föregående utredningsarbete till riksdagen lämna förslag avseende skattemyndigheternas möjligheter att vid taxeringsrevision ta del av ADB-lagrat material?

1987/88:77 av *Ingbritt Irhammar* (c) till miljö- och energiministern om åtgärder för att förhindra vissa freonutsläpp:

Ett av de absolut största miljöhoten är freonets skadeverkningar på ozonskiktet. Det framstår som en central, internationell och nationell uppgift att begränsa och helst eliminera alla utsläpp. Mot denna bakgrund är det häpnadsväckande att nås av uppgifter om de stora utsläpp som Gambro i Lund uppenbart är orsak till.

Mot denna bakgrund vill jag fråga om regeringen avser att vidta några åtgärder för att snabbt begränsa de stora freonutsläppen från Gambro?

1987/88:78 av tredje vice talman *Bertil Fiskesjö* (c) till miljö- och energiministern om åtgärder för att förhindra skador på ozonskiktet:

Ozonlagret runt jorden är av avgörande betydelse för allt liv genom att det fångar upp stora delar av den skadliga ultraviolettera strålningen. Nu kommer det slag i slag forskarrapporter om allvarliga skador på detta ozonlager. Det är allmänt känt att freonutsläpp från industrin är en viktig orsak till dessa skador. Trots detta avslöjas vid upprepade tillfällen att svenska industrier gör stora och okontrollerade utsläpp av freon, nu senast Asea och Gambro.

Med anledning av detta frågar jag miljö- och energiministern Birgitta Dahl:

Vilka åtgärder tänker statsrådet vidta för att skärpa övervakningen så att miljöföroreningar av detta allvarliga slag kan bringas att upphöra?

17 § Kammarans åtskildes kl. 19.36.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson